

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**KARIZMATİK LİDERİN VEFATINDAN SONRA
KARİZMA'NIN RUTİNLEŞMESİ ORNEĞİ OLARAK
SAİD NURSİ'NİN VEFATINDAN SONRA NURCULUĞUN
BÖLÜNMESİ (İLK TALEBELER)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUHAMMED SEYYİD BOYACI

İSTANBUL / 2019

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**KARIZMATİK LİDERİN VEFATINDAN SONRA
KARİZMA'NIN RUTİNLEŞMESİ ORNEĞİ OLARAK
SAİD NURSİ'NİN VEFATINDAN SONRA NURCULUĞUN
BÖLÜNMESİ (İLK TALEBELER)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUHAMMED SEYYİD BOYACI

DANIŞMAN : Prof. Dr. ZEKİ ARSLANTÜRK

İSTANBUL / 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ Anabilim Dalı DİN SOSYOLOJİSİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi Muhammed Seyyid Boyacı'nın KARİZMATİK LİDERİN VEFATINDAN SONRA KARİZMA'NIN RUTİNLEŞMESİ ÖRNEĞİ OLARAK SAİD NURSİ'NİN VEFATINDAN SONRA NURCULUĞUN BÖLÜNMESİ (İLK TALEBELER) adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 3.04.2019 tarih ve 2019-9/18 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 25.4.2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı			İmzası
1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. ZEKİ ARSLANTÜRK	
2.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. ALİ COŞKUN	
3.	Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi FATMA ODABAŞI	

İçindekiler Tablosu

GİRİŞ	6
Amaç Kapsam ve Sınırlıklar.....	7
Araştırmanın Metodolojisi.....	7
1. BÖLÜM	8
1.1. LİDER VE LİDERLİK.....	8
1.1.1. LİDER.....	8
1.1.2. LİDERLİK.....	9
1.1.3. LİDERLİK TİPLERİ	12
1.2. KARİZMA.....	17
1.2.1. Karizmanın Tanımı	18
1.2.2. Rasyonelleşme Süreci	22
1.2.3. Karizmanın Kaynağı	23
1.2.4. Kriz Dönemlerinin Aktörü Karizmatik Otorite.....	26
1.2.5. Karizmatik Liderin Ortaya Çıkışını Kolaylaştıran Sebepler	27
1.2.6. Karizmatik Liderlik Türleri.....	28
1.2.7. Karizmanın Rutinleşmesi	31
1.2.8. Karizmatik Liderin ve Tilmizlerinin Para ve Mülk Edinmeleri	41
1.2.9. Bürokrasi ve Partiyarkal Yapıların Ortak Özelliği Kalıcılık	43
1.2.10. Eylem Türleri.....	44
1.2.11. Karizmatik Yapı	44
1.2.12. Karizmanın Kapsamı-Hitabı	45
1.2.13. Rasyonel Disiplinin ve Geleneğin Karizmayı Zayıflatması.....	46
1.2.14. Weber'in Karizmatik Liderlere Bakışı ve Weber'in Kavramları.....	46
1.2.15. Karizmatik Kişiyi Adama ve Başarıya Adama	47
1.2.16. Şahsi Karizma ve Fonksiyon Karizması.....	47
1.2.17. Karizmatik Grup İlk Tilmizler.....	49
1.2.18. Karizmatik Otoriteye İtaat Görev Addetme.....	50
1.2.19. Reformcu ve Veli Olarak Karizmatik Lider	51
1.2.20. İhtilalci Değişimci Aktör Olarak Karizmatik Liderler	52
2. BÖLÜM	54
2.1. SAİD NURSİ	54
2.1.1. Said Nursi'nin Hayatı	54

2.1.2.	Said Nursi'nin Karizması'nın Kaynakları.....	57
2.1.3.	Said Nursi'nin Karizmatik Liderliği	59
2.1.4.	Said Nursi'nin Eserleri.....	61
2.2.	İLK TALEBELER	62
2.2.1.	Ahmet Hüsrev ALTINBAŞAK.....	63
2.2.2.	Zübeyir GÜNDÜZALP	65
2.2.3.	Bayram YÜKSEL.....	72
2.2.4.	Bekir BERK	76
2.2.5.	Mehmet Feyzi ŞALLIOĞLU	78
2.2.6.	Mehmet Tahiri MUTLU (Atabeyli Tahiri)	82
2.2.7.	Mustafa SUNGUR	83
2.3.	NURCULUKTA BÖLÜNMELER.....	88
2.3.1.	Ahmet Hüsrev ALTINBAŞAK ve Yazıcılar Grubu	89
2.3.2.	Neşriyatçılar (İttihad-Yeni Asya- Ağabeyler) Grubu.....	90
2.3.3.	Yeni Asya'da Bölünme Nesil Grubu	97
2.3.4.	SONUÇ	97
	Kaynakça.....	99

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından bir süre sonra tekke ve zaviyeler kapatılmıştır. Bu olay tarikat veya dini cemaatler için her ne kadar bir son gibi gözükse de sonuç farklı olur. Tarikatlar ve yeni oluşan dini gruplar bu kanuna göre kendilerini dizayn ederler. Varlıklarını sürdürmeleri için bu zaruridir. Bu değişim süreci sonrasında yeni oluşan gruplar da bu tecrübeden yararlanarak daha şeffaf yapılar oluşturma yoluna giderler. Eskinin devamı niteliğindeki oluşumlar ve yeni çıkan oluşumlar Türkiye tarihini de yakından ilgilendiren oluşumlardır. Gerek siyasi olaylar açısından gerekse toplumsal meseleler açısından cemaatlerin, grupların tutumları Türkiye'yi etkilemiştir.

Nurculuk, Said Nursi'nin eserlerinin yazımı ile başlayan, bu eserlerin basılmasıyla devam eden, son aşamada ise bu eserleri Kur'an-ı Kerim'i ve Sünnet'i anlamada referans olarak kullanan müslüman kesimi ifade etmek için kullanılan bir isimdir. *Risale-i Nur Külliyyatı* bir tefsir külliyyatı sayılabilir. Bu külliyyatın bir kısmı Said Nursi'nin te'lifiyen bir kısmı da Said Nursi'nin talebelerinin mektupları ve yazılarından oluşur.

Said Nursi hayattayken talebeleri Türkiye'nin dört bir yanında dönemin bilinen zor şartlarında İslam dinini anlatmaya çalışırlar. Daha Said Nursi hayattayken cemaat içerisinde görüş farklılıkları sebebiyle ayrılıklar ortaya çıkmaya başlar. Bu ayrılıklar Said Nursi'nin etkisiyle o hayatta olduğu süre zarfında tam olarak kendini gösteremez. Fakat onun vefatından sonra geniş bir kitleye sahip olan Nur cemaati içerisinde ayrılıklar gün yüzüne çıkar. Daha sonra siyasi tercihler, yöntem farklılıkları gibi sebeplerle cemaat içerisinde ayrılıklar devam eder. Nur Cemaati Türkiye'nin yakın tarihi açısından büyük önem arz eden, sürekli genişleyen bir yapıya sahip olan, Türkiye'nin sosyal ve kültürel yapısının anlaşılması için bilinmesi gereken önemli bir harekettir. Said Nursi'nin etrafında oluşan karizmatik cemaat, her karizmatik liderin vefatından sonra karşılaşılan problemlerle karşı karşıya kalmışlardır. Said Nursi'nin vefat etmesiyle onun etrafında ve onun direktifleriyle hareket eden talebeleri bu sorunu çözmek için kendi aralarından lider seçmek isterler. Bu talebeleri onun önde gelen talebeleri olarak bilinen Mustafa Sungur, Zübeyir Gündüzalp, Tahiri Mutlu, Bayram Yüksel, Bekir Berk, Mehmet Feyzi Şallıoğlu gibi talebeleridir. Yukarıda ismi geçen isimler Nurculuk'ta "Abiler" olarak adlandırılmışlardır. Bunlardan Mustafa Sungur ve Zübeyir Gündüzalp diğerlerine göre biraz daha öne çıkarlar.¹ Önde gelen talebelerin seçiminde Said Nursi tarafından gerek Risale-i Nur eserlerinde gerekse yanında bulunup destek olmaları

---

¹ Adem Efe, *Dini Gruplar Sosyolojisi (Isparta Örneği)*, 1. Baskı, İstanbul, Dönem Yayıncılık, 2013, s.223

bakımından öne çıkan talebeler seçilmiştir. Bunun yanında haklarında detaylı eserlerin bulunması da bahsi geçen talebelerin araştırılması konusunda kolaylık sağlamıştır. Buradan sonrası Weber'in "karizmanın rutinleşmesi" tipolojisiyle açıklanmaya çalışılacaktır.

Amaç Kapsam ve Sınırlıklar

Araştırmanın ilk bölümünde Max Weber'in "karizma" ve "karizmanın rutinleşmesi" üzerinde durulmuştur. Karizmatik otoritenin yanında otoritenin meşrulaştırma tiplerinden bahsedilmiştir. Karizma kavramının kaynağı, karizmatik otoritenin çeşitli tipleri hakkında bilgi verilerek Said Nursi'nin hangi karizmatik lider tipine dahil olabileceği hakkında yorumda bulunulmuştur. Karizmatik liderin oluşturduğu karizmatik cemaat ve karizmatik liderin vefatından sonra karizmanın rutinleşmesi üzerinde durulacaktır.

Araştırmamızın hareket noktası Türkiye'de yaşanan olayların daha iyi tahlil edilebilmesi için Max Weber'in tipoloji haline getirdiği "karizmatik liderlik" ve "karizmanın rutinleşmesi" kavramları merkezinde Said Nursi'nin kurucusu olduğu Nurculuk hareketinin incelenmesidir. Her karizmatik liderin etrafında yakın öğrencileri, yakın muridleri olarak bilinen has takipçi halkası mevcuttur. Said Nursi de "Abiler" olarak isimlendirilen bu haklaya ayrı bir değer atfetmekteydi.

"Abiler" olarak isimlendirilen kişiler Said Nursi'nin vefatından sonra aktif rollerde bulunarak cemaatin devamını sağlamayı amaçlamışlardır. Said Nursi hayattayken karizmatik cemaat formunda olan talebeleri vefatından sonra bu amaçla çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Bu girişimler karizmatik cemaatin devamını hedeflerken Said Nursi'nin yerine aynı yetkinlikte birinin geçmesinden ziyade Said Nursi'nin eserlerinin okunmasının ve okutulmasının devamını sağlamaya yöneliktir. Said Nursi'nin karizması eserleri merkeze alarak rutinleşme yoluna gitmiştir. Karizmatik cemaatin mensubu olan "abiler" grubunda "karizmanın rutinleşmesi" aşamasının uygulanmasıyla araştırmamızı sınırlandırıyoruz.

Araştırmanın Metodolojisi

Sosyal bilimlerin içerisinde sosyolojide kullanılan metod açısından çalışmaları iki kısma ayırmak mümkündür. İlki saha araştırmalarını merkeze alırken ikincisi ise tarihi verilere dayanılarak yapılan çalışmalardır. Bizim araştırmamızda üzerinde çalıştığımız karizmatik lider örneği olarak Said Nursi ve Said Nursi'nin vefatından sonra "Abiler" diye adlandırılan Said Nursi'nin önde gelen talebelerinden hareketle karizmatik cemaatin rutinleşmesi tarihi araştırma metodu kullanılarak incelenecektir. Bu araştırmamızda dolaylı

gözlem yapılması için kaynak ve belgeler toplanacak, bunların tartışılması ve değerlendirilmesi yapılacaktır.

Araştırmamızla ilgili yaptığımız hazırlık çalışmalarında Türkiye'nin siyasi ve toplumsal tarihini anlamak için Said Nursi'yi ve Said Nursi sonrasında Nur Cemaati'nin seyrini incelemek önemlidir. Said Nursi'yi ve Nur Cemaati'nin anlaşılması için Weber'in "karizmatik liderlik" tipolojisi esas olarak alınacaktır. Bu tipolojiye göre tarihin belli dönemlerinde karizmatik liderler geleneksel veya bürokratik otoriteye başkaldırarak onu değiştirmeye veya yönlendirmeye yönelik bir hareket oluştururlar. Bu hareket karizmatik liderin şahsına bağlıdır. Onun etrafındakiler tarafından ilahi bir lütfâ mazhar olduğu düşüncesi takipçilerini etkiler. Karizmatik lider etrafında karizmatik bir cemaat oluşturur. Karizmatik liderin vefatından sonra karizmanın rutinleşmesi süreci gerçekleşir.

Çalışmamızda Said Nursi ve onun önde gelen talebelerinden hareketle karizmanın rutinleşmesi tipolojisinin uygulanması amaçlanmaktadır. Bu şekilde Said Nursi ve hareketini anlayarak Türkiye tarihini ve sosyolojisini anlamaya bir nebze katkı sunmayı amaçlamaktayız.

1. BÖLÜM **LİDERLİK – KARİZMA – KARİZMANIN RUTİNLEŞMESİ**

1.1. LİDER VE LİDERLİK

1.1.1. LİDER

Liderlik kavramının kökenine bakıldığında lider ve liderlik kelimeleri İngilizce kaynaklıdır. Lider kelimesi ilk olarak Samuel Johnson tarafından 1755 yılında hazırlanan İngilizce sözlükte "kaptan, kumandan, önden giden kimse" olarak tanımlanmış, liderlik kelimesi ise 1828 yılında Webster Amerikan Sözlüğünde yer almış ve "liderin durumu, koşulları" olarak tanımlanmıştır. Lider kelimesinin Türkçe karşılığı "önder" kelimesidir.

Fakat lider kelimesi dilimize yerleştigi için önder kelimesini çok kullanılmamaktadır.² Esasında liderlik kavramı insanlık tarihi kadar eskidir. İki veya daha çok ferdin bir araya geldiği her yerde daima diğer fertler arasında öne çıkan bir kişiye rastlanır. Bu kişi grup davranışlarının kendisinde merkezileştiği şahsiyettir.³

Yapılan araştırmalar günümüzde lider denildiğinde genellikle sıradan bir insanın aklına askerlik ve politika alanında lider olmuş kişilerin geldiğini göstermektedir. Genellikle lider, ülkeleri siyasi alanda veyahut askeri alanda yöneten kişiler olarak bilinmektedir. Ancak lider kavramı bu iki alanla sınırlı değildir. Sosyal bir varlık olan insanlar gruplar halinde birlikte yaşamaktadır. Gruplar halinde yaşayan insan toplulukları, grubun ihtiyaçlarını bilen, kendilerini belli hedeflere götürecektir ve bu amaçla yönetecek lidere ihtiyaç duymaktadır.⁴ Aileden başlayarak, dini alanda, ekonomik alanda, siyasi alanda, askeri alanda ve diğer alanlarda diğer fertler arasında öne çıkan ve bulunduğu grubu yönlendiren şahsiyetler mevcuttur. En genel anlamıyla lideri tanımlayacak olursak; lider, kişisel bakımdan sahip olduğu saygınlık, üstünlük ve çekicilik yüzünden kendisine itaat edilen kişidir.

Karizmatik lider ise bizim konumuz açısından öne çıkmaktadır. “Karizma” kavramıyla birlikte lideri ise şöyle tanımlayabiliriz. Lider, bir grup insanı, kendi kişisel ve grup amaçlarını gerçekleştirmek üzere takip ettikleri, emir ve talimatı doğrultusunda davrandıkları, kişisel bakımdan sahip olduğu saygınlık, üstünlük ve çekicilik yüzünden kendisine itaat edilen, bir grup insanı belirli amaçlar etrafında toplayabilme ve amaçları gerçekleştirebilmek için onları harekete geçirme bilgi ve yeteneklerine sahip, kitleleri arkasından sürükleyen kişidir.⁵

1.1.2. LİDERLİK

İnsan toplum içinde yaşayan sosyal bir canlıdır. İnsan tek başına yaşamaya çalışsa bile bu durumda zayıf ve çaresiz bir durumda kalacaktır. Tek başına yaşayan insan düşüncesi ancak ütopyik hikayelerde mevcuttur. İnsanlar kendi ihtiyaçlarını ve isteklerini elde edebilmek ve belirlediği hedeflere ulaşabilmek için bir gruba ihtiyaç duymakta ve grup olarak harekette bulunma ihtiyacı hissetmektedir. Bu istek ve arzularını tek başlarına gerçekleştirmeleri

² Zafer Aykanat, *Karizmatik Liderlik ve Örgüt Kültürü İlişkisi Üzerine Bir Uygulama*, (Basılmamış yüksek lisans tezi.), Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, s.3

³ Zeki Arslantürk ve Tayfun Amman, *Sosyolojik Kavramlar- Kurumlar Süreçler-Teoriler*, 4. Baskı, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2001, s.175-176

⁴ Dr. Hasan Gül, *Karizmatik Liderlik ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*, (Basılmamış doktora tezi), Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü SBE, s. 3-7

⁵ Şahin AHMETOĞLU, “İslam Mezhepleri Tarihi’nde Karizmatik Liderlik Anlayışı: Hz. Ali Örneği”, Milet ve Nihal Dergisi, Cilt 7, Sayı 3, Eylül Aralık, s.170

mümkün değildir. Grup halinde yaşamak grup üyelerine güç, cesaret ve arzu gereksinimlerini elde etme imkânı verir. Grup halinde yaşama eğilimi gösteren insanlar için bir süre sonra o grubu, grup üyelerinin ihtiyaç ve arzularını bilerek, grubu yönetecek, yönlendirecek, onların adına, onların sorunlarını çözecek, ihtiyaçlarını giderecek lidere gerkesinim duyarlar. Toplumsal kararları alacak bir bireye olan ihtiyaç toplumun içerisinde yönetme, yönlendirme özellikleriyle öne çıkan bireylerin öne çıkmasına ve lider olarak temayüz etmelerine imkân sağlamıştır.⁶

Tek başına bireyin liderliğinden bahsetmek mümkün değildir. Liderlik diğer insanlarla münasebetle ortaya çıkabilir. Liderlik sürecini anlamaya çalışırken liderin etkileşim içinde bulunduğu insanların özelliklerini de dikkate almak gerekir. Liderin sergilediği davranış ve roller, etkileşim içinde olduğu insanların değer yargıları içinde şekillenir. Lider yaşadığı çevre, zaman ve kültürden etkilenerek, liderlikten sonra da etkileyerek ortaya çıkar. Liderlik grup yaşamının ortaya çıkardığı bir statüdür. Dolayısıyla liderlikten bahsedebilmek için üç unsurun birlikte bulunması gerekir. Bunlardan ilki liderin sahip olduğu yeteneklerdir. Liderin sahip olduğu yetenekler onun hangi alanda lider olacağını da belirlemektedir. İkincisi daha önce de belirttiğimiz liderin yöneteceği, ortak amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesi için bir araya gelen izleyicilerdir. Üçüncüsü liderin meşruiyetini ortaya koyan güçtür. Max Weber'in ortaya koyduğu otoritenin meşruiyetini kazanma yöntemlerine ilerleyen bölümlerde değineceğiz.⁷

Liderlik sadece resmi statüye sahip insanlara ait bir özellik değildir. Resmi statü sahibi olmak bireyi lider yapmamaktadır. Hiçbir resmi yetkisi olmamasına rağmen büyük bir kitleyi yönlendirebilen, yönetebilen liderler olabileceği gibi, her türlü resmi yetkiye sahip olmasına rağmen bunu başaramayan lider statüsünde insanlar da var olabilmektedir. Lider ile yönetici arasında ayırım yapmak gerekmektedir. Lider vizyon belirleyen, misyon oluşturan, ilham veren, değişim ve yenilik oluşturan, güç ve yetki veren iken, yöneticilik ise lider tarafından oluşturulan vizyonun icrasına yöneliktir. Bunun yanında lider ile liderlik arasındaki ilişki de şöyle açıklanmaktadır; Liderlik yukarıda belirtildiği gibi vizyon belirleyen, değişim ve yenilik oluşturma süreci iken lider bu süreci gerçekleştiren kişidir.⁸ Burada önemli olan liderin kişileri peşinden sürükleyebilecek nitelikleri taşıyabilmesidir. Lider kendi amaçlarını ve grubun amaçlarını gerçekleştirmeyi hedefler. Liderin amaçları gerçekleştirebilmesi için ise

---

⁶ Ümit ARKLAN, *Siyasal Liderlikte Karizma Olgusu: Recep Tayyip ERDOĞAN Örneğinde Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma*, (Basılmamış yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi SBE, s.4

⁷ Gül, s.5-7

⁸ Mehmet Ulukan, *Futbolcuların Kulübe Bağlılıklarında Antrenörün Liderlik Özelliklerinin Rolü*, Selçuk Üniversitesi SBE, (Basılmamış doktora tezi), s.30-31

kendi lehine inandırıcılık sağlayarak grup üyelerinin genelinin desteğini almalı, kamuoyu oluşturmalıdır.⁹

Liderliğin kaynağı konusunda da çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. Liderliğin “sonradan kazanılan” bir güç mü yoksa “doğuştan gelen Allah vergisi” bir meleke mi olduğu konusunda farklı fikirler ortaya atılmıştır. Bu konuyla ilgili orta görüş olarak liderliğin doğuştan kazanılan bir yetenek olduğu fakat kazanılan bilgi ve tecrübe ile daha güçlü hale geleceğinden bahsedilmektedir. Liderlikle ilgili bu tartışmaların yanında daha sonra detaylı olarak işleyeceğimiz karizmatik liderlik kavramının “tanrı vergisi ilahi lütuf” olarak tanımlamaları da bulunmaktadır.¹⁰

Liderlikle ilgili birçok tanım yapılmıştır. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz.

Liderlik, “bir otorite veya statünün fonksiyonu olmaktan çok “bir şeyi başkalarına işletmek ve benimsetmek suretiyle yaptırabilme gücüne sahip kişi” olarak tanımlanan lider ile grup üyeleri olarak bireyler arasında belirli durumlarda meydana gelen ve etkileşim şeklinde ifade edilen karşılıklı ilişkilerin bir fonksiyonu olarak düşünülebilir.¹¹

Liderlik, sosyal, psikolojik ve siyasi boyutları olan bir kavramdır. Liderlik, genel bir ifadeyle bir kişinin bir başkası üzerinde sahip olduğu etkileme gücünü veya daha yaygın olarak bir ya da birkaç kişinin geniş kitleleri etkilemesini anlatmaktadır.¹²

Liderlik, bir grup insanı belirli amaçlar etrafında toplayabilme ve bu amaçları gerçekleştirmek için onları harekete geçirme yeteneği ve bilgilerin toplamıdır. Diğer bir anlamı ise bir grubun amaçlarını yerine getirebilme yönünde grup üyelerini etkileyebilme becerisidir. Buna göre liderlik herhangi bir gruba sorun çözme ve hedefe ulaşma becerilerini kazandırarak ve geliştirerek grup üyelerinin etkileşimini gerçekleştirme yeteneği anlamında da kullanılmaktadır.¹³

Liderlikle ilgili yapılan tanımlar incelendiğinde liderleri; sahip oldukları vizyon ve bilgileri, cesaret ve tecrübeleri ile birleştirerek en uygun yer ve zamanda en ideal

---

⁹ Mehmet Özcan Cinel, *Karizmatik Liderlik Özelliklerinin Örgütsel Bağlılık Unsurları Üzerindeki Etkileri ve Bir Araştırma*, (Basılmamış yüksek lisans tezi), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kocaeli, s. 4-7

¹⁰ Aykanat, s. 4-7

¹¹ M. Şerif Şimşek, *Yönetim ve Organizasyon*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999, s. 176

¹² Ulukan s.40

¹³ Tunç Demirebilek, *Liderlik Tipleri Açısından İşçi Sendikası Yöneticileri Üzerine Bir Araştırma*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 - 1, 2003, 22-23

kararları alabilen, aldığı kararları azimle uygulayabilen, içsel ve dışsal tehdit ve fırsatların farkında olan güçlü bir örgüt kimliği ve kültürüne sahip bir örgüt yapısı oluşturabilen ve bu örgütün devamlılığını sağlayacak stratejileri oluşturabilen kişilerdir şeklinde tanımlamak mümkündür.¹⁴

Liderliği başlatma, devam ettirme ve koruma gibi liderliğin üç esas rolü bulunmaktadır. Bunlar da izleyiciliğin taklit, itaat ve alkışlama gibi karakteristik davranışlarına tekabül etmektedir.¹⁵

1.1.3. LİDERLİK TIPLERİ

Max Weber insan gruplarının otoriteye ne zaman ve nasıl itaat ettiğini incelemeye çalışır. İçsel ve dışsal araçları nelerdir, meşrulaştırma gerekçeleri nelerdir, sorularına cevap arar. Sadece fiziksel zorlama veya sadece kişisel çıkara dayanan hiçbir düzen ayakta kalmaya devam edemez. İnsanlar tabi olmak için meşru gördükleri sebepler bulduklarında iktidara itaat ederler. Weber otoriteyi meşru bir biçimde gücün uygulanması olarak tanımlar. Dayandıkları temellere göre birbirinden ayrılan üç tür otoriteden bahseder. Weber'e göre bu otorite tiplerine, egemenliğin içsel gerekçesi ve temel meşrulaştırma yolları da denilebilir.¹⁶

Bunlar ; Geleneksel Otorite, Karizmatik Otorite ve Yasal Otoritedir. Sırasıyla bunları açıklamaya çalışacağız. Bu üç ideal tipten hiçbirinin tarihi durumlarda “saf” halde bulunması güçtür. Tarihi örneklerde bir otoritenin diğerine daha baskın olduğu durumlar oluşabilir.¹⁷ Burada bizimde üzerinde uzunca değineceğimiz karizmatik otorite başat konumdadır. Geleneksel otoritenin ve yasal otoritenin kaynağı karizmatik otoritedir. Karizmatik otoritenin ölümünden sonra karizma rutinleşir. Rutinleşme şekilleri ise geleneksel otorite ve yasal-ussal otorite olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁸

1.1.3.1. Geleneksel Otorite

Weber bu otoriteyi “Ezeli Geçmiş’in otoritesi yani hatırlanamayacak kadar eski uyma ve kabul etme alışkanlıklarının kutsallaştırdığı göreneklerdir¹⁹ şeklinde tanımlar. Weber’in meşru güç kullanım biçimlerinden biri olarak tanımladığı geleneksel otoritede, meşruiyetin temeli geleneksel uygulamalardır. İktidarın elde ediliş yöntemi, nasıl değişeceği

¹⁴ Gül, s.5-7

¹⁵ Arklan, s.96

¹⁶ İhsan Çapcıoğlu ve Diğerleri, “Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Liderlik ve Dini Liderlik” , Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 14, S:2, Ağustos 2010, s.55

¹⁷ Max Weber, *Ekonomi ve Toplum, 1. Cilt*, (Çev. Latif Boyacı), Yarı Yayınları, İstanbul, 2012, s.335

¹⁸ Hülya Eşki, “Bugünü Anlamak İçin Max Weber’i Yeniden Okumak”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 11, 2010, s.192

¹⁹ Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, (Çev. Taha PARLA), 13. Baskı, Deniz Yayınları, İstanbul, 2011, s.133

geçmişteki uygulamalar tarafından belirlenir. Toplumun kollektif hafızasıyla biçimlenmiş olan geleneksel otorite, insanların soydan geçen bir liderlik sistemini kabul etmesi anlamına gelir. Otorite, eğer asırlık kuralların ve yetkilerin kutsallığına dayanarak onun için meşruluk talep ediliyorsa ve ona inanılıyorsa, geleneksel olarak anılacaktır. Efendiler geleneksel kurallara göre atanır ve onlara geleneksel statüleri nedeniyle itaat edilir.²⁰ Allah'ın bir lütfu olarak verilmiş olan olağanüstü yetenekler sayesinde bir aile diğerlerinden daha yükseğe çıkarılır. Doğal yolla ulaşılamayan bu niteliğe inanma, saltanatın ve aristokratik gücün gelişiminin temelini oluşturur. Otorite sahipleri genellikle kalıtımla (verasetle) elde ettikleri statü nedeniyle kişisel otoriteye sahip olan efendilerdir. Gücü elinde bulunduran kişi, bir "üst-amir" değil, kişisel anlamda bir "efendi"dir. İdari görevlileri "memurlar" değil, şahsi hizmetçileridir. Yönetilenlerde topluluğun "üyeleri" değil, güç sahibinin ya geleneksel olarak "arkadaşları" ya da "tebası"dır. İdari memurlar ile yöneticiler arasındaki ilişkileri belirleyen şey, memurun gayrişahsi yükümlülükleri değil, yöneticiye olan bağlılıktır. Böyle bir sistemde kanunlara değil, geleneklerin tayin ettiği efendilere itaat edilir. Efendilerin verdikleri emirlerin meşruluğu ise, bu emirlerin geleneklere aykırı olmamasına bağlıdır.²¹

Geleneksel liderler, planlamayı kendileri yapar, grubun siyasetini tek başına tayin ederler. Grup üyelerinin faaliyetlerini, sırasını ve aralarındaki münasebetleri yalnız onlar bilir, belirler ve emirler verir. En son makam onlardır, mükâfat ve cezaları onlar verir.²²

Temel özelliklerini bu şekilde açıklayabileceğimiz geleneksel otorite yapısındaki değişimin nedeni olarak ekonomik sebeplere dayalı bir iktidar mücadelesi gösterilmektedir. Bu Weberci düşüncede siyasetin belirleyici olması yönündeki eğilim için istisnai bir durum ortaya çıkar. Karizmanın kurumsallaşması sürecinde ekonomi önemli faktördü. Ekonominin koşullarına uyum sağlanmasıyla kurumsallaşma gerçekleşmektedir. Bu uyum patriyarkal şefin malvarlığının büyümesi sonrasında çıkar çatışmaları sebebiyle geleneksel otorite yapısını oluşturan güçler arasında bir çatışmaya yol açacağı düşünülmektedir. Weber'in ifadesiyle ekonomi belirler, belirlemez.²³

Otoritenin bu türü de kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır: patrimonyalizm ve feodalizm. Otoritenin temelde geleneksel olduğu, ancak güç sahibinin şahsi özerkliği yoluyla otorite uyguladığı durumlarda söz konusu olan otorite patrimonyal otoritedir. Bir dizi yönetim güç ve yetkisi, belli özelliklere sahip kişilere sözleşmeyle verilmişse ve

²⁰ Weber, *Ekonomi ve Toplum*, 1. Cilt, s.346

²¹ Weber, *Ekonomi ve Toplum*, 1. Cilt, s.346

²² Arslantürk, Amman , s.177-178

²³ Eşki, s.195

söz konusu olan hak ve yükümlülükler asıl olarak, özellikle askeri anlamda, yerleşik statü saygınlığı ölçülerine yönelik ise bu durumda da feodalizm söz konudur. Yani feodalizm, idari memurların asıl olarak tımarlarla beslendiği durumları ifade etmektedir.²⁴

1.1.3.2. Yasal -Ussal Otorite

Karizmatik otoritenin rutinleşme şekillerinden ikincisi yasal-ussal otoritedir. Yasal liderlikte her üye bürokratik bir sistem içerisinde, gruba ait faaliyetler, hedef ve amaçların tespitinde yeteneklerine uygun görevler alma, fonksiyon icra etme gücüne sahiptir. Liderin fonksiyonu grubu oluşturan insanların davranışlarını yasalar çerçevesinde düzenlemek ve koordine etmektir. Bu nedenle Weber bu otoriteye “yasal otorite” adını vermektedir.²⁵

Bu otorite türünde otoriteye itaat eden kişi bunu sadece ilgili kurumun “üyyesi” olduğu için yapar ve sadece “kanuna” itaat eder. İtaat ettiği otorite kişilerle direkt bağlantı olmaksızın yasalar ve yasaların oluşturduğu düzenle ilgilidir. Bu bağlamda üyelerin, otoriteye sahip kişiye itaat ederken, kişiye değil kişilerden ayrı olan düzene itaat ettikleri kabul edilmektedir. Buna göre, ancak düzen gereğince güç sahibine tanınmış olan ve sınırları rasyonel olarak belirtilmiş alan içerisinde kendisine boyun eğilmesi bir yükümlülük haline gelmektedir.²⁶ Bürokratik egemenlik yasal otoritenin tek çeşidi olmamakla birlikte en saf biçimindedir.

Yasal otoriteye itaatın temelinde, tanımlanmış işlevsel bir “resmi görev”e kişisel olmayan bağlılık yer alır. Resmi görev, rasyonel olarak konulmuş normlar, yasalar, kararname ve yönetmeliklerle saptanır. Bu saptamayla otoritenin meşruiyeti, herkes için geçerli kuralların yasallığına dönüşür.²⁷

Weber ussal-yasal yetkinin ise geleneksel ve karizmatik yetkiden farklı olarak kişisel olmadığını, seçimle kazanıldığını ve ussal (rasyonel) esaslara dayandığını belirtmektedir. Bu yetki türünde emirler herkesi bağlayıcı kural ve normlara dayanır ve yetkiyi elinde

---

²⁴ Eşki, s.195

²⁵ Arslantürk, Amman , s.179-180

²⁶ Eşki, s.195-196

²⁷ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.351-362 , Çapcıoğlu ve Diğerleri, s.56

bulunduranlar da kurallara uymak zorundadır. Emirlere geleneklere uyduğu ya da liderin arzusu olduğu için değil, rasyonel kurallara dayanması nedeniyle riayet edilir.²⁸

Bu otorite türünde otoriteye itaat eden kişi bunu sadece ilgili kurumun "üyesi" olduğu için yapar ve sadece "kanuna" itaat eder. Bu bağlamda üyelerin, otorite sahibi kişiye itaat ederken, o kişiye değil kişilerden ayrı olan düzene itaat ettikleri kabul edilmektedir. Buna göre, ancak düzen gereğince güç sahibine tanınmış olan ve sınırları rasyonel olarak belirtilmiş alan içinde kendisine boyun eğilmesi bir yükümlülük haline gelmektedir. Otoritenin bu görünümünde de toplumsal hayatın hem rutinleşmesinden hem de büyüünün bozulmasından oluşan bir rasyonelleşme süreci söz konusudur. Geleneksel otoritenin büyüünü yitirmesine ve kurumsallaşmasına neden olan şey yani ekonominin belirleyiciliği burada söz konusu değildir.²⁹

Bu otorite şekli, Weber'in kapitalizme ilişkin çözümlerinde anahtar kavramlardan birisidir ve Weber rasyonalite kavramına, "kapitalist ekonomik etkinliği, özel mülkiyeti ve bürokratik otoriteyi" tanımlama amacıyla başvurur. Bu bağlamda, Weber kapitalizme ilişkin çözümlerini, yasal otoritenin örgütleniş biçimi olan bürokrasi kavramı ile ilişkilendirerek yapar. Weber'e göre bürokrasiye yalnızca teknik açıdan bakıldığında onun, yüksek bir verimlilik düzeyine ulaşmanın ve bu anlamda insanlar üzerinde otorite kurup uygulamanın bilinen en rasyonel aracı olduğu görülür. Kesinlik, istikrar, disiplin ve güvenilirlik temeli üzerinde yapılanması, teknik bilgiyi kullanması ve bilgi temeline dayalı denetim anlayışı, onu, en rasyonel araç haline getirmektedir. Bu rasyonel araç, örgütün yönetimi ve örgütle ilgili faaliyette bulunanlar açısından sonuçları büyük ölçüde hesaplanabilir hale getirmekte, bu da bürokrasiyi vazgeçilemeyen bir yönetim şekline getirmektedir.³⁰

Weber burada kapitalizm ve bürokrasi arasında bağlantı kurmaktadır. Weberci düşüncede toplumun kapitalistleşerek yasallaşması-ussallaşması ile bürokratikleşmesi birbirlerine paralel ilerleyen süreçler olarak görülmektedir. Weber'e göre kapitalizmi oluşturan şey, batı toplumuna özgü olan ussalıktır. Kapitalizmin kapsadığı ussal toplumda o toplumda kabul edilmiş olan değerleri uygulamada en etkili araçların düzenli şekilde kullanılmasına imkân sağlayacak şekilde örgütlenmiş toplumdur. Bahsedilen örgütlenme şekli, batı kapitalizminin tarihsel olarak temel

²⁸Tanil Kılınç, "Liderlik;Karizmatik Liderlik : Tanımları ve Olumlu-Olumsuz Yönleri" [http://www.merih.net/m2/lid/karizmatik.htm,\(01.01.2015\)](http://www.merih.net/m2/lid/karizmatik.htm,(01.01.2015))

²⁹ Eşki, s.195-196

³⁰ Eşki, s.196

özelliğini oluşturan kar isteği ile rasyonel disiplinin bir araya gelmesini mümkün kılan yapılanmadır. Toplum hem kapitalizm için hem de rasyonel disiplin için uygun hale gelir. Kapitalizm için toplumda bu yapıyı mümkün kılan, yapılanma ise bireye bağlı olmayan, hesaplanabilir ve istikrar özelliklerini içerisinde barındıran bürokratik örgütlenmedir.³¹

Kapitalizmin gelişimi için gerekli olan durumlar, bürokrasinin gelişim süreci içinde gereklidir. Bürokrasinin gelişiminde de kapitalist sistem tek başına olmamakla beraber en önemli rolü oynamıştır. Bir anlamda Weber'e göre bürokrasi, kapitalist sistemin devam edebilmesi için gerekli koşullardan birisi olduğu kadar, kapitalist sistem de bürokrasinin devam edebilmesinin temel koşullarındandır. Kapitalizm, bürokratik yönetim biçimi için en rasyonel ekonomik yapıyı oluşturmakta ve özellikle finansal açıdan gerekli kaynakları temin etmekte, bürokratik yönetimin rasyonel biçimde gelişmesine imkân sağlamaktadır.³²

Kapitalizm ile bürokrasinin uyumu söz konusuysen demokrasi ile problemleri ortaya çıkmaktadır. Weber'e bürokrasinin toplum içerisindeki tahakkümü zamanla hayatın her alanını kaplamaya başlar. Bu tahakküm tüm alanların rasyonelleşmesiyle, bürokrasinin siyasetin denetiminden kaçarak, yasama ve yürütme organlarına ait siyasal karar yetkisini kullanmaya kadar gider. Rasyonelitenin bu tahakkümünden kurtulmanın yolu ise irrasyoneliteden geçmektedir. İrrasyonelitenin temsilcisi ise Weber'e göre karizmatik liderlerdir. Weber bu şekilde siyasi parti liderlerinin rasyoneliteyi aşma aracı olarak önemli değişimi temsil edecek kimseler olması gerektiğini savunur.³³

1.1.3.3. Karizmatik Otorite

Otoritenin meşrulaştırılması konusunda Max Weber'in önemli gördüğü otorite çeşidi karizmatik otoritedir. Karizma kavramı ilk defa Max Weber tarafından sosyolojide kullanılmıştır. Kelime olarak Allah vergisi, olağanüstü anlamlarını taşır. Karizma toplumun lidere atfettiği bir sıfattır. Weber karizmatik otoriteyi şöyle tanımlar “ Bir kişiye duyulan mutlak bağlılık ve güvene, onun kahramanlığına ya da başka niteliklerine inanmaya dayanan

---

³¹ Eşki, s.196

³² Eşki, s.196

³³ Eşki, s.196

otoritedir.”³⁴ Karizma atfedilen kişilerde atfedilen Allah vergisi, olağanüstü özelliklerin liderde olup olmaması önemli değildir. Karizma insanların algısıyla, o kişide karizmatik özelliklerin bulunduğuna inanmasıyla ilgilidir.

Bu otorite çeşidi yasal ve ussal otoritenin önceki evresidir. Yasal veya ussal otoriteden önce bir karizmatik otoritenin mevcudiyeti söz konusudur. Weber Karizmatik otorite sahibi olarak Peygamberlerin, siyaset alanında seçimle başa gelen komutanın, plebisit yöneticinin, büyük demagogun da otoritesini buna örnek verir. Karizma sahibi kişiler toplumun cazibe merkezleridir.

Weber karizma kavramını “rasyonelleşme ilkesi” ile birlikte değerlendirir. Kurumsal yapıların yükselişi ve çöküşü, sınıfların partilerin ve yöneticilerin iniş ve çıkışları, hep bu genel rasyonelleşme eğiliminin yansımalarıdır. Weber, bu sürecin insanların tutum ve zihniyetinde yol açtığı etkiyi açıklamak için Friedrich Schiller’in “dünyanın tatsızlaşması” deyimini de ifade ederdi. Rasyonelleşme sürecinde bazı kesintiler, duraklamalar meydana gelebilir. Katılmış kurumsal dokular ve tekdüze yaşam biçimleri, büyük kriz ve buhranlar sebebiyle dağılılabirler. Böyle durumlarda Weber bürokrasiye karşı denge unsuru olarak “karizma” kavramını ortaya atar. Dünya dinlerinin kurucuları, peygamberler, askeri ve siyasi kahramanlar karizmatik liderin arketipleridir. Mucizeler ve vahiyler, kahramanlıklar, göz kamaştırıcı başarılar, bunların büyüklüklerinin özel işaretleridir. Weber sosyal dinamiğin çok sayıda toplumsal güçten kaynaklandığını bildiği halde, karizmatik önderlere büyük önem veriyordu.³⁵

1.2. KARİZMA

Max Weber’in otoritenin meşrulaştırması konusundaki açıklamalarıyla bir tipoloji haline gelen Karizmatik Liderlik kavramıyla, liderin niteliği konusunda özel bir konumundan bahsetmektedir. Weber tarihin akışı içerisinde karizma niteliğine sahip kişilerin vizyonlarıyla ve insanları harekete geçirebilme kabiliyetleriyle diğer insanlardan ayrılarak temayüz ettiklerinden bahseder. Bu insanların diğer insanlardan farklı olarak sahip oldukları ve onları lider yapan özelliğinde karizma olduğunu açıklamaktadır. Karizma sahibi liderler yaşadıkları dönemde geleneksel olan otorite ile bir çatışma haline girebilir. Karizmatik lider zamanın getirdiği büyük problemlere geleneksel çözümlerin çaresiz kaldığı anlarda devreye girerek değişimin öncüsü olur. Karizmatik liderlerin ortaya çıktığı dönemlerin çözümsüz görünen,

³⁴ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.142

³⁵ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.101-102

krizsel durumlara rast geldiği izlenmektedir. Karizmatik liderin ortaya çıkışı geleneksel olanla çatıştıktan sonra karizmatik liderin ölümü ile yeni bir dönem başlar. Weber bu dönemi karizmanın rutinleşmesi olarak açıklar. Karizmatik liderin ölümünden sonra rasyonelitenin etkisiyle karizma rutinleşme eğilimi gösterir. Bu rutinleşme iki şekilde olabilir; karizmanın gelenekselleşmesi ve karizmanın yasal-ussal otorite haline gelmesi. İlerleyen bölümlerde Karizma kavramı, karizmanın kanyığı ve karizmanın rutinleşmesi detaylandırılmaya çalışılacaktır.

1.2.1. Karizmanın Tanımı

Karizma kavramı Max Weber'in ortaya koyduğu otoritenin meşrulaştırılması (baskı yapmadan itaat ettirme)³⁶ ve otoritenin eylem gücünü ifade etmek için kullandığı bir kavramdır. Karizmanın ve karizmatik otoritenin çok farklı alanlarda çeşitli tipleri vardır. Ancak temel olan dini karizmadır. Karizma terimi yeni ahit'te özellikle de Romalılar, 12 ve 1 Corinth'liler, 12 adlı St. Paul'un iki mektubunda mevcuttur. Kral James incili'nde söz konusu kısımların tercümesini yapanlar, yunanca karizma kelimesi yerine (divinely inspired gift) "ilahi bir lütf", "ilahi hediye" veya "lütfu ilahinin vergisi" olarak tercüme etmişlerdir. Eski Yunan felsefesinde hediye veya bağış anlamında kullanılan "gift" kelimesinden türemiştir. Karizma ile ilgili tartışmalar Plato gibi antik çağ filozofları tarafından başlatılmıştır.³⁷ Tarihsel olarak ,"yetenek" manasına gelen eski bir yunan kelimesinden türeyen karizma kavramı, daha sonra Hristiyan Kilisesince; Tanrı tarafından iyileştirme, tahmin gibi olağanüstü, beceri gerektiren işleri gerçekleştirmek için gönderilen yetenekleri açıklamak amacıyla kabul edilmiştir.³⁸ Fakat karizma olgusu tüm dünya tarafından insanoğlunun varlığından beri farklı isimlerle ifade edilmiştir. İlkeller aynı anlamda "mana" ile ifade etmektedirler. Farsça; onunla dini ve siyasi önderin meşru olduğu farz olunan "havarnah" (şöhret), İslam'da peygamberi diğer insanlardan ayıran Allah'ın sadece seçtiği kişilere bahşettiği vahiy (ilim-kitap ve hikmet) kavramlarıyla ifade edilmiştir.³⁹ Cermen kabileleri, bazı klanları veya bir kısım aileleri benzer kollektif bir vasıfla mükâfatlandırıyordu. Orta çağda imparatorun seçimine aynı kavramın etkisi altında hareket ediliyordu, ki bu ne serbest

³⁶ Gordon Marshall, "Karizma", *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003, s. 387-388

³⁷ Gül, s. 18-19

³⁸ Arkan, s.75

³⁹ Joachim Wach, *Din Sosyolojisi*, (Çev. Prof. Dr. Ünver GÜNAY), İstanbul, S Marmara Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1995, s.409-410

seçim ne de yalnızca irsi bir hak meselesiydi.

Weber'in egemenlik yapılarını kategorize etmeye çalışırken sosyolojiye dahil ettiği bir kavram olan karizma, ilk dönem Hristiyan kilisesindeki otoritenin tarihsel gelişimi içerisinde ortaya çıkartan kilise tarihçisi Rudolf Sohm'dan aldığı belirtir.⁴⁰ Sohm karizma kavramını ortaya koyarken tarihsel olaylardan hareketle mantıksal tutarlılığı olan ve olayları daha anlaşılabilir hale getirirken dini alandan hareket etmiştir. Ancak Weber aynı durum karizmatik olma halinin diğer alanlarda da ortaya çıktığı görmüştür. En bariz şekilde ortaya çıktığı alan dini alandır. Weber Sohm'dan aldığı karizma kavramını geliştirmiş ve genişletmiştir.⁴¹

Bürokrasi ve öteki kurumlar, özellikle aileyle ilgili olanlar, günlük çalışma yaşamının tekdüzelikleri, rutinleridir. Karizma bütün kurumsal rutinlerin, gelenekten kaynaklanan ve rasyonel yönetime bağlı olan tüm tekdüze işleyişlerin karşısındadır. Bu, ekonomik yaşam için de geçerlidir. Weber kâşif-fatihleri ve hırsız baronları da karizmatik kişiler olarak niteler. Tümünüyle teknik biçimde kullanıldığında, karizma kavramı her türlü değer yargısından arınmıştır. Stefan George ya da Jeremiah, Napolyon ya da İsa, saldırgan ve gözü dönmüş bir savaşçı ya da Mormonluk'un kurucusu bunların hepsini karizmatik önderler olarak tanımlar. Çünkü hepsinde ortak bir olgu vardır, o da insanların onlara, olağanüstü kişisel özellikler taşıdıklarına inandıkları için onlara itaat ettiğidir.⁴²

Dolayısıyla karizma, alışılmadık (rutin ve gündelik olan şeylerin dışında), kendiliğinden (yerleşik toplumsal formlara zıt olarak) ve yeni hareketlerle yeni yapılar için yaratıcı etkileri olan bir kavramdır. Weber karizmatik demagoga, kitle demokrasilerinde bürokratik katılığı dengeleyici temel unsur rolünü biçmişti. Bir istikrarsızlık ve yenilik kaynağı olan karizma, toplumsal değişimden yana olan bir güçtür. Gerçek kişilerde görülmesine rağmen, karizmatik liderlik, lideri izleyenlerde kutsallık duyguları uyandırır ve izleyiciler de lidere hizmet etmelerinin görevleri olduğunu kabul ederek buna uyarlar. Karizma, toplumun yerleşik kurumlarına yabancı bir olgudur.⁴³

Gerçek bir karizmatik durum, doğrudan ve kişiler arasındadır. Kurumların günlük yaşamıyla karizmatik önderliğin kişiselleşmiş ve kendiliğinden doğası arasındaki

⁴⁰ Hamit Dabaşı, *İslamda Otorite*, (Çev. Süleyman Gündüz), İnsan Yayınları, 1995, s.11

⁴¹ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.353

⁴² Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.102-103

⁴³ Marshall, s. 387-388

çelişkide, öteden beri benzer zıtlıklarla uğraşan liberalizmin mirasını görmek olasıdır. Kitleye karşı birey, “rutin”e karşı “yaratıcı” girişimci, basit halkın göreneklerine karşı öncü ve istisnai bireyin iç özgürlüğü, kurumsal kurallara karşı içinden geldiğince davranan birey, basit insanların yaşamının süfliliği ve sıkıcılığına karşı dâhinin hayal gücünün atılımları vb. yönteminin dikkatli nominalizmine karşın, Weber’in karizmatik önder anlayışı, Caryle’ın “*Kahramanlar ve Kahramanlığa Tapınma*” adlı kitabından sonra on dokuzuncu yüzyıl tarih yazımını büyük ölçüde etkileyen belli bir “tarih felsefesi”nin devamı olmaktan kurtulamıyor. Böyle bir vurgu benimsenince de, anıtlştırılmış bireyler tarihin egemenleri durumuna geliyor.⁴⁴

Weber, modelinde genel olarak izleyicilerin, bir lidere nasıl ve niçin olağanüstü özellikler atfettikleri sorularına cevap aramaya çalışmıştır. Weber bu kavramı izleyicilerin, liderlerinin kalite ve özelliklerine olan inançlarından dolayı onu bir mecburiyet ve ihtiyaç sonucu izledikleri anlamında kullanmıştır. Weber’e göre karizmatik liderlerin hareketleri ilham verici, heyecanlandırıcı ve olağanüstü coşkulu olduğu için topluluk duyguları ve dostluk etme inancının gelişmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla Weber’e göre karizma kavramı bir kişinin olağanüstü özelliklerinden ve doğaüstü güçlerinden kaynaklanmaktadır.⁴⁵

Weber, toplumsal zümreleri başlıca üçe ayırır: Geleneksel zümreler, yani töre ve göreneğe dayanan zümreler; Hukuksal zümreler, yani sözleşme ve tüzüğe dayanan topluluklar ve nihayet, karizmatik zümreler. Bu anlamda, sözgeşi Napolyon Bonaparte’ın kumandanlık karizmasından ya da bir devlet başkanının siyasi önderlik karizmasından söz eder. Karizma deyimini kullanarak, örneğin dinin kurucusunun etrafını kuşatan öğrenci veya arkadaşlar çemberinin karizmatik bir zümre olduğunu söyleyebiliriz. Bu demektir ki zümrenin oluşumu tamamıyla bu dinsel kişilikten yayılan derunî bir kuvvete dayanır, yoksa onun bulunduğu yüksek bir göreve, mevkiye değil. Çünkü tilmizlerle dinin kurucusu arasındaki ilişkide bir makam veya mevkinin rol oynamadığı açıktır. Öbür yandan böyle bir karizmatik bağ, tasavvur olunabilecek en güçlü, en sıkı bağlardan biridir.⁴⁶

Weber'e göre karizmatik yetki de kişisel bir yetki tipi olmakla beraber, elde edilmiş biçimi açısından iki yetki tipi farklılaşmaktadır. Karizmatik yetki, lidere yönelik kişisel bir

⁴⁴ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.102-103

⁴⁵ Gül, s. 18-19

⁴⁶ Hans Freyer, *Din Sosyolojisi*, (Çev. Turgut KALPSÜZ), Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2013, s.80-81

atıftır (attribution). İzleyicileri karizmatik liderin insanüstü, süper bir kişi olduğuna ya da en azından istisnai güçlere sahip olduğuna inanırlar. Bu güçlerin, izleyicilerin (grubun) yararına olacak biçimde lider tarafından sık sık sergilenmesi gerekir. Lider ile izleyiciler arasında ussal olmayan (duygusal) bağlar bulunur.⁴⁷

Bütün bu sayılanların sonucunda karizmanın yalnızca içsel bir irade kabul ettiği, var olan otorite biçimlerini yıktığı, her yönüyle bürokratik egemenliğin karşısında olduğu, yeni sorumluluklar, fikirler ve toplumsal ilişkiler oluşturduğu, diğer birçok liderlik biçiminde olduğu gibi karizmatik liderliğin de güven ilham etmek gibi psikolojik bir yönünün bulunduğu, rasyonel ekonomik davranışların tümünü reddettiği, karizmanın olumlu ve olumsuz olmak üzere iki yönünün bulunduğu, karizmatik eğilimin toplumların tamamında farklı derecelerde ortaya çıktığı, rutinin ve kurumsal kalıcılığın tamamen karşısında yer aldığı, karizmanın kaos ve kargaşanın yaşandığı ortamlarda ortaya çıktığı, yenilikçi ve değişken olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁸

Weber “karizmayı şöyle tanımlayacaktır: “Bir insanın, sıradan insanlardan ayrı bir yerde durmasını ve doğüstü, insanüstü ya da en azından istisnai güçler veya niteliklerle donatılmış olarak görülmesini sağlayan belli bir kişilik özelliği. Bunlar sıradan insanın ulaşamayacağı, ilahi kökeni olduğu ya da örnek alınması gerektiği düşünülen özelliklerdir; bir insan bu özellikler sayesinde lider olarak görülür.” Tipik karizmatik isimler arasında İsa ile Hitler’i sayabiliriz. Weber’in görüşünce, en eski toplumların başlıca özelliği, karizma patlamalarıyla belirli aralıklarla kesintiye uğrayan geleneksel otorite yapılarıydı. Karizma kavramının lider ile izleyicileri arasındaki ilişkinin belli yönlerine ışık tutması amaçlanmış olduğu halde, izleyicilerin davranışlarındaki akıldışı bir yöne işaret ettiğini ve buna dayanarak birtakım eleştirilere uğradığını da söyleyebiliriz.⁴⁹

Weber’e göre gerçek karizma: İlahi bir varlık tarafından yapılan üstün bir çağrıya dayanan ve hem çağrılan şahıs hem de söz konusu çağrıyı yerine getirirken meşgul olduğu kişilerce buna inanılan liderlik anlamına gelmektedir.⁵⁰ Çeşitli yazarların bakış açılan doğrultusunda farklılaşmakla beraber, bugün bir karizma tanımı şu şekilde verilebilir; bir grubun (izleyenlerin) sahip oldukları algıların ve

---

⁴⁷Tanil Kılıncı, “Liderlik; Karizmatik Liderlik: Tanımları ve Olumlu-Olumsuz Yönleri”,

<http://www.merih.net/m2/lid/karizmatik.htm>, (01.01.2015)

⁴⁸ Arklan, s.87-88

⁴⁹ Marshall, s. 387-388

⁵⁰ Arklan, s.76

atfların, liderin sahip olduğu özellikler ve davranışlarca, liderliğin içinde bulunduğu durum veya şartlarca ve izleyenlerin ihtiyaçlarınca etkilenmesinin neticesi olarak elde edilen ve liderin kendisi için izleyenleri harekete geçirebilen bir güçtür.⁵¹

Karizmatik lideri ise şöyle tarif edebiliriz: Karizmatik lider, bir kısım insanların üstünde olan yetenekleri ve büyüleyici özellikleriyle kendisini takip eden insanlar tarafından seçilmiş bir liderdir. Wilner'a göre karizmatik liderlik, lider ve onun tebası arasındaki ilişkiyi içeren bir kavramdır. Lider tebasına vaatlerde bulunur. Kendisine tabi olanlar onun seçilmiş liderleri olduğuna inanarak onun dünyasını ve yaptığı işin niteliğini kabullenirler. Wilner'a göre karizmatik liderlik inancı, genişletilerek uygulanabilir hale getirilmelidir . Daha önce de ifade edildiği gibi karizmatik liderlik, iktidar sahiplerinin, meşruiyetlerini, kendilerine atfedilen olağanüstü kişilik özelliklerine veya yerine getirmekle yükümlü olduğunu iddia ettikleri büyük misyona dayandırmalarıdır.⁵²

1.2.2. Rasyonelleşme Süreci

Weber bürokrasiyi rasyonellikle, rasyonelleşme sürecini de mekanikleşme, ilişkilerin kişisellikten çıkması ve boğucu tekdüze işleyişle özdeşleştirmektedir. Rasyonellik ise, bu bağlamda, kişi özgürlüğünü kısıtlar görünmektedir. Bürokrasinin mekanizasyonu ve tekdüze işleyişinin ayıkladığı ve biçimlendirdiği kişilik tipinde, yani resmi olarak sınılanmış ve derece verilmiş, sürekli görevlere ve kariyere hazır, dünya görüşü dar profesyonelden Weber hoşlanmamaktadır.⁵³

Rasyonelleşme ilkesi, Weber'in tarih felsefesinin en genel ögesidir. Kurumsal yapıların yükselişi ve çöküşü, sınıfların partilerin ve yöneticilerin iniş çıkışları, hep bu rasyonelleşme eğiliminin yansımalarıdır. Weber, bu sürecin insanların tutum ve zihniyetinde yol açtığı değişimlerle ilgili olarak Fredrich Schiller'in “dünyanın tatsızlaşması”, “dünyanın büyüsünün bozulması” deyimini kullanır.⁵⁴

Rasyonelleşme süreci, tarihteki belli kesintiler yüzünden duraklamalar geçirir. Katılmış kurumsal dokular ve tekdüze yaşam biçimleri, artan gerginlik ve baskı ya da acılara dayanamayıp çökebilir ve dağılırlar. İşte böyle buhran durumları içindir ki Weber

---

⁵¹ Arklan, s.76

⁵² Çapcıoğlu ve Diğerleri, s.68

⁵³ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.101-102

⁵⁴ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.101-102

bürokrasiye karşı bir denge unsuru olarak “karizma” kavramını ortaya atar.⁵⁵ Weber tarafından, dertlilerin ve olağanüstü özelliklere sahip olduğuna inandıkları bir liderin peşinden gitme gereksinimi duyanların önüne geçen ve bu konuma kendi kendini atayan liderleri nitelenecek için kullanır.⁵⁶

Weber’e göre karizmatik dini lider için önemli unsurlardan biri de disiplindir. Lider egemenlik alanını genişletmek için disiplinden yararlanır, buna göre disiplin ahlaki nitelikteki motiflere hitap ettiği ölçüde bir görev duygusu bilincini de varsayar. Böylelikle, kitleler, birlik ve bütünlük içinde disiplinle alıştırılıp koşullandırılır. Karizmatik yönetim, rasyonel genel normlara göre değil, somut vahiylerle ve ilhamlara göre işler. Bu açıdan karizmatik otorite irrasyonel’dir, rasyonelleşme karşıtıdır. Diğer taraftan karizmatik otorite, kurucu düzene bağlı olmamakla ihtilalcidir. Weber, bunun bütün karizmatik liderlerde ortak bir nitelik olduğunu ve insanların onlarda olağanüstü özelliklerin var olduğuna inanmalarından kaynaklandığını söyler .⁵⁷

1.2.3. Karizmanın Kaynağı

Weber’e göre, karizmatik bir lider kendi otoritesini ve izleyicileri üzerindeki meşruluğunu kurallardan, pozisyon ya da geleneklerden değil, izleyicilerin ona olan güven ve inançlarından almaktadır. Karizmayı sağlayan şey olağanüstü yeteneklere sahip olmaktır. Karizmatik otorite, lidere yönelik kişisel bir atıftır. İzleyicileri karizmatik liderin insanüstü, süper bir kişi olduğuna ya da en azından istisnai güçlere sahip olduğuna inanmaktadırlar. Bu güçlerin, izleyicilerin yararına olacak biçimde lider tarafından sık sık sergilenmesi gerekmektedir. Bir kimseye karizmatik yetenek atfetmenin iki nedeni bulunmaktadır: (1) bir kimsenin olağanüstü güç ve yeteneklere sahip olduğuna, (2) bu güç ve yeteneklerin doğa üstü güçlerden kaynaklandığına inanılmasıdır. Her iki faktörde izleyicilerin duygusal tepkiler göstermesine dayanmaktadır.⁵⁸

Karizmanın kaynağı konusunda karizmanın, lidere yönelik atıflarından mı, durumsal koşullardan mı yoksa lider ile izleyiciler arasındaki etkileşimsel sürecin sonucu olarak mı kaynaklandığı konusunda sürekli bir tartışma bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte son

⁵⁵ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.101-102

⁵⁶ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.101-102

⁵⁷ Çapcıoğlu ve Diğerleri, s.67

⁵⁸ Gül, s. 19-20

yıllardaki eğilimin etkileşimsel bakışa yaklaştığı göze çarpmaktadır.⁵⁹ Özellikle Bass, Conger ve Kanungo gibi isimler karizmayı lider-üye etkileşiminin sonucu olarak ele alan bakışa sahiplerdir.⁶⁰

Karizmatik otorite tipinde liderin kişisel düzeyde sahip olduğu saygınlık ve çekicilik iktidarın kaynağını oluşturur. Burada önderliği iktidara dönüştüren bir meşrulaştırma söz konusudur. Kişisel iktidarda, iktidarı elinde bulunduran kişinin, onu, sanki iktidar kendi malıymış gibi hiç kimseye hesap vermeden kullandığı durumlar anlatılmak istenmektedir. Kişi iktidarı iyiye de kötüye de kullanabilir. Karizmatik liderin iradesi yasadır ve o lideri hiç bir şey sınırlandıramaz. Liderin idaresindeki tilmizler/takipçiler, lidere kişisel bağlılık duygusuyla bağlıdırlar. Aslında bu iktidar tipinde söz konusu olan mutlak ya da keyfi bir otoritedir. Weber bu nitelikleri uzun bir alışkanlık sonucunda ortaya çıkan gelenekçi meşruiyete dayanan otoriteyle özdeşleştirmektedir.⁶¹

Weber'e göre karizmatik otorite, bir beceriyle ya da bilgiyle ilgili olmadığı gibi, kural ve gelenek tanımayan otoritedir ve ekonomik temellere dayanmaz. Gerçek bir karizmatik liderin bu özelliğini sağlamak için çalışmasına ve yarını gökteki kuşlardan daha fazla düşünmesine gerek yoktur. Bunun yerine izleyicileri onu, gönüllü armağanlarla beslemeli ya da gökten ekmek inmelidir. Karizmaya sahip bir lider hiçbir zaman reaksiyoner ve tutucu değildir. O, geçmişi yadsır ve yeni bir "takdir-i ilahi" için çağrıda bulunur. İsteddiği şey yeni bir din, asketik bir ahlak ideali, imansızlara karşı bir haçlı seferi ya da ulusal bir silkinme veya yeniden gençleşme programı biçiminde olabilir.⁶²

Weber'e göre, en makbul kutsal değerlere, şamanların, büyücülerin, asketiklerin ve her türlü maneviyatçıların coşku ve hayal kudretlerine herkes sahip olamaz. Böyle yeteneklere sahip olmak da bir karizmadır ve bu yetenek, herkeste değil ancak bazılarında uyandırılabilir. Tanrı adamının kendi görevinin bilincine ermesi, kendisinin "çağrı" esnasında seçilmiş olduğunu bilmesi demektir. Örneğin, Hristiyanlara göre İsa, tanrı tarafından gönderilmiş olma bilincine sahipti. Hz. Muhammed Allah'ın elçisi idi. Zerdüş, Ahura-Mazda'nın, Lao-tse ise, Tao'nun

⁵⁹ Gül, s. 20-21

⁶⁰Tanil Kılınç, "Liderlik;Karizmatik Liderlik : Tanımları ve Olumlu-Olumsuz Yönleri" <http://www.merih.net/m2/lid/karizmatik.htm>, (01.01.2015)

⁶¹ Çapcıoğlu ve Diğerleri, s.62

⁶² Çapcıoğlu ve Diğerleri, s.63

sözcüsüydü. Psikolojik bakımdan bu şahsiyetler mizaç ve karakter itibariyle farklılık gösterebilirler de, onların hepsi ortak bir özelliğe, yani “büyüklük” özelliğine sahiplerdi.⁶³

Karizmatik otorite tipi, insanlar üzerinde hem dış hem de iç etkisi baskın hâkimiyet tipini ifade eder. İdarenin meşruiyeti, normal insan yeteneklerinin ötesinde olduğu için, saygı duyulan olağanüstülüğe inanış ve bağlılıktan kaynaklanır. Böylece karizmatik yönetimin meşruiyeti sihirli güçlere, vahiylerle ve kahramanlara hayranlığa dayandırılmış olur. Bu inançların kaynağı karizmatik yeteneklerin mucizelerle, zaferlerle ve başka başarılarla, yani yönetilenlerin refahı ile kanıtlanmasıdır. Karizmatik otorite de tıpkı geleneksel otorite gibi, nesnel yasalara değil, kişiye itaate dayanır, fakat geleneksel otoriteden farklı olarak yenilikçi ve devrimci bir nitelik taşır.⁶⁴

Karizmatik otoritede, karizmatik liderin insanüstü bir takım nitelikleri taşıdığına inanılmaktadır. Halk ile liderin inanç, beklenti ve ümitleri arasında bir paralellik, benzerlik söz konusudur. O toplumu buhrandan kurtaracak olan kişidir. Bunu başkası kesinlikle başaramaz. Liderin karizması da bir anlamda buradan kaynaklanmaktadır.⁶⁵ Daha çok doğuştan gelen ve Allah vergisi kabul edilen bir yetenek olan karizmatik liderlik, kaynağını toplum tarafından olağan dışı olarak görülen yetenek, özellik ve üstün başarılarından almaktadır. Karizmatik liderin sahip olduğu özellikler nedeniyle üyelerin ona sadakati ve itaati söz konusudur.⁶⁶ Burada önemli olan nokta, bir liderin olağanüstü özellikler taşıyan bir karizmasının olması değil, böyle olduğuna toplumda derinlemesine bir inancın olmasıdır.⁶⁷

Weber tarafından Hz. İsa ve Hz. Muhammed’in örnek olarak gösterildiği bu otorite tipinin dayandığı nokta, bir kimsenin kutsallığına, kahramanca gücüne veya örnek teşkil edecek bir kişi oluşuna ve oluşturduğu düzene bir müritler topluluğunun olağanüstü bir şekilde kendilerini adamalarıdır. Geleneksel yöntemler bu peygamberler tarafından yıkılmış; mevcut düzenin mantığı sahte olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. Mutlak, sağlam ve sarsılmaz olmakla birlikte daha önceden bilinmeyen yeni bir hakikat vaat edilmektedir. Weber tarafından karizmatik otorite için dile getirildiği gibi, kişinin takipçilerince gerçekte nasıl görüldüğü, otorite tiplerinin hepsi için önemli olan tek şeydir. Önemli olan halkın mevcut otoriteye bakış açısı ve onu algılayış biçimidir.

---

⁶³ Çapcıoğlu ve Diğerleri, s.63

⁶⁴ Çapcıoğlu ve Diğerleri, s.68

⁶⁵ Arklan, s.24

⁶⁶ Arklan, s.90

⁶⁷ Arklan, s.64

Halkın algılayış biçimi değıştikçe karizmatik otorite de değışikliğe uğramaktadır.⁶⁸

Birçok insan karizmanın doğuştan olduğuna inanmakta, yalnız çelişkili olsa da geliştirilir olduğu ifade edilmektedir. Karizmanın aktarılabilir olup olmadığı tutarsız bir soru gibi görülebilmektedir. Elbette, teknik olarak, karizma aktarılabilir değildir. Bir bireyin “tanrı vergisi yeteneği” ya vardır ya da yoktur. Bununla birlikte, uygulamada karizmatik liderle fazla yakın ilişki karizmayı sık sık diğer şahıslara geçirmekte, demokratik sistemlerdeki karizmatik öğeler üzerinde önemle duran Weber tarafından, çağdaş, hatta demokratik seçim sistemlerinden bazılarının karizmatik düşünceye yabancı olmadıkları öne sürülmektedir. Örneğin, plebisit ilkesinin uygulandığı demokratik sistemler, görmezden gelinemeyecek derecede açık-seçik bir karizmatik karaktere sahiptir. Nitekim plebisit bir seçim olmayıp, belli özelliklere sahip bir kimsenin ilk olarak veya yeniden tanınmasıdır.⁶⁹

Bir lider tarafından kendi istediği düzenin oluşturulması, karizmasına olumlu bakanların, olumsuz bakanlardan üstün gelip, kendisine giriştiği eylemlerde destek vererek, onu izlemesine bağlı kalmaktadır. İzleyicisi bulunmayan lider olamayacağı için, liderler, kişi, kurum ve kitlelerin desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Otoriteye itaat edenler tarafından karizmanın tanınması, karizmanın varlığı için en önemli öğedir. Bu tanımın temelinde lidere duyulan mutlak güven, kahramanlığa tapma, onda bir çeşit mucize işareti görmenin ruhi olgusu bulunmaktadır.⁷⁰

1.2.4. Kriz Dönemlerinin Aktörü Karizmatik Otorite

Günlük rutinin dışına taşan her türlü talebin karşılanması kural olarak, tümüyle türdeşlikten uzak, başka bir deyişle *karizmatik* temele dayanır. Tarihte ne denli geri gidersek, bu gerçeği o denli iyi görürüz. Bu demektir ki psikolojik, fiziksel, ekonomik, ahlaki, dinî, siyasi bunalım dönemlerinin “doğal” önderleri ne resmî görevliler, ne de bugünkü anlamında “meslek” sahipleri, yani uzmanlaşmış, bilgi kazanmış ve para için çalışan kişiler, olmuştur. Bunalım dönemlerinin doğal önderleri, bedence ve ruhça özel yeteneklere sahiptirler, onlardaki bu yeteneklerin herkese nasip olmayan doğaüstü yetenekler olduğuna inanılmıştır.⁷¹

Zamana ve şartlara göre, karizma derecesi de farklılık gösterebilmektedir.

⁶⁸ Arklan, s.66

⁶⁹ Arklan, s.82

⁷⁰ Arklan, s.96

⁷¹ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.352

Örneğin; ülkesinde derin bir kriz oluncaya dek Churchill fazla etkinlik gösteremeyen bir politik kişiydi; bunalım ona karizmatik bir liderlik tanınmasını sağlamıştı. Ancak savaşın zaferle neticelenmesi nedeniyle bunalım sona erince yine aynı kişinin hem tarzı hem de liderlik rolü değişmiştir. Özel lider özellikleriyle şartların yer değiştirmesinin uygunluğuyla beraber, liderin sahip olduğu özellikler liderden izleyicilere, etkin liderden etkin olmayan lidere, yüksek statüye sahip liderden düşük statüye sahip lidere kadar tartışmaya açılmıştır. Sonuç olarak karizmatik liderlikte içinde bulunulan şartlar oldukça önem arz etmektedir. Söz konusu şartlar karizmatik otoritenin başka otorite türlerine dönüşmesine de neden olmaktadır.⁷²

1.2.5. Karizmatik Liderin Ortaya Çıkışını Kolaylaştıran Sebepler

Karizmatik eğilim, kimi toplumlarda diğerlerine göre daha güçlü olabilmektedir. Karizma bir toplumda nispeten daha az, daha zayıf veya yayılmış bir biçimde bulunabilirken, bir başka toplumda daha güçlü, daha fazla ve yoğunlaşmış bir biçimde bulunabilir. Ancak her ne şekilde olursa olsun tüm toplumlarda değişik ölçülerde bulunmaktadır. Farklı kalite, farklı rol ve farklı yoğunlukta bulunsun bile karizmanın dili ve ondan beklentiler her zaman ve her yerde aynıdır.⁷³

Karizma ve karizmatik liderlik çeşitli topluluklarda çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Karizmatik liderlerin bazen dini bir lider, bazen askeri bir deha veya bir şirket yöneticisi rollerinde ortaya çıktıkları görülmektedir. Dünyaca tanınmış karizmatik liderlere örnek olarak Hz.Muhammed (S.A.V.), Rahibe Terasa gibi dini liderleri, Martin Luther King ve Malcolm X gibi sivil haklar ve özgürlük savunucularını, Atatürk, Hitler, Churchill, Mao, de Gaulle veya Castro gibi politik liderleri ya da Lee Lococco ve Anita Roddick gibi iş idarecilerini göstermek mümkündür. Bu liderlerin tamamı farklı örgüt tiplerinde farklı yollarla ortaya çıkmışlardır. Ancak tamamı vatandaşları, inananları, üyeleri, izleyenleri ya da çalışanları üzerinde kendi fikirlerini kabul ettirmede benzer başarıyı göstermişlerdir.⁷⁴

Karizmatik liderler her ne kadar farklı örgüt tiplerinde farklı yollarla ortaya çıkmışlarsa da, ortaya çıkmalarını sağlayan koşullar büyük bir benzerlik gösterir. Karizmatik liderler, liderlikleriyle bir imaj yaratırlar ve proje ve davranışlarına liderliği kılıf olarak kullanırlar. Toplum ve organizasyonlarda karizmatik liderliğin

---

⁷² Arklan, s.99

⁷³ Gül, s. 27

⁷⁴ Gül, s. 27

büyümesi ve gelişmesi kriz durumu ve büyük değişiklikler gibi şartlarla ilgilidir. Bu şartlar kaos, karanlık, karışık ve belirsizliklerle ilgili olup psikolojik olarak karizmatik liderlik imajını teşvik eder.⁷⁵ Karizmatik liderler genellikle kriz ve kaos koşulları oluştuktan sonra ortaya çıkmaktadırlar. Atatürk, Gandhi, Hitler ve M.Luther King gibi tarihe mal olmuş kişilerdir. Ekonomik kriz, siyasi istikrarsızlıklar veya savaş durumu gibi koşullar toplumların kahramanlara duyduğu gereksinimi artırmaktadır.

Özellikle yeterince organize olmamış toplumlar, birçok konuyu düzene koymak ve sıçrama yapmak için bir kahramana ihtiyaç duyarlar. Dolayısıyla demokrasinin tüm kural ve kurumlarıyla tam olarak yerleşmediği, düzensizlik, istikrarsızlık ve karmaşanın hakim olduğu ülke ve toplumlarda karizmatik liderlerin ortaya çıkma ihtimallerinin daha yüksek olduğunu ileri sürmek mümkündür. Karizmatik liderler sadece yukarıda zikredilen olumsuz koşullarda değil aynı zamanda büyük ve radikal değişikliklerin yapılması gereğinin ortaya çıktığı koşullarda da ortaya çıkarlar. Karizmatik liderlerin bu özelliği onları bazen yenilik, değişim, açılım, atılım veya bir misyonun varlığı gibi olumlu koşullar da gerekli kılabilir. Bunun yanında karizmanın süreklilik arz eden bir özelliğe sahip olmadığı yönünde bir kanı mevcuttur.⁷⁶

Rasyonel olmayan egemenlik yapılarını bürokrasinin gelişmesinin yıkması gibi, ussallığın dayanaklarını kaybetmesi sonucunda oluşan bir sistem krizi de her düzeyde ve bağlamda ussal egemenlik yapılarının yıkılmasına yönelir ve ussal olmama temel bir ilke ve norm biçimine gelerek, bir hayat tarzına dönüşmektedir. Bununla birlikte, bunalım dönemlerinin doğal liderleri, herkese nasip olmayan doğaüstü yetenekler olduğuna inanılan, bedensel ve ruhsal yönden özel yeteneklere sahiptirler. Bu olağanüstü yetenekler her toplumda ve içinde bulunulan koşullara göre farklı algılanmaktadır.⁷⁷

1.2.6. Karizmatik Liderlik Türleri

Literatürde, olumlu-olumsuz karizmatik liderlik, sosyal-kişisel yönlü karizmatik liderlik gibi çeşitli karizmatik liderlik türleri bulunmaktadır. Ancak literatürdeki en önemli karizmatik liderlik türü karizmatik liderliği, sosyal ve kişisel

---

⁷⁵ Gül, s. 27

⁷⁶ Arklan, s.84-85

⁷⁷ Arklan, s.112

yönlü liderler olarak ele alan sınıflandırmadır.⁷⁸

McClelland güç sadeleriyle ilgili çalışmasında iki tür güç önermektedir; sosyal ve bireysel yönlü güç. Howell da McClelland'ın çalışmasını temel alarak karizmatik liderlik için biri sosyal güce, diğeri de bireysel güce dayanan iki tür liderlik önermektedir. Bu iki karizma türü sosyal etki süreçleri ve davranışlarından ortaya çıkmakta ve izleyicileri üzerinde farklı etkiler meydana getirmektedir.⁷⁹

İzleyiciler, karizmatik liderlerinin sosyal veya kişisel yönlü olmalarına paralel olarak farklı liderlik davranışlarına göre farklı sosyal etkiler meydana getirmektedir. Sosyal liderler, izleyicilerinin duygularını güçlendirir ve kendi kaderlerini kontrol edebilme yeteneklerini artırır. Kişisel yönlü liderlerden farklı kalitede davranışlar sergilerler. Sosyal liderler, hedef ve değerlerin ifade edilmesinde ve üye ihtiyaçlarının kabul edilmesinde kişisel liderlere göre farklı davranışlar sergilerler.⁸⁰

Örgütsel perspektif açısından, kişisel yönlü liderler hem beğenilen hem de arzu edilmeyen etkiler doğururlar, örneğin kriz zamanlarında, kişisel yönlü liderler örgüt sağlığı açısından çok faydalı olabilirler. Ancak kriz şartlarının dışında, kişisel liderlerin örgüt açısından uzun vadeli etkileri tehlikeli olabilmektedir. Örneğin, bu liderlerin karizmatik imajlarını sürdürme çabaları stresli ortamları ortaya çıkarabilir. Bireysel perspektif açısından, kişisel yönlü lider izleyicilerinin kişisel gelişim ve kariyer gelişmeleri açısından olumsuz etkileri olmaktadır. Kişisel yönlü lider izleyicilerinin bağlılık, itaat ve uygunluklarını teşvik eder, onların motivasyon ve farklı görüşler geliştirme yeteneklerini sınırlamakta ve bağımsız bakış açısı geliştirmelerini engellemektedir.⁸¹

Sosyal liderler ise, örgütsel perspektif açısından örgütsel yaşamı pozitif yönde etkilemektedir. İzleyicilerinin istek ve ihtiyaçlarını dikkate alarak, sosyal liderler gelişmeyi ve örgütsel ilgilere yöneliktir. Sosyal liderler aynı zamanda bireysel etkinliği de artırmaktadır. İzleyicilerin kendi başlarına düşünmelerini cesaretlendirerek potansiyellerini yeni hareketler oluşturmaya ve kişisel gelişime yönlendirmektedir.⁸²

Şimdi bu iki karizmatik liderlik türünü daha yakından ele alalım:

---

⁷⁸ Gül, s. 24

⁷⁹ Gül, s. 24-25

⁸⁰ Gül, s. 25

⁸¹ Gül, s. 25

⁸² Gül, s. 25

a) Sosyal Yönlü Liderler: Bu sınıflandırmayı ilk olarak Howell yapmıştır. Howell'a göre sosyal lider yapıcı ve adil davranışlar sergiler ve süreci içselleştirerek izleyicileri etkiler.

Sosyal liderlere literatürde “ahlaki liderler” de denir. Sosyal liderin hedefleri izleyici orjinaldir. İzleyicilerin istekleri, ihtiyaçları ve amaçları dikkate alınır. Sosyal lider sosyal yapıdan hareket eder. Hedefler etrafında toplanılması için izleyicilerini cesaretlendirir ve bağımsız bir çevre için onları teşvik eder.

Ahlaki veya sosyal liderler güçlerini izleyenlere hizmet için kullanırlar. İzleyicilerinin istek ve beklentilerine göre vizyon oluşturur. Kritik noktalarda hem düşünür hem de o şartlardan bir şeyler öğrenmeye dikkat eder. İzleyicilerinin bağımsız düşünebilme ve hareket edebilme yeteneklerini geliştirmeye çalışır. Açık ve iki yönlü iletişim sağlar. Yönlendirici, geliştirici ve destekleyicidir. Örgütsel ve toplumsal moral faktörlerine inancı yüksektir. Sosyal karizmatikler kritik düşünmeyi izleyicilerine aşılar, onların gelişmeleri için gerekli ortamı hazırlar. Sosyal liderler katılımcı, fedakar, ve mütevazı karakterlidirler.

Sosyal karizmatik liderlerin izleyicileri kendilerini bağımsız, güvenli, güçlü ve yetenekli hissederler. Liderlerini kendilerine model olarak alırlar ve kendi davranışlarının sorumluluklarını üstlenirler. Hareket ve davranışlarına dahili standartlar rehberlik eder.⁸³

b) Kişisel Yönlü Liderler bir başka ifadeyle gayri ahlaki karizmatik liderler ise baskıcı ve otoriter davranışlar sergilerler. Bu liderler karar ve davranışlarında çelişkiler bulunan, istismarcı ve kendini beğenen karakterdedirler. İzleyici-lider ilişkisini keserler.

Sosyal yönlü liderler de hedefler izleyici kökenli iken kişisel yönlü liderler de hedefler liderin motivasyon, istek, ihtiyaç ve gelişmelerinden kaynaklanır. Bir örgütte kişisel yönlü liderin ayrılmasından sonra onun etkisi nadiren devam eder. Oysa sosyal yönlü liderin etkisi liderin maddi varlığından daha uzun süreli olur, diğer bir ifadeyle liderin ayrılmasından sonra da etkisi devam eder. Kişisel yönlü liderler güçlerini şahsi etkileri ve amaçları için kullanırlar. Kişisel vizyonu angaje ederler. Tek yönlü iletişim kullanırlar ve izleyicilerinin ihtiyaçlarına ilgi duymazlar.⁸⁴

---

⁸³ Gül, s. 25-26

⁸⁴ Gül, s. 26

1.2.7. Karizmanın Rutinleşmesi

Weber'in karizmatik önder anlayışı, Rönesans'tan beri sanat ve düşünce öncülerine yakıştırılan “dâhi” kavramından da izler taşımaktadır. W.E.H. Lecky, “ahlak tarihi” çerçevesinde, bu anlayışı, yalnız simgelerin yaratıcılarını değil, insan davranışlarına öncülük edenleri de kapsamına alacak biçimde genişletmiştir.⁸⁵

“Bir çağın düşünüşünü aşan dâhiler gibi, zaman zaman, bir çağın ahlakını aşan adamlar da ortaya çıkar. Sonraki çağların ahlak ölçüsünü haber verirler, çıkar gözetmeyen erdem kavramlarının sınırların ötesine yayarlar, çağın ruhuna uymayan yardımseverlik ve özgeci duygularını çevreye aşarlar, çağın insanların çoğuna tümüyle hayal gibi görünen görev anlayışları ve davranış biçimleri öğretirler. Bunların ahlak mükemmellikleri, bir miktatsız gücüyle çağdaşlarını etkiler. Bir coşku uyanır, yandaşlar grubu ortaya çıkar, birçok kişi çağın ahlakından bağımsızlaşmaya başlar. Ne var ki, böyle bir akımın etkileri geçici olmaktan öteye gidemez. İlk heyecan söner, dönemin koşulları yeniden ağır basar, ilk inancın saflığı yiter, doğasına yabancı kavramlarla çevrelenmeye, maddeselleşmeye, yönü bozulmaya, çarpılmaya başlar -ilk özellikleri tümünden kaybolana değin. Çağına uygun gelmeyen bu ahlak öğretisi, kendine uygun bir uygarlığın şafağı söküncüye değin işlemez hale gelir ya da en iyi olasılıkla, çok zayıf ve yetersiz bir biçimde, yerleşmiş dogmaların arasından süzülür ve böylelikle kendisi için gerekli ortamın gelişini bir ölçüde hızlandırabilir.”⁸⁶

Lecky'nin dâhilerle günlük yaşamın tekdüzelik sınırlarını aşan olağanüstü adamlar olarak ilgilendiği açıktır. Onun bu görüşleri, Weber'in en önemli kuramlarından birinin öncüsüdür: Karizmanın rutinleşmesi ya da karizmanın kurumsallaşması.⁸⁷

Lecky gibi Weber de gerçek karizmatik olayın, olağanüstü bağlılık ve coşku duygularının yatışması üzerine hızla yeni kurumlara yol açtığını düşünür. Yeni öğretiler, kitlelere yayıldıkça, önderin çağrısının başlıca taşıyıcısı durumuna gelen sosyal kesimin gereksinimlerine ve düşünsel özelliklerine uyarlanır. Önderin fikirlerinin bu biçimde uyarlanabilirliği yoksa, ne denli değerli olursa olsun, bu mesajlar ya günlük yaşamdaki davranışları etkilemeyeceklerdir, ya da etkiledikleri kişi ve gruplar, ayrı bir yaşam biçimi içine kapanmış olarak genel toplum yaşamına yabancı kalacaklardır. Weber'e göre, Hint

⁸⁵ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.102-103

⁸⁶ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.104

⁸⁷ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.104-105

dinleri çoğu zaman işte böyle kurtuluş aristokrasilerinin öğretileri olmaktan öteye gidememişlerdir.⁸⁸

“Karizmatik önderlerin egemenliğinin vurgulanması, kurumlardaki makineleşmenin önemini ortadan kaldırmaz; tersine, karizmanın kurumsallaşmasını inceleyen Weber, kurumsal rutinelere önemli bir nedensel ağırlık tanımak olanağını bulabilmiştir. Böylelikle, karizmanın kurumsallaşmasını vurgulayarak, belli bir toplumsal determinizmi korumuştur. Bu sorunu ele alış biçimi, nedensel çoğulculuğu sağlamak ve ekonomik düzeyin belirleyiciliğini dengelemek için gösterdiği sürekli çabanın bir kanıtıdır.⁸⁹

Genel olarak, Weber’in tarihin dinamiklerini karizma ve onun kurumsallaşması açısından açıklaması, amaçlanmayan sonuçlar paradoksunu yanıtlama çabasıdır. Çünkü ilk anların karizması, savaşçı kahramanın ya da peygamberin izleyicilerini, mutlak değerler uğruna gerçekleri görmezlikten gelmeye itebilir; ama karizmanın kurumsallaşması sırasında, sayıları artmış izleyicilerin maddi çıkarları artık belirleyici etmen durumuna gelir.⁹⁰

Karizmatik otorite, durağan kalamaz; ya gelenekselleşir ya da rasyonelleşir ya da ikisinin karışımı olur.⁹¹ Hangi yolda ilerleneceği esas olarak izleyicilerin ya da önderin öznel niyetlerine göre belirlenmez; akımın kurumsal çerçevesine, özellikle de ekonomik alana bağlıdır. “Karizmanın kurumsallaşması, özünde, ekonominin koşullarına, yani günlük çalışma yaşamının geçerli ve sürekli rutinlerine uyum sağlamakla özdeşdir. Burada, ekonomi belirler, belirlenmez.” Weber bu bağlamda ekonomiye en önemli rolü vermekle kalmaz, temel eseri olan *Ekonomi ve Toplum*’un adında bile, ekonomik temellerin belirleyici ağırlığını kavradığını gösterir.⁹²

Her karizmatik hareket, yeni yükümlülükler, düşünceler ve toplumsal ilişkiler oluşturmayı gerektirir. Böylece o, mevcut otorite şekillerinin yerine geçerek, zorunlu olarak eski kurumları yıkar, eski kültürel kalıpları sarsar, eski değerleri (veya bunların bazılarını) tahrip eder ve yerine yenilerini oluşturur. Bu yeni kurumlar, değerler ve kültürel kalıplar, önceleri olağandışı görülürken, onlar etrafında örülen toplumsal mevkiler sayesinde olağan hale getirilir ve rutinleştirilir. Karizmatik fenomenler geçici ve istikrarsızdır. Lider kısa vadede, muhtemelen gelen bir ilhamla kendi düşüncesini değiştirebilir.⁹³ Bu rutinleşmeyi

⁸⁸ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.104-105

⁸⁹ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.105-106

⁹⁰ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.105-106

⁹¹ Weber, *Ekonomi ve Toplum*, I. Cilt, s.336

⁹² Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.105-106

⁹³ Marshall, s. 387-388

sağlayan faktörler arasında yeni otorite ve yükümlülük şekillerinin taşıyıcıları olarak faaliyette bulunan toplumsal gruplar önemli bir yer tutar. Bir karizmatik hareketin bağlıları, bağlılık taleplerini, gündelik hayatın talepleriyle uyumlu kılarak, hareket içindeki mevkilerini korumaya çalışır. Özel olarak ise karizmaya bağlılık talepleri, mü'minlerin özel mevkilerinden doğan ailevi ve ekonomik zorunluluklarla devamlı olarak bağdaştırılır. Böylece bağımsız karizmatik düşünceler, sonradan sosyo-ekonomik etkenlere bağımlı hale gelir. Karizma, toplumsal değişimin bir kaynağı olarak hareket ettiğinde, karizmatik mesajı (veya otoriteyi kullanan karizmasını sağlayan İlâhî hitap) kendi maddi ve fikri ihtiyaçlarına uygun bulan toplumsal gruplarca devamlı ve hızlı bir şekilde uzlaştırılır ve rutinleştirilir. Karizmanın “ideal” nitelikleriyle, sosyolojik olarak ortaya çıkan toplumsal sınıflar ve statü gruplarının maddi ve fikri ihtiyaçları arasında bir yakınlaşma, Weber'in ifadesiyle bir “seçmeci yakınlaşma (elective affinity)” vardır. Karizma, şiddetli toplumsal gerilimler ve hızlı toplumsal değişimler sırasında ortaya çıkar ve karizmatik otorite, meşruiyetini ispata zorlanır. Bu ispat isteği, kimi zaman mucizevi işlere, örneğin büyüye kadar uzanır. Ama konumuz itibarıyla bizi ilgilendiren asıl karizma, (elbette İlâhî varlıkla ilişkisinden dolayı) söz konusu kişiye bağlanma ya da kendini adamadır. Karizmatik liderin otoritesi, onun büyüsel güçlerinden ya da kitle desteğinden bağımsız olan biricik bir çağrıya dayanır. Yine de kitle desteği olmadan liderin karizmatik olmasından bahsetmek neredeyse imkansızdır.⁹⁴

Karizmatik lider, toplumdaki mevcut durumu eleştirmek için bir geleneğe, idealize edilmiş bir geçmişe dayanabilir. Bu durumda lider, yenilikçi ve değişimci konumunu sürdürmekle birlikte gelenekle ilgisini tamamen kesmeden kaybolmuş bir geçmişini veya yozlaşmış bir geleneğini canlandırmaya çalışabilir. Mevcut toplumda, geçmişte yaşanan o geleneğin yozlaşmış yönleri ya da toplumsal sistem içinde anlam bütünlüğünü kaybetmiş değerlerinin bilgisi bulunur. Bunların kalıntıları, bazı kimselerin bilincinde hala canlı olarak muhafaza ediliyor, yaşatılıyor veya güvenilir bir referans tarafından bildiriliyorsa bu olay, onun mesajlarının meşruiyetini kanıtlanmasına da imkan sağlar. Geçmişin inanç ve eylem kalıplarının yeni, yani o günkü şartlara uygun olmamasından dolayı karizmatik bir hareket, İsrailî peygamberlikte görüldüğü gibi geleneğin radikalleşmesini, bu yüzden de geleneğin dönüşümünü ihtiva edebilir. Böylece karizmatik liderin oluşturduğu yeni yapı kurumsallaşmaya ve gelenekleşmeye başlar. Karizma ve karizmaya bağlı otorite, yerini teşkilat, kurumlaşma ve geleneğe bırakır. Yeni dini tecrübeye dayanan dini cemaatlerde kuruluşu takip eden “teşkilatlanma” ve “kurumlaşma” dönemlerinden itibaren bir “gelenekleşme”ye

⁹⁴ Çapcıoğlu ve Diğerleri, s.71-72

dönüşen bu süreci, Weber, “karizmanın rutinleşmesi” olarak isimlendirmektedir. İslam’da ilk birkaç asırda ortaya çıkan kurumlaşmayı takip eden istikrar ve gelenekleşmeden sonra “içtihat kapısının kapanması” ve “taklit” döneminin başlaması, rutinleşmeye iyi bir örnektir. Bu süreçte yeni dini tecrübe, kurucunun zamanında bıraktığı kurallarla formüle edilir. Bu tecrübeler sonucu oluşan geleneksel verilerin sürekli yorumu, sentezi ve sistemleştirilmesi ihtiyacından ortaya çıkar⁹⁵.

Rutinleşmenin ana etmeni, tilmizlerin/takipçilerin, topluluğun sürekliliğine ve onun sürekli canlı tutulmasına duydukları ülküsel ya da maddi ilgi ve karizmatik egemenliğin yönetsel görevlilerinin, tilmizlerinin ya da öteki yandaşlarının bu ilişkilerini sürdürmeye gösterdikleri daha büyük ülküsel ya da maddi çıkarıya dayalı ilgidir. Bu, her şeyden önce, olağan dünyevi bağları ve özellikle ailevi ve ekonomik ilişkileri kesilmiş olan tilmiz/takipçi türünün yerine, olağan aile ilişkileri kurma ya da en azından güvenli bir toplumsal konum elde etme olanağı bulunan bir tilmizlik/taraftarlık yapısına geçiş anlamına gelir. Bütün bunlarla birlikte, Weber’e göre bir toplumda karizmanın kişisel olma niteliğini yitirmesi (rutinizasyonu) ve kurumsallaşması, onun tarihin derinliklerine gömüldüğü anlamına gelmez. Aksine aynı toplumda bürokrasinin en güçlü olduğu bir zamanda bile karizmatik liderlerin özel koşullar nedeniyle yeniden ortaya çıkması olanağı vardır. Başka bir deyişle karizmatik otorite toplumların buhranlı dönemlerinde karizmatik nitelikleri bulunduğu inanan kişilerin ortaya çıkması ile yeniden kurulabilir.⁹⁶

Kendisine karşı tam bir itaat ve inanç duyulan karizmatik lider, yardımcılarını, geleneksel otorite tipindeki gibi toplumsal statülerine ve geleneklere ya da yasal otorite tipindeki gibi uzmanlık bilgilerine göre seçmemekte, lidere bağlılık ve karizmatiklik esasları doğrultusunda atanan bu yardımcılarının, yasa ve geleneklerden çok, liderin kişisel tercih ve kararları doğrultusunda eylem ve uygulamalarıyla şekillenmektedir. Söz konusu bu kişisel tercih bu otorite türünün devamlılık problemini ortaya çıkarmaktadır. Max Weber’e göre, ancak karizmatik ilkelere bir takım değişiklikler yapılarak, son derece istikrarsız olan karizmatik otoritenin devamlılığı sağlanabilmektedir. Bu değişimin en önemli ve tek sebebi, topluluk üyelerinin karizmanın devamlılığını sağlamak istemeleri değildir. Başka bir ifadeyle, topluluk üyelerince saf karizmatik öğenin biçim değiştirmesinin istenmesi, yalnızca devamlılığını sağlamak için değil, ilk

---

⁹⁵ Çapcıoğlu ve Diğerleri, s.72-73

⁹⁶ Çapcıoğlu ve Diğerleri, s.74

olarak ekonomiye karşı yabancıliğın ortadan kaldırılması, dñzenli ekonomik faaliyet neticesinde gereksinimlerin karşılanması, kısaca ekonomik menfaatlerin rahatlıkla takip edileceği bir ortamın oluşturulması içindir. Sñz konusu değişikliklerin gerçekleştirilmesiyle bu otorite tñrñ bir anlamda sñrekliđini ve makul bir ekonomik dñzeni sağlayabilir.⁹⁷ Ancak Dabaşıye gñre Weber rutinleşmenin ana faktñrñ olarak ekonomiye fazlaca ÷nem vermiştir. Aynı zamanda dini hareketlerin doktrinel gñcñne de olması gerekenden az değer vermiştir.⁹⁸

Tarihsel olaylarda olduğu gibi fonksiyonların sistemli hale gelmesi, devamlı kuruluşların doğmasına ve saf karizmatik otoritede Őekil ve mahiyet yñnñnden bazı değişikliklere neden olmakta, nitekim karizmatik otoritenin sahip olduğu kendine has ilkeleri, tñmñyle başka mahiyet taşıyan yapısal ilkeler karşısında geri plana itilmeye veya bunların içerisinde çeşitli Şekillerde erimeye ve artık tanınmaz duruma gelmeye başlamaktadır. Toplumsal dñzen yaşanan ve karizmatik lideri ortaya çıkaran bñyñk bunalımdan sonra yavaş yavaş yerine oturmaya başlamaktadır.⁹⁹

Weber, karizmanın değişmez bir veri olmadığını sñylemektedir. İnançların yoğunluk dereceleri değiştiğine gñre, karizma da az veya çok olacak denilebilmektedir. Karizma devamlı da değildir; bñyñmekte, gelişmekte ve yok olabilmektedir . Giddens'e gñre ise, kural bağımlı eyleme yabancı olması manasında, karizma rasyonel olmaması sebebiyle tarihteki değer yaratıcı gñcñtñ; Weber'in formñle ettiği Őekliyle, sñz konusu bu kavram karizmatik bağlanmalardaki içerik farklılıklarının tñmñnñ enlemesine kesmekte idi; ÷yle ki Gandi kadar Hitler de "sahici" bir karizmatik liderdi. Geçmişin karizmatik liderlik anlayışı ile gñnñmñz karizmatik liderlik anlayışı arasında farklılıklar bulunmakta ve karizmatik liderin beğerilen ÷zellikleri de farklılık arz etmektedir.¹⁰⁰

Weberci yaklaşımda, karizmatik otorite hem tarihsel bir dñnem, hem de bñtñn bir tarihi değiştirici gñcñ anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, Weber'i kavramak bakımından karizmatik otorite soyutlaması ÷nemli bir kñře taşıdır. Weber'e gñre karizma, kolektif bir varlığın ÷rñnñ değerildir, sınıfa ya da tabakaya bağımlı değerildir, bireylere ÷zgñdñr. Karizmatik otoritedeki bu bireye ÷zgñlñk ve birey odaklı tarih ve toplum dñřñncesine yapılan vurgu Weber'in bir liberal olarak etiketlenmesinin de

---

⁹⁷ Arklan, s.64

⁹⁸ Dabaşı, s.31

⁹⁹ Arklan, s.66

¹⁰⁰ Arklan, s.82-83

önemli dayanağını oluşturmaktadır.¹⁰¹

Weberci yaklaşımda karizma, bütün kurumsal rutinlerin, gelenekten kaynaklanan ve rasyonel yönetime bağlı olan tüm tekdüze işleyişlerin karşısında bir yere konumlandırılır. Bu, ekonomik yaşam için de geçerlidir. Karizma, metodolojik ve rasyonel olan her türlü parasal kazancı yakışıksız sayar, rasyonel olan tüm ekonomik davranışları reddeder. Doğası gereği kurumsal ve kalıcı bir yapı olmayan karizma böyle davranabilir, çünkü, özellikle saf tipinin bulunduğu yerlerde, kurumsal kalıcılığın tam tersini simgeler. Karizmatik otoritenin bu niteliği, yani kurumsal ve kalıcı bir yapı olmaması, aksine doğası gereği değişime ve dönüşüme yol açan bir niteliğinin olması onun geleneksel olarak sıradanlaşmış dönemlerde en büyük devrimci güç olarak ortaya çıkmasına neden olur. Giddens'a göre karizmayı en büyük devrimci güç haline getiren şey, kurumsal kalıcılığının olmamasına ilaveten, karizmanın bütün kurallara yabancı ve özgül olarak irrasyonel bir güç olmasında aranmalıdır. Tüm kurallara karşı oluş karizmatik hareketleri, hem tarihteki en önemli devrimci unsur, hem de yeni rasyonalizasyon biçimlerinin en kudretli kaynağı haline getirmektedir.¹⁰²

Ancak ne var ki tarihi değiştiren bir güç olan karizmanın kendisi de değişmeye, dönüşmeye mahkumdur. Saf bir karizmatik otoritenin istikrar içinde sürmesi imkansızdır. Yani karizmanın yazgısı, ne zaman bir topluluğun kalıcı kurumları arasına girse, sonunda ya geleneğin ya da rasyonel sosyalizasyonun gücüne boyun eğmektir. Bu kaçınılmazdır, çünkü insanlar sürekli olarak gündeliğin dışında yaşayamazlar. Alışılmışın dışında olan her şey kaçınılmaz olarak yıpranır.¹⁰³

Karizmanın bu zayıflayışı genellikle bireysel eylemin önemini azaldığını gösterir. Bireysel eylemin önemini azaltan güçler arasında en karşı konulmazı da rasyonel disiplindir. Disiplinin genişlemesi, karizmanın ve farklılaşmış bireysel davranışın önemini zayıflatır. Bu da, karizmayı kalıcı kurumsallaşmaya iter. Karizmanın sıradanlaşması durumlarının tamamındaki belirleyici faktörlerden biri de, disiplinin genişlemesi olgusuna ilaveten, doğal olarak güvenlik arayışıdır. Bunun anlamı, bir yandan mevkiler ve sosyal saygınlığın, diğer yandan da liderin taraftarlarının ve sempatanlarının ekonomik çıkarlarının yasallaştırılmasıdır. Ancak, bir diğer önemli faktör de düzeni ve idari memurların örgütlenişini, yönetimin günlük ihtiyaç ve

---

¹⁰¹ Eşki, s.192-193

¹⁰² Eşki, s.193

¹⁰³ Eşki, s.193-194

şartlarına uydurması gereğidir. Ayrıca, idari memurların ve tüm idari faaliyetlerin gündelik ekonomik şartlara uyarlanması gerekliliği de vardır. Yani karizmatik gücün sürekli ve standart bir yapıya kavuşması için, ekonomi karşıtı özelliğinin değiştirilmesi gerekir. Süreklilik kazanıp sıradanlaşmış bir idarenin giderlerini, saf biçimiyle askeri ve dini karizmatik durumlara özgü; ganimet, bağış ya da katkı gibi yollarla karşılamak mümkün değildir. Karizmatik otoritenin, topluluğun ihtiyaçlarını karşılayabilmek üzere belli bir mali örgütlenme biçimine, dolayısıyla da vergi ve benzeri katkıları elde etmek için gereken ekonomik şartlara uyarlanması gereklidir.¹⁰⁴

Weber, karizmatik bir hareketin geçici bir olgu olmasının ötesine geçebilmesi ve kurumlaşabilmesi için, rutinleşmek zorunda olduğunu söyler. Karizmanın rutinleşmesi için de, bu özel donanımın kalıtım yolu ile başkalarına doğrudan aktarılması ya da bir müritler grubuna kalması gerekir. Weber, bu dönüşümün başlıca iki etkeni olduğunu belirtir. Bunlardan birincisi, müritlerin idealist bir anlayışla toplumu sürekli canlı tutma istekleri; diğeri ise, karizmatik egemenliğin yönetiminde bulunanların, karizmatik egemenliğin varlığını durağan bir temele dayandıracak bir zeminde sürdürmede maddi çıkarların olmasıdır. Bu çıkar beklentileri, genellikle karizmatik liderin ortadan kalkması ve yerine kimin geleceği kaçınılmaz sorusunun ortaya çıkması durumlarında iyice belirginleşmeye başlamaktadır.¹⁰⁵

Karizmanın demokrasiye dönüşümü karizmatik otorite aklileşme yolunda ilerledikçe, yasal çerçeve, otoritenin temeli olarak görülmeye başlanır. Kişisel olarak yasallaştırılan karizmatik lider, böylece kendini izleyenlerin oyu ile seçilir. Bundan sonra halk, onu seçip seçmemekte ve o yerden indirmekte özgürdür. Weber'e göre, otorite genel halkoyu ile yasallaştırılınca, halkoyuna dayalı liderlik ortaya çıkar. Ancak Weber, kitlenin karar verme sürecine katıldığı klasik doğrudan demokrasi anlayışını reddeder. Weber'e göre bu küçük topluluklarda geçerli olabilir; çağdaş toplum için bütünüyle geçersizdir. Modern devlette liderlik, bir azınlığın ayrıcalığı olmalıdır. Bu modern zamanların kaçınılmaz bir özelliğidir. Weber, demokrasiyi ve parlamenter sistemi kabul eder; ama karar verme yetkisinin liderde olması gerektiğini belirtir. Parlamento, liderin kişisel iktidarını aşırı kullanımına karşı bir sigorta görevi görmelidir. Weber, karizmatik otoriteden modern demokratik bir düzene geçilse de, karizmatik ögenin hayati bir anlam ifade ettiğini söyler. Siyasi lider, bir tavır takınmalı

---

¹⁰⁴ Eşki, s.194

¹⁰⁵ Olgun Özközlme, “ Liderlik, Siyasal Otorite Tipleri ve Karizma “, Toplum Bilimleri Dergisi, Sayı 13, Cilt 7 , Ocak - Haziran , 2013, s.248-249

ve tutkulu olmalıdır. Bu öge olmaksızın, tutarlı bir politika izlenmesi mümkün değildir. Böyle bir durumda devlet, mesajsız profesyonel politikacıların egemenliğine, lidersiz demokrasiye sürüklenir. Böyle bir durum ise, halkın heyecanının azalmasına ve iyi yöndeki gelişmelerin yavaşlamasına sebep olacaktır.¹⁰⁶

Weber'in teşhis ettiği gibi, şayet bir karizmatik hareket belli bir toplumun geleneksel biçiminde geçici bir safha değilse, o toplumun tarihî akışına kalıcı mührünü vurmak ister. Özel ve toplum yaşamının tüm alanlarında karizmatik hareketin mirası kendi otorite düzeninin özelliklerini tesis etmek ve daimî kılmak ister.¹⁰⁷ Karizmatik bir hareket sosyal boşlukta gerçekleşmez; genelde geleneksel bir otorite biçimine karşı ifade edilir. Bu arada söz konusu geleneğin değişik unsurları ya kendilerini yeniden tesis etmek isterler ya da, karizmatik hareketi tümüyle yok etmeyi başaramamaları durumunda, kendilerinin en güçlü özelliklerini muhafaza etmeye çalışırlar.¹⁰⁸ Karizmanın daimileştirilmesi isteği aynı zamanda bir çatışmayı doğurur. Bununla birlikte bu çatışma sürecinde karizmatik olan ve geleneksel veya yasal otorite tamamen birbirini ortadan kaldıramaz.¹⁰⁹ Bu da bu otoritelerin aynı anda bulunabildiğini ve içe içe geçmiş halde devamlılıklarını sağladıklarını söyleyebiliriz.¹¹⁰

Genel itibarla, bir kez bir alternatif olarak ikame edildiğinde, bizzat karizmatik otoritenin karizma sonrası dönemde ortaya koyduğu baskının boyut ve tabiatı şu muayyen formülasyonla belirlenir: (1) Karizmatik şahsiyetin nitelik ve sıfatları, yani bu otoritenin ne kadar geniş ve kapsamlı olduğu; (2) karizmatik şahsiyet ile kendisinin nihaî ve yüksek meşruiyet kaynağı, Tanrı arasındaki ilişkinin biçimi; ve (3) karizmatik şahsiyet ile bağluları arasında tesis olunan ilişkinin biçimi.¹¹¹ Weber karizmatik otoritenin, rutinleştirici biçimlerine dönüşümünün temelini teşkil eden iki “başlıca güdü” teşhis eder. Bunlardan ilkinin “toplumun sürekliliği ve sürekli faal halde tutulmasında bağluların ideal ve aynı zamanda maddî çıkarları” ve İkincisini de “İdarî kesime mensup kişilerin, müritlerin, parti çalışanlarının, ya da diğerlerinin ilişkilerini sürdürmedeki daha güçlü idealleri ve aynı zamanda daha güçlü maddî çıkarları” olarak tanımlar.¹¹²

---

¹⁰⁶ Özközlüm, s.249

¹⁰⁷ Dabaşı, s.16

¹⁰⁸ Dabaşı, s.17

¹⁰⁹ Dabaşı, s.10

¹¹⁰ Dabaşı, s.11

¹¹¹ Dabaşı, s.16

¹¹² Dabaşı, s.124

Karizmatik bir liderin ölümünün hemen arkası, tabiatıyla, şaşkınlık ve karışıklıktır. Gerek genel yönelimi, gerekse günlük sorunların detayları itibarıyla karizmatik bir hareketin karizmatik otorite şahsiyetine tümüyle bağımlı olması kendi tabiatındandır. Karakteri itibarıyla sözkonusu şahsiyet tüm otorite kaynaklarını ihtiva eder. Bu otorite şahsiyetinin evrenselliği hem zaman, hem mekânı aşar. Bu evrensellikte karizmatik otorite kurulu geleneksel düzene karşı ezici üstünlük gösterir. Bu otorite merkezî yok olduğunda ortaya çıkan boşluk ancak orijinal otoritenin kurumlaştırılmasıyla doldurulabilir. Süreç uzun ve ayrıntılıdır; ancak kurumlaşmış otoritenin iddialı tesisine götüren en önemli güç karizmatik mirasın bizzat kendisidir.¹¹³

Karizmanın hususi kanallarda kurumlaşmasını hızlandıran bir dizi doğrudan faktör vardır. Weber şöyle yazar: Karizmanın rutinleşmesi, oldukça temel açılardan, ekonominin şartlarına, yani günlük yaşamın devamlı etkin rutinlerine uymakla özdeştir. Bunda, ekonomi sürükler, sürüklenmez.¹¹⁴ Fakat, karizmanın rutinleşmesi yalnızca inanan bir toplumun ekonomik ihtiyaçları tarafından zorunlu kılınan kendiliğinden bir eylem değildir. Güvenli ekonomik bir süreklilik de içeren daha genel bir eğilim ise, mağlup edilmiş bulunan ve şimdi tanınma ve yükselme için yeniden ortaya çıkma arayışında olan bütün bir geleneksel hayat tarzıdır.¹¹⁵ Dahası, Weber karizmatik liderin ölümü üzerine “başlangıç halindeki kurumların” liderin otoritesinin değişik yönlerini ikame edecektir. Weber’e göre bu yeni durum olağanüstü kendini adama ve şevkin “soğumaya” başlamasındandır.¹¹⁶

Weber’in kanaatine göre yeni idari ekip karizmanın karakterini esaslı biçimde değiştirme ihtiyacı duyar, zira “karizmayı hem ideal, hem de maddî bir bakış açısından kendi konumlarını istikrarlı, günlük bir temele oturtacak şekilde sürdürmekte yarar görüyorlardı” Şayet yeni ortaya konan otorite düzeni eskisinin yerini alacak ve kurumlaşacaksa, yeni düzenin en yüksek şahsiyetiyle birlikteliği olanlar düzenin sosyal ifadesi için en seçkin pozisyonları üstlenmeli ve müteakiben bizzat düzen meşrulaşmalıdır Meşrulaşması için elit zümrenin idareyi ele alması gerektiği bu yeni düzeni Parsons “bir normlar sistemi” olarak adlandırır, Bir cemaat toplumunun belki de en genel fonksiyonu birlik ve iltisaklılığı bulunan toplu bir organizasyon ile bir normlar sistemini eklemleri hale getirmesidir... Toplumsal düzen, anlayışta birleşme kesinliği ve netliği, bir yandan ilkesel tutarlılık, diğer yandan toplumsal “uyum” ve

¹¹³ Dabaşı, s.107-108

¹¹⁴ Dabaşı, s.114

¹¹⁵ Dabaşı, s.114

¹¹⁶ Dabaşı, s.116

“koordinasyon” ister.¹¹⁷

Weber’e göre karizmatik lider aynı zamanda karizmatik cemaat oluşturur. Karizmatik cemaat karizmatik liderin ölümünden sonra rutinleşme eğilimi gösterir. Weber bu eğilimin nedenlerini şu şekilde açıklar. (a) Takipçilerin cemaatin devamlılığında ve devam etkinliğindeki ideal hatta maddi çıkarları (b) yönetim kadrosunun cemaatin devam ettirmedeki güçlü amaçları ve çıkarları olarak açıklamaktadır. Bu amaçlar ve çıkarlar karizmatik liderin ölümünden sonra daha belirgin hale gelerek rutinleşmeye katkı sağlarlar. Rutinleşmenin tiplerini de Weber şu şekilde tipleştirmektedir

1. Otorite makamı için ona uyacak özelliklerde ilgili ölçüt baz alınarak yeni bir karizmatik lider arayışı.
2. Kehanetler, kader, ilahi adalet ya da diğer seçim teknikleriyle ortaya çıkan vahiy. Bu durumda yeni liderin meşruiyeti seçim yönteminin meşruluğuna bağlıdır. Bu yasallaştırmanın bir çeşidini kapsar.
3. Karizmatik liderin kendi vekilini ataması ve takipçilerin bunu onaylaması.
4. Karizmatik nitelikli yönetim kadrosunun halefi ataması ve cemaatin onu onaylaması. Bu süreç, tipik biçimi içerisinde, “seçim” ya da “adaylık” ya da benzer bir durum olarak yorumlanmamalıdır. Bu özgür bir seçim meselesi değildir, nesnel bir göreve kesinlikle bağlı olma durumudur.
5. Karizmanın kalıtımla geçen bir özellik olduğu, dolayısıyla karizma sahibinin akrabalarında ve özellikle yakın akrabalarında da bulunması. Bu durum kalıtımsal karizmadır. Böyle bir durumda kalıtımın intikal etmesindeki düzen, elde edilmiş haklarla aynı şey değildir, ondan farklılaşabilir. Bazen akraba grubu içinden uygun mirasçının bahsedilen yöntemlerin bazılarıyla seçilmesi gerekir
6. Karizmanın birinden diğerine törensel araçlarla geçebileceği veya yeni bir kişide yaratılabileceği anlayışı. Bu karizmanın tek bireyden ayrılmasını içerir; bu onu nesnel, devredilebilen bir varlık haline getirir. Özellikle makam karizması haline gelebilir. Bu durumda meşruluk inancı artık

---

¹¹⁷ Dabaşı, s.123-124

bireye değil, kazanılmış niteliklere ve törensel eylemlerin etkinliğine yönelir.¹¹⁸

1.2.8. Karizmatik Liderin ve Tilmizlerinin Para ve Mülk Edinmeleri

Karizma sahipleri (hem önder, hem de talebeleri ve izleyicileri) misyonlarının hakkını verebilmek için dünyevi ilişkilerin, beylik mesleklerin ve aile hayatının beylik yükümlülüklerinin dışında kalmalıdır. Cizvit mezhebinin kuralları, kilise görevlerini üstlenmeyi yasaklar; üyelerin mülk edinmesi yasal olduğu gibi, Aziz Francis'in temel kuralına göre, mezhebin kurum olarak mülk edinmesi de yasaktır. Bir mezhebe mensup rahip ve şövalyelerin bekâr kalmaları gerekir; nitekim, peygamberane ve sanatkârane karizma sahibi kişilerin çoğu bekârdır. Bütün bunlar, karizmayı temsil edenlerin bu dünyadan kaçınılmaz biçimde ayrı durduklarını göstermektedir. Karizma içinde yer almanın ekonomik koşulları bu bakımlardan (görünüşte) çelişkili olabilir; bu da, karizmanın türüne (artistik ya da dinsel karizma gibi) ve anlamından kaynaklanan hayat tarzına bağlıdır. Günümüzdeki artistik kökenli karizmatik akımlar, “ücretli bir işte çalışmadan gelir sağlayanları” (günlük dildeki adıyla “rantiye”leri) temsil etmektedir. Karizmatik bir önderin peşinden gitmeye en uygun adaylar da genellikle bunlardır. Orta Çağ'ın dilenci rahiplerinin, tam tersi bir durumu gerektiren yoksulluk yeminleri mantıksal olarak ne denli tutarlı idiyse, bu da o denli tutarlıdır.¹¹⁹

Bir kişisel dinî otoritenin hayatı ve toplumsal durumu alelâde insanlarınkinden çok farklı olabilir. Tanrılarla irtibat halinde olmak, korkulmak, saygı görmek ve şerefle yâd edilmek, tecrid edilmek ve özel gelenek ve kurallara boyun eğmek için yeterli bir nedendir. Bu üstünlükler, başkalarının tabî oldukları toplumsal görevlerden muafiyete götürebilirler. Fakat onlar, daha sert yükümlülükleri de sürükleyebilirler. “Karşılığını ödeme” meselesi, karizmatik fonksiyon otoritesinin gelişimi boyunca ortaya çıkmaktadır. Ermiş kişinin faaliyeti tamamiyle “bedava” olmaya devam ettiği ve sadece karizmatik vergilerini va'z, iyileştirme ve öğretim yoluyla dışarıya saçmaktan ibaret kaldığı sürece o, çeşitli “hediyelerle” mükâfatlandırılabilir: Yiyecek, giyecek, barınak, başkalarının el konulması mümkün olmayan mülkiyet ve az çok ehemmiyeti haiz başka kıymetli şeyler. Bu bağışların reddedildiği ve başkalarına geçtiği sık sık vakidir. Budist ve Hindu, düşünceye göre, yararlananın değil, fakat bağışı yapan kimsenin genellikle şeref kazandığı bilinmektedir. Resmî bir kurum veya otorite, genel bir kural olarak,

¹¹⁸ Weber, *Ekonomi ve Toplum*, 1. Cilt, s.366-369

¹¹⁹ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.355-356

düzenli irat, gelirler, vergiler ve öşürlerle ve aynı zamanda görev yaptığı teşkilat tarafından verilen hediyeler gibi müstesna bağışlarla ödüllendirilir.¹²⁰

Karizmayla, düzenli “hane” temelinde örgütlenmeye dayalı “patriyarkal” yapılar arasındaki en temel fark, rasyonel ekonomik davranışın reddedilmesidir. “Saf” karizma asla, onu elinde bulunduranlar için, ticaret yoluyla ekonomik sömürü manasında özel kazanç kaynağı olamamakta, parasal ücret şeklinde bir gelir kaynağı olmadığı gibi, misyonun maddi ihtiyaçlarının karşılanması için düzenli bir vergilendirmeyi de içermemektedir. Misyon eğer bir barış misyonu ise, karizmatik yapıların gereksinim duyduğu araçlar kişisel olarak temin edilmekte; veya karizmatik kişinin hitap ettiği grubun üyeleri tarafından hediye, bağış veya başka gönüllü katkılarda bulunmaktadır. Karizmatik savaş kahramanları örneğinde ise ganimet, misyonun sahip olduğu amaçlardan biri olmakla birlikte, misyonun maddi araçlarını da meydana getirmektedir. Karizmatik otoritede, bir daire kavramı bulunmadığı gibi, ekonomik davranma veya gelir getirici sıradan etkinlikler kavramı da bulunmamaktadır. Armağanlar veya zorlama yoluyla, parasal destek sağlanmakta, karizmatik yapı tarafından, görevlerin her çeşit bürokratik örgütlenişinin aksine, düzenli atama ve atama prosedürünün veya sisteminin hiçbiri tanımamaktadır. Kurallara bağlı durumda olan “kariyer”, “yükselme”, “aylık” veya karizmatik liderin ve onun yardımcılarının uzmanlık sahibi olmaları gibi kavramlara yer verilmemektedir. Kontrol veya temyiz organı, yerel veya işlevsel nitelikteki yetki alanları tanınmamakta; çağımızdaki “bürokratik” bölümler gibi, bireylerden ve bireysel karizmalardan bağımsız, kalıcı nitelikteki kurumlara yer verilmemektedir. Karizma olağanüstü durumlarda daha çok ortaya çıktığından dolayı farklı bir yapılanma içerisindedir. Onun bu yapılanması toplumu o olağanüstü durumdan kurtaracak talepleri karşılayacaktır. Ancak aynı zamanda onun kısa ömürlü olmasının da nedeni durumunda olacaktır.¹²¹

Saf karizma her türlü patrimoniyal egemenliğe aykırıdır. Her çeşit düzenli ekonominin karşıtıdır. Ekonomiyi hiçe sayan etmenin ta kendisidir. Bu sözlerimiz, karizmatik savaş kahramanı örneğinde olduğu gibi, karizmatik önderin mal mülk edinme çabası içinde olduğu durumlarda bile geçerlidir. Karizma böyle davranabilir, çünkü doğası gereği “kurumsal” ve kalıcı bir yapı değil, kurumsal kalıcılığın tam

---

¹²⁰ Wach, s.412-413

¹²¹ Arklan, s.78

tersidir, özellikle “saf” tipinin bulunduğu yerlerde.¹²² Karizmatik egemenlik, her yönüyle olduğu gibi ekonomik alt yapısıyla da, bürokratik egemenliğin tam karşıtıdır. Bürokratik egemenliğin düzenli bu gelire, dolayısıyla bir para ekonomisine ya da parasal vergi sistemine dayanmasına karşılık, karizma da dünya işleri düzleminde yer alır ama onlardan beslenmez. Bu nokta, çok iyi anlaşılmalıdır. Karizmatik kişi, para ve parasal gelir sahibi olmaktan sık sık bilerek kaçınır. Tabii, bu mutlak bir kural değildir. Dâhi bir korsan bile, burada kullandığımız, değer yargılarından arınmış anlamında bir “karizmatik egemenlik” kurabilir. Karizmatik siyasi kahramanlar ganimet ve her şeyden önce de altın peşinde koşarlar. Ama kesin olan bir şey varsa, o da karizmanın metodik ve rasyonel olan her türlü parasal kazancı yakışıksız saydığıdır. Genelde, karizma rasyonel olan tüm ekonomik davranışları reddeder.¹²³

Yönetmeliklerin, soyut hukuk kurallarının ve biçimsel hukuk yaratıcılığının karizmatik otoritede yeri bulunmamaktadır. Bu otorite tipinin yapısı içerisinde objektif (tarafsız) hukuk, karizmatik liderin tanrısallığa denk özelliklerinden ve kahramanlık kudretinden kaynaklanan, tümüyle bireysel deneyimlerinden kaynağını almaktadır. Daha açık bir şekilde ifade edilecek olursa, somut olayların her birinde hukuk kuralları, hiçbir şekilde mevcut düzene bağlı olmaksızın ya karizmatik liderin bizzat kendisi tarafından ya da yardımcılarınca oluşturulmaktadır. Böylelikle eskiden bu yana geçerliliğini devam ettiren değerler alt-üst edilmekte ve ihtilalci bir görünüm içerisinde geleneksel veya akılcı kurallarla ilişki koparılmaktadır. Kişinin doğuştan getirdiğine inanılan özellikleri iktidarın kaynağını oluşturmakta, işte bu karizmatik otorite, büyük bir kahraman veya çok güç şartlar altında topluma çıkış yolu gösterebilmiş bir liderin iktidarının temelinde bulunmaktadır. Söz konusu bu karizmatik temel lidere istediği her şeyi yapma ve dilediği şekilde davranma özgürlüğünü vermektedir.¹²⁴

1.2.9. Bürokrasi ve Partiyarkal Yapıların Ortak Özelliği Kalıcılık

Bürokratik ve patriyarkal yapılar birçok bakımdan zıt olmakla birlikte, çok önemli bir ortak özelliğe sahiptir: Kalıcılık. Bu açıdan, ikisi de günlük tekdüze işleyişe sahip kurumlardır. Özellikle patriyarkal iktidar, günlük yaşamın olağan ve düzenli gereksinimlerinin sağlanmasına dayanır. Bu nedenle, patriyarkal otoritenin ilk kaynağı ekonomidir, daha doğrusu ekonominin günlük tekdüze işleyişle yürüeyebilen dallarıdır.

¹²² Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.355

¹²³ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.354

¹²⁴ Arklan, s.64-65

Patriyark, günlük yaşamın “doğal önderi”dir. Bu bakımdan, bürokratik yapı, rasyonalite kazanmaya çalışan patriyarkalizmin aynadaki görüntüsüdür. Rasyonel kurallara sahip kalıcı bir sistem olan bürokrasi, yinelenen ve hesaplanabilir gereksinimleri tekdüze bir işleyişle karşılayabilecek biçimde düzenlenmiştir.¹²⁵ Her yeni devlette, karizmatik bir şahıs ilk örnektir ve diğer üç dördü de onun paralel prototipleridir, bu insan tipleri bizzat ulusun kendisinden doğmakta aynı zamanda o ulusun yeni ortaya çıkmakta olan genel yapısının oluşmasına da katkı sağlamaktadır.¹²⁶

1.2.10. Eylem Türleri

Weber’in tipolojisinde, daha az “rasyonel” eylemler “mutlak erekler” için yapılan eylemlerdir. Bunlar ya duygusal eğilimlerden ya da geleneksel tutumlardan kaynaklanır. Mutlak ereklerin sosyolog tarafından “verili” olgular olarak kabul edilmesi gerektiğine göre, bir eylem, kullanılan araçlar bakımından rasyonel, ama amaçlanan sonuçlar açısından irrasyonel bir eylem tipidir. Son olarak da, “içgüdüsel” düzeye kadar ilerleyebilen” “geleneksel” eylem türü vardır; düşünmeden ve alışkanlıkla yapılan bu tür eylemin gerekçesi “hep yapılmış olduğu” için uygun kabul edilmesi gerektiğidir. “Eylem” türleri, bir rasyonellik ve irrasyonellik skalasında sıralandırılır.¹²⁷

1.2.11. Karizmatik Yapı

Çoğu grup, otoritenin türü bakımından, ya gelenekseldir ya da yasal-ussaldır. Daha doğru bir anlatımla, gruplarda bir arada bulunan bu iki otorite türünden biri diğerine göre daha egemen durumda olmaktadır. Toplumsal olguların daima karmaşık bir özellik gösterdiği düşünülürse, somut bir siyasal otorite tipinin, bir yönüyle feodal, bir yönüyle bürokratik, diğer yönleriyle de karizmatik bir özellik göstererek karşımıza çıkmasına şaşırılmamalıdır. Çünkü toplumsal olgular karmaşık bir yapıya sahiptir.¹²⁸

Görevlerin her türlü bürokratik örgütlenişinin tersine, karizmatik yapı, hiçbir düzenli atama ve atma prosedürü ya da sistemi tanımaz. Kurallara bağlanmış “kariyer”, “yükselme”, “aylık” ya da karizmatik önderin ve yardımcılarının uzmanlık sahibi olmaları gibi kavramlara yer vermez. Denetim ya da temyiz organı, yerel ya da işlevsel yetki alanları tanımaz; günümüzdeki “bürokratik” bölümler gibi, kişilerden ve

¹²⁵ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.351

¹²⁶ Arklan, s.90

¹²⁷ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.109

¹²⁸ Arklan, s.66-67

kişisel karizmalardan bağımsız, kalıcı kurumlara yer vermez.¹²⁹

Karizma yalnızca içsel irade ve denetim kabul eder. Karizmatik önder kendine göre olan bir işe el atar ve salt taşıdığı misyona dayanarak itaat ve yandaş kitlesi ister. Bunları bulup bulamayacağını, başarısı belirler. Onlara gönderildiğine inandığı kişiler onun misyonunu tanımazlarsa, karizmatik iddiası çöker. Kabul ederlerse, onların efendisi olur kendini “kanıtlayarak” yerini koruyabildiği sürece. Ama “hak”kını, seçimlerde olduğu gibi, onların iradesinden almaz. Tam tersi olur: Onu karizmatik önderleri olarak tanımak, misyonunu bildirdiği kişilerin görevidir.¹³⁰

Din kurucularının yaşam öykülerinden, ömürlerinin belirli bir evresinde öğrenciler/arkadaşlar edinmeye başladıklarını öğreniyoruz. Genellikle bu çok önemli olgu ilk öğrencilerin dini kuranın yanında nasıl toplanmaya başladıkları, hangi çevrelerden gelmekte oldukları vb. anılarak pek ayrıntılı bir biçimde anlatılır. İlk öğrenciler, arkadaşlar (tilmizler, sahâbe) halkası epeyce dar olduğunda, yalnızca yüz yüze ve birbirine bağlı kimselerden oluşur; açık seçik ve belirli bir yapısı vardır. Genellikle öğrencilerden/arkadaşlardan birisi ya da ikisi, üçü gözde öğrenci/arkadaş olarak diğerleri arasında seçkinleşir. (İsa’nın gözde havârîsi Johannes veya Buddha’nın gözde tilmizi Ananda gibi). Konfüçyüs ve Zerdüşt’ün gözde tilmizleri de emsali gibi isimlerle anılır. İçerisinde her tilmizin bağımsız bir kişilik olarak kendi özelliklerine göre ve meselâ, tilmizlerin en gayretlisi, en ateşlisi, en sessizi vb. gibi öbürlerinden ayrıldığı ve ayırt edildiği daha geniş bir tilmizler halkası bu en içteki çekirdek topluluğu kuşatır. Ancak, bütün tilmizler zümresini birleştiren özellik, dinin kurucusuna olan tamamıyla kişisel nitelikteki bağlılıktır. Bu bağ aslında bütün tilmizler için aynı kuvvet ve sıklıkta olup, sadece tilmizlerin kişisel yetenek ve kendi önceliklerine göre ayrımlar gösterir.¹³¹

1.2.12. Karizmanın Kapsamı-Hitabı

Çin’deki doktrine göre, imparatorun hak ve yetkileri halkın kabulüne bağlıdır. Ama bu, halkın egemenliğinin tanınması anlamına gelmez; nasıl ki peygamberin ilk Hıristiyan toplumundaki müminlerin rızasını alması gerekmiyor idiye. Çin doktrini,

¹²⁹ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.353

¹³⁰ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.353

¹³¹ Freyer, s.80

tersine, *hükümdarın konumunun* karizmatik özelliğini vurgular; bu da onun *kişisel* niteliğine ve *kanıtlanmış* değerine dayanır. Karizma, niteliksel olarak belirli alanlar için geçerli olabilir ve olmaktadır. Bu ise dışsal olmaktan çok içsel bir sorundur ve karizmatik kişinin misyonuna ve gücüne niteliksel sınırlamalar getirir. Bu misyon, anlam ve içerik açısından yerel, etnik, toplumsal, siyasal, mesleki ya da başka bir açıdan sınırlı gruplara hitap edebilir. Eğer misyon bu biçimde sınırlanmış bir grup insana hitap ediyorsa, ki kural olarak böyledir, onların çevresiyle sınırlı kalır.¹³²

1.2.13. Rasyonel Disiplinin ve Geleneğin Karizmayı Zayıflatması

Karizmanın yazgısı, ne zaman bir topluluğun kalıcı kurumları arasına girse, sonunda ya geleneğin, ya da rasyonel sosyalizasyonun gücüne boyun eğmektir. Karizmanın bu zayıflayışı genellikle bireysel eylemin öneminin azaldığını gösterir. Bireysel eylemin önemini azaltan güçler arasında en karşı konulmazı da *rasyonel disiplindir*.¹³³ Disiplinin gücü kişisel *karizmayı* silmekle kalmaz, statü tabakalaşmasını da kaldırır. En azından, statü tabakalaşmasının rasyonel dönüşümüne yol açmak gibi bir sonuç yaratır.¹³⁴

Disiplinin içeriği, alınan emrin tutarlı bir rasyonellik ve metodik bir uzmanlıkla tam olarak yerine getirilmesinden ibarettir. Burada her türlü kişisel eleştiri kayıtsız şartsız durdurulur, aktör gözünü kırpmadan ve kendini tümüyle vererek emri yerine getirmeye koyulur. Ayrıca, emirle yerine getirilen hareketler bir örnektir. Bunların bir *kitle* örgütünün toplu eylemi olma niteliği, bu bir örneğin somut sonuçlarını belirler. İtaat edenlerin eşzamanlı olarak ya da çok büyük bir kitle halinde hareket eden gruplar olması şart değildir: Belli bir mekanda bir araya gelmiş olmaları da gerekmez. Disiplini belirleyen, çok sayıda insanın itaatinin rasyonel bir örneklik taşımasıdır.¹³⁵

1.2.14. Weber'in Karizmatik Liderlere Bakışı ve Weber'in Kavramları

Weber “kişilik” kavramının, çok irrasyonel bir yaratıcılık kaynağı olarak görülüp suistimal edildiğini düşünür. Analitik çözülemeye olanak tanımayan bu şairane ve romantik öğeyle mücadele eder. Çünkü kavramsal nominalizmi ve pragmatik yaklaşımı, “çözümlememiş” süreçlerin “şeyleştirilmesi”ne tümüyle karşıdır. Onun için, son kertedeki

¹³² Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.354

¹³³ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.357

¹³⁴ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.357

¹³⁵ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.357-358

çözümleme birimi, tek bireyin anlaşılabilir motivasyonlarıdır. Weber'in kavramları, çeşitli mekanizmaların işleyişini açıklamaya yarayan analitik araçlardır. “Çağın esprisi”nin yüzeydeki görünümünü kavramaya ve rengini “tatmaya” yarayan betimleyici kategoriler değil. Büyük adamların ve tarih dönemlerinin varsayılan özlerini yansıtan kavramlar da değil. Aslında, karizmaya verdiği öneme karşın, Weber, “tarihteki büyük adamlar”ı da incelemelerinin odağı haline pek getirmez....¹³⁶

1.2.15. Karizmatik Kişiyi Adama ve Başarıya Adama

Karizmanın meşruiyeti, uygulamada çürütülemeyen delillere, büyüsel etkinliklere ya da mucizevi işlere dayanır. Ancak Weber, otoritenin bu somut işaretlerinin, bağlılıkları, saf bir görev duygusundan kaynaklanan müritlerin özel tavırlarına dayanan ‘saf karizmanın unsurları olmadığını da vurgulamıştır. Bu saf karizma, kendini kişiyi adamadır. Başarıya dayalı karizma ise kendini bu kişinin çalışmalarına adamadır. Bir karizmatik lider mevcut durumu eleştirmek için ölçüt olarak bir geleneğe, bir Altın Çağ’a başvurabilir. Karizmatik liderin bu tipi, kendisini gelenekle ilgisini kesme durumunda değil, fakat kaybolmuş bir geçmişi yeniden canlandırma durumunda görür. Bu durum, geçmişin eylem ve standartlarının modern koşullarda çoğunlukla uygunsuz olabilmesi dolayısıyla karizmatik bir geleneğin radikalleşmesini ve dönüşümünü içerir. Bundan dolayı karizma türü, gelenekten kesin bir kopuşu temsil etmekten ziyade geleneksel normlara dayanır.¹³⁷

1.2.16. Şahsi Karizma ve Fonksiyon Karizması

Dinî otoriteyi kullanma yetkisini ellerinde bulunduran şahısların, bunu, karizma sayesinde kullandığını vurgulayan Weber, karizmatik otoritenin bariz vasfının, diğer otorite türlerinde olduğu gibi yasalara veya geleneklere değil, kendisine kahramanlık, kutsallık veya olağanüstü nitelikler atfedilen bir şahsa bağlılık olduğunu vurgular.¹³⁸ Bu çerçevede Weber karizma kavramını, “şahsi karizma” ve “fonksiyon karizması” olarak iki başlık altında ele alır. Dinî otoriteyi kullananları çeşitli niteliklerine göre tasnif eden Joachim Wach ise, ilgili bölümde Weber'in dinî otorite tiplerine ilişkin sınıflamasına dayanmıştır. Burada Wach, Weber'in bu iki tip karizma ayırımına atıfta bulunarak, aralarındaki farklara temas ederken, “şahsi karizma”nın, dinin ilk menşeiyle ilgili olduğunu ve dinin ilk ortaya çıkışı sırasında, yani ilk dinî

¹³⁶ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.357-358

¹³⁷ Bryan S. Turner, *Max Weber ve İslam Eleştirel Bir Yaklaşım*, (Çev. Yasin Aktay), Konya, Vadi Yayınları, 1991, s.59-60

¹³⁸ Turner, s.40

tecrübeyi yaşayanın şahsıyla belirlediğini, “fonksiyon karizması”nın ise daha ziyade dinî grupların tarihi içerisinde sonradan önem kazandığını ifade etmektedir. “Şahsi Karizma” daha ziyade heyecana hitap edip, mü’minin toptan itaatini gerektirdiği halde, “fonksiyon karizması” daha akli olup, sınırlı ve ölçülü bir itaati gerektirir.¹³⁹

Şahsî karizma muhtemelen menşei olandır, fakat fonksiyon karizması dinî grupların tarihi içerisinde büyük bir önem kazanmıştır. Şüphesiz şahsî karizma içerisinde temel ve dayanılmaz bir şey mevcuttur; aksine fonksiyon karizması daha az etkinmiş gibi görünüyor. Bu sonucusu bulanık ve çoğu zaman sınırlanması imkânsız olan şahsî tipe oranla tanımlanması daha kolaymış gibi görünmektedir; fakat o, daha dar, daha sathî ve daha az yaygındır. İki arasında bir başka önemli fark daha mevcuttur. Şahsî özellikteki karizma daha ziyade heyecana hitap eder; fonksiyon karizması daha “aklı”dır. Birincisi toptan bir itaati, hattâ kendi öz amaçlarından vaz geçmeyi gerektirirken, çoğunlukla ikincisi sınırlı ve “ölçülü” bir itaat ister. Bununla birlikte bu ayırım, teorik olmaktan çok pratiktir. Bunu kanıtlamak için, peygambere ve üstada gösterilen sadakatle, rahibe ve din öğretmenine gösterilen sadakati karşılaştırmak yeterlidir. Bir başka deyişle, yalnızca sosyolojik bir analizin sınırları içerisinde bile, iki sadakat tipi arasında nicelik yönünden bir ayırım tesis etmek mümkündür. Bununla birlikte bu analiz, bir başka görüş noktasından hareketle olayın incelenmesi suretiyle faydalı bir şekilde tamamlanmış olacaktır. Otoritenin üzerine bina olduğu sübjektif iddia, “ermiş kişi”nin kendi öz değeri ve kendine has yeteneği hususunda sahip bulunduğu şuurda anlatımını bulur. Genellikle bu iddiayı tesis eden ilâhiyattır ve onun sağlam “gerçeği”ni ispat etmek sosyoloğun işi değildir. O sadece, ondan ortaya çıkan toplumsal sonuçlarla ilgilenir. Bir dinî önderin otoritesi zorunlu olarak onun iddialarına eşit değildir; zira onun lâıyk olduğundan az veya çoğuna sahip olması mümkündür. Bir ilkel sihirbaz, bir ruhun tecessüdü olduğunu, ancak böyle bilinmemiş bulunduğunu iddia edebilir. İslam Peygamberi Muhammed, kendisinin Allah’ın elçisi olarak tanınmasını talep ettiği zaman, başlangıçta Mekke halkı tarafından oradan hicret etmek durumunda bırakılmıştı. Öte yandan Yeni Ahid, İsa’nın Galile’deki görevi esnasında, halkın onun davasını savunarak otoritesine şahadet etmesine rağmen, kendisinin Mesih olduğunu itiraf etmeyi reddettiğini bize anlatmaktadır. Bir dinî önderin prestiji, iddialarında ve bizzat kendisi hakkında verdiği açıklamada değişiklikler de meydana getirebilir. Sosyolojik bakımdan burada sonucun sebebi husule getirdiği şeklindeki

---

¹³⁹ Çapcıoğlu ve Diğerleri, s.67

paradoks tehlikesini de göze alabiliriz.¹⁴⁰

Fonksiyon karizmasını doğuran sebepler daha önce kısmen incelenmişti. Olumsuz bir görüş noktasından yol, “manevî” çağın sonu ve ilhamın geri çekilmesi ile hazırlanmış bulunmaktadır. Fonksiyonların bölünmesi ve farklılaşması aynı istikamette çalışmaktadırlar. Buradan “resmî” dinî otorite tipleri sonuçlanmaktadır. Yüksek derecede teşkilatlanmış dinî cemaat bünyelerinde, mukabil mevki, imtiyaz ve ayırım farkları ile birlikte bütün bir karmaşık ödevler, fonksiyonlar ve şerefler düzenini ihtiva eden ayrıntılı bir hiyerarşiyi bulmaktayız. Roma Katolik, Ortodoks ve Doğu Kiliseleri; daha aşağı bir derecede piskoposçu metodizm ve İrvinjitler ve Son Günlerin Azizleri gibi mezhepler, Yahudilik, Mahayana Budizmi, Zerdüştlük ve Hinduizm; eski Romalılar ve Keltler; ve Maya ve Peru dinleri ve aynı şekilde Babilonya, Mısır, Çin, Japon (Şinto) dinleri bu konuda sayısız örnekler sunmaktadırlar. Eşitlikçi idealin üstünlük kazandığı yerde tek başına (ve yegâne tasdik olunmuş olarak) resmî dinî fonksiyonlar düzenini veya basitleştirilmiş bir hiyerarşiyi temsil edebilen bazı fonksiyon karizmaları (eskiler, din öğretmenleri, rahipler, papazlar, önderler, çobanlar, serdümenler) kabul görmektedir. Fonksiyon karizmasının üç temel tipi arasındaki ayırım ölçüsü üç terim tarafından gösterilmektedir: “Rahip” (pretre), “papaz” (ministre) ve ‘hatip’. Bu terimlerden her biri, karakteristik olarak farklı bir görevli şahıs tabiatı ve fonksiyonu anlayışını ortaya koymaktadır. Rahip takdis edilmiş, papaz seçilmiş ve hatip göreve davet edilmiş veya bizzat kendisi işe başlamıştır. Bu son durumda, resmî otoriteden karizmatik otoriteye geçiş mevcuttur. Nihayet üçüncü olarak, eşitlikçi teşkilatın en aşırı safhasına ender olarak ve genellikle ancak kısa bir süre için rastlanmakta olup, orada her hangi surette olursa olsun, hiçbir fonksiyon karizması kabul edilmemekte ve dinî cemaatin muhtelif fonksiyonları ve ibadeti, üyeleri tarafından sıra ile ve hiçbirine hiçbir prestij ve otorite tanımaksızın yerine getirilmektedir.¹⁴¹

1.2.17. Karizmatik Grup İlk Tilmizler

Karizmatik zümrelerin, insanların bu zümreler dışında dâhil oldukları diğer toplumsal yapılar, sözgelisi aileleri ya da içerisinde yaşadıkları siyasi birliklerle olan ilişkileri bakımından çok önemli birtakım sonuçlar doğuracak niteliktedir. Hemen hemen bütün dinsel kaynaklar, tilmizler zümresine giren veya girmeleri uygun görülenlerin bir biçimde o zamana

¹⁴⁰ Wach, s.409-411

¹⁴¹ Wach, s.411

değın içerisinde yaşadıkları bütün toplumsal yapıları ayrıldıklarını veya hiç değilse, birtakım başka bağlantılarının aşırı derecede gevşediğini gösterir. Bu gibi, Buddizm’le ilgili kaynaklarda, Buddha’nın ilk tilmizlerinin “gariplik yolunu tuttıkları”, yani o zamana kadarki yurtlarından ayrıldıkları belirtilir. Kuşkusuz burada yurttan anlaşılan, yalnızca oturulmakta olan yer değil, belki daha çok, ilgililerin o zamana değın içerisinde yaşadıkları ve bağlı kaldıkları toplumsal ilişkilerdir. “Gariplik yolunu tutma”, “başka sahillere ulaşma ”nın ilk koşuludur. Yani tilmizler halkasına giriş bir deniz yolculuğuna, yeni bir dünyaya yelken açmaya benzetilir. Yeni Ahid de de Hz. İsa’nın ilk havâfileriyle ilgili olarak buna benzer deyimler kullanılmıştır. Meselâ birçok yerde, kan hısımlarının değil, havâfiler topluluğundakilerin, birbirlerinin “gerçek” kardeşi, kız kardeşi, baba ve anası olduğu söylenir.¹⁴²

Doğal olarak çok küçük bir topluluk olan ilk tilmizler zümresinin etrafında hemen daima ilk “sâlik ’lerden meydana gelen daha geniş bir çevre oluşur. Salıklar her gün, her saat Üstad (Muallim, Resûl) ile birlikte olmayıp, zaman zaman ve kısmen tilmizler zümresinin birlikte bulunuşuna katılan ve meselâ, dini kuranı ya da tilmizlerini yabancı bir kente vardıklarında ağırlayan veya onlara herhangi bir hizmetle de yardımda bulunan kimselerdir.¹⁴³

Salıklar zümresi, henüz kurulan dinlerin yerleştiği ilk cemaatlerin teşekkülünde köprü ödevi görür. Daha pek çok küçük tilmiz veya arkadaşlar zümresinde dahi birlikte murakabeye varma, hep bir ağızdan dua okuma vb. gibi basit bazı âyin ve ibâdet usûlleri ve dinsel alışkanlıklar oluşur. Bu en küçük zümrelerin henüz sahip olmadıkları tek şey, teşkilât (örgütlenme) tır. Ancak burada herhangi bir örgütlenmeye gerek de yoktur. Çünkü, zümre, üyelerinin kurucuya olan tamamıyla kişisel bağlılıklarına dayanmaktadır.¹⁴⁴

1.2.18. Karizmatik Otoriteye İtaat Görev Addetme

Peygamberin, komutanın ya da kilise ve parlamentodaki demagogun karizmasına bağlılık, önderin insanların başına geçmek için “görev çağrısı”nı içsel olarak almış kişi olarak kabul edilmesi anlamına gelir. İnsanlar ona gelenekler ya da yasalar nedeniyle değil, inandıkları için itaat ederler. Önder, dar kafalı ve kendini beğenmiş bir acemi değilse, davası

---

¹⁴² Freyer, s.81

¹⁴³ Freyer, s.81-82

¹⁴⁴ Hans FREYER, *Din Sosyolojisi* (Çev. Turgut KALPSÜZ), Ankara, 2013, Doğu Batı Yayınları, s.82

için yaşar ve “görevine layık olmaya çalışır”. Tilmizlerinin, yandaşlarının, partideki kişisel dostlarının bağlılığı, kişiliği ve özel vasıfları yüzündendir.¹⁴⁵

Karizmatik önderlik her yerde ve tüm tarih dönemlerinde ortaya çıkmıştır. Geçmişteki en önemli iki örneği, bir yanda büyücü peygamber, öbür yanda seçimle gelen komutandır. Site devletinin topraklarından yetişen özgür “demagog”un temsil ettiği siyasal önderlik bizi daha çok ilgilendiriyor; site devleti gibi demagog da Batı’ya, özellikle Akdeniz’e özgüdür. Üstelik, parlamenter “parti lideri”nin temsil ettiği siyasal önderlik de yine Batı’ya özgü olan anayasal devletin topraklarında yeşermiştir.¹⁴⁶

1.2.19. Reformcu ve Veli Olarak Karizmatik Lider

Çökme ve çözüme tehdidi altındaki çağlarda dinî gruplar içerisinde, geleneksel tarihî kadrolar içinde sınıflamanın güç olduğu başkanlar ortaya çıkmaktadırlar, Onları kurucularla aynı düzeye koymak mümkün değildir; onların yaratıcı dinî gücü, büyük bir inancın kurucusunun iktidarı ile karşılaştırılmaz. Eğer onlar, güç bakımından ve belki de kitleleri çekme özellikleri, şahsiyetleri, enerjileri ve dayanıklılıkları yönünden bir nebze kuruculara benziyorlarsa da, onların hareketinin toplumsal sonucunu, büyük inançları doğuran faaliyet ile aynı paralele koymak mümkün değildir. Üstelik, bizatihi kendileri hakkında vermiş oldukları açıklama ve taraftarlarının onlara tanımış oldukları rol, kurucununkinden farklıdır. Bu önderlerden bazıları, gayet bariz “peygamberâne” karaktere maliktirler ve işte bu yüzden, içlerinden birkaçı her ne kadar bu adlandırmanın uygunluğundan şüphe edilebilirse de, “peygamber” olarak adlandırılmışlardır. Reformcular, kelimenin ne psikolojik, ne sosyolojik ve nede teolojik anlamı ile peygamberdirler.¹⁴⁷

Reformcuların hepsi, aynı özel karizmaya sahip değildirler. Bazılarının da rü’yet (keşf) veya vecd mevhabeleri, ötekilerden zihnin veya kalbin yüce vasıfları, müstesna bir teşkilatçı istidat veya şiddetli bir zühd ve temel ve karakteristik bir dinî tecrübenin hizmetinde olan, daha bir o kadar mevhibe müşahade edilir. Muhtelif reformcuların çevrelerinde yarattıkları misyoner güç, yetenek ve cezbe bahis konusu olduğu zaman, bu tecrübenin derinlik ve zenginliği arasında tam bir farklılık görmekteyiz. Onların hepsi, aynı yaratıcı güce, aynı keşf vüs’atine, aynı nüfuza ve aynı ikna gücüne sahip değildirler. Dindarlık ve takva hususunda onların bazıları büyük

¹⁴⁵ Freyer, s.82

¹⁴⁶ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.143

¹⁴⁷ Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.143

üstadlardır; ötekiler mükemmel zihni veya ahlaki rehberdirler.¹⁴⁸

Bazı reformcular ibadet dehalariydılar; bazıları büyük alim ve derin mütefekkindiler; başkaları, dini ateşlilik ve heyecanların güçlü yöneticileri; ötekiler de, büyük ilahiyat doktorları ve büyük vaizler idiler. Bütün bu unsurları biz, münferid durumda veya müstesna şahsiyetlerin başka tiplerinden kombine edilmiş olarak buluyoruz. Nicelik yönünden reformcu, faaliyetinin genişlik ve derecesi ile, nitelik bakımından ise kurucununun oranla daima aşağı kalacak olan yaratıcılık ve inşa edici gücü ile karakterize olmaktadır. Hristiyanlığın içerisinde ve dışarısında, din tarihi, dini hayatta önemli pek çok ilahiyatçı, doktor, yorumcu ve önderlerin eserini kaydetmektedir. Kurucudan daha az orijinal, din kurucusunun otoritesinden daha orijinal olan reformcu, tüm dinlerin içerisinde, grubun hayat ve hareketinde bir devri ve böylelikle büyük toplumsal önemi haiz bir dini karizma tipini temsil etmektedir. Kilise ve din tarihçisi daha çok orada bu şahsiyetlerin eserleri ve hayatlarının yer almak zorunda olduğu tarihî çevre ve şartlar (kontekst) ile ve onların mesajlarının muhtevası ile ilgilenir; buna karşılık sosyoloğa, reformcu faaliyetleri olan sosyal tiplerin incelenmesi ve karşılaştırılması suretiyle ona yardım etmek ve grubun hayatı ile ilgili olarak buradan çıkan sonuçlardan onu haberdar etmek işi kalmaktadır.¹⁴⁹

1.2.20. İhtilalci Değişimci Aktör Olarak Karizmatik Liderler

Karizmatik lider, gelenekçi denilen toplumların gelenekçilikten kurtulup, çağdaş bir yapıya kavuşmaları sürecinde başlıca rolü oynamaktadır. Weber'in belirttiği gibi, karizma fenomeni, karizmanın somut bir toplumda kişisel olmaktan çıkıp kurumsallaşması ile, tarihin derinliklerine gömülmüş olmamaktadır. Aksine aynı somut toplumda, karizmatik liderlerin, bürokrasinin en güçlü olduğu zamanda dahi, özel şartlardan dolayı tekrar ortaya çıkması imkanı vardır. Başka bir ifadeyle karizmatik otorite, toplumların bunalımlı dönemlerinde karizmatik özelliklere sahip olduğuna inanılan kişilerin ortaya çıkması ile, tekrar kurulabilmekte, 'karizmatik öge' olmaksızın tutarlı bir politika izlenmesi olanaksız olmakta ve devlet, çağrısız profesyonel siyasetçilerin egemenliğine, lidersiz demokrasiye sürüklenmektedir. Bu da toplum için olumsuz sonuçlar doğurmakta ve siyasi bunalımlar yaşanmasına ve yaşanan

---

¹⁴⁸ Wach, s.417

¹⁴⁹ Wach, s.418-419

siyasi bunalımlarla beraber de toplumsal bunalımlar yaşanmasına neden olmaktadır.¹⁵⁰

Sıradanlık, karizmatik kişiler tarafından kırılarak, yapıda değişiklik meydana getirilmektedir. Karizmatik kişiler yeni bir düzenin kurucusudurlar. Karizmatik otoriteye açıklanan normların sahip olduğu meşruluk, toplumun mevcut normlarının dışındadır. Karizmatik liderin ve karizmatik hareketlerin ortaya çıkmasını sağlayan koşullar, bir toplumdaki üyelerin süregelen varlıkları bakımından kritik bir yapısal değişim içerisinde oldukları, toplumsal kimliklerinin tehdit altında olduğunu düşündükleri dönemler veya durumlardır. İnsanlar sahip oldukları sosyal kimliklerini kahramanca harekete geçirebilecek bir ideolojinin veya liderin beklentisi içerisindeyler. Söz konusu beklentilerin karşılanması da, çoğunlukta insanların hayatı için tehlike oluşturacak veya kendisine duyduğu saygıyı kaybettirecek derecede bir krizin yaşanması halinde olacaktır. Dolayısıyla bu nevi durumlarda insanlar heyecanlarını ve davranışsal eğilimlerin, ortaya çıkan bir lidere veya lider tarafından sembolize edilen davaya bağlı olarak ifade edebileceklerdir. Düzenin tekrar rayına oturması yönündeki beklentiler, bunalım dönemlerinde düzenin yıkılması ihtimalinde doruğa ulaşmakta, karizmatik nitelikleri bünyesinde bulunduran kişiler, böyle dönemlerde daha iyi bir düzen kurmak için görüş bildirmekte, çok güçlü karizmatik niteliklere sahip olmayanlar da söz konusu görüşe katılarak izleyici olmaktadır. Netice olarak, karizmatik manada meşruluk dikkate alınarak yeni bir toplumsal düzen kurulması yolunda ortak bir gayret gösterilmektedir. Kısa bir heyecan döneminden sonra bu çabalar, ortak hareketin kırılmasıyla başarısızlığa uğrayabilmekte ya da nadir bir şekilde başarı sağlayarak karizmatik bir düzen kurulmaktadır. Karizmatik otorite, bunalım sona erinceye kadar eski kurumsal sistemin yerini almakta, bunalım sona erdiğinde ise karizmanın rutinleşmesi hadisesi ortaya çıkmaktadır. Söz konusu bu durum toplumsal ve siyasal sistemlerin hepsi için geçerlidir. Toplumsal ve siyasal manada karizmanın kaynağı da burada önem kazanmaktadır.¹⁵¹

---

¹⁵⁰ Arklan, s.113

¹⁵¹ Arklan, s.112-113

2. BÖLÜM

SAİD NURSİ, İLK TALEBELER VE NURCULUKTA BÖLÜNMELELER

2.1. SAİD NURSİ

2.1.1. Said Nursi'nin Hayatı

Said Nursi, Rumi 1923¹⁵² Miladi 1876¹⁵³ yılında Bitlis'in Hizan ilçesinin İsparit nahiyesine bağlı Nurs köyünde doğmuştur. Babasının adı Mirza annesinin adı Nuriye'dir. Yedi çocuklu bir ailenin dördüncü çocuğudur.¹⁵⁴ İlk eğitimini ağabeyi Molla Abdullah'tan almıştır.¹⁵⁵ Medrese eğitimine ise Tag köyünde bulunan Molla Mehmed Emin Efendi'nin medresesinde başlamasına rağmen kısa aralıklarla Pirmis, Hizan, Şeyhan, Bitlis, Siir, Cizre, Nurşin ve Mardin'de bulunan on kadar medresede devam etmiştir.¹⁵⁶

---

¹⁵² Bediüzzaman Said Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, İstanbul, s.30

¹⁵³ Efe, s. 203

¹⁵⁴ Ferhat Arslan, <http://www.bediuzzamansaidnursi.org/hakkinda/uzun-biyografisi-0>, (01.02.2015)

¹⁵⁵ Necmettin Şahiner, *Bilinmeyen Yönleriyle Bediüzzaman Said Nursi*, 61. Baskı, İstanbul, Nesil Yayınları, s.40

¹⁵⁶ Efe, s.203

Said Nursi asıl eğitimini Erzurum iline bağlı Doğubeyazıt ilçesinde bulunan Bayezit Medresesinde Şeyh Mehmet Celâli'den üç aylık süre içerisinde gördü. Bu süre boyunca klasik medrese eğitiminde okunan bütün kitapları okuyarak icazet almıştır.¹⁵⁷

Said Nursi icazet aldıktan sonra Siirt'e Molla Fethullah'ın medresesine geçer. Burada Molla Fethullah zeka ve hafızanın kendisinde nadiren birleşen insanlardan olduğundan bahisle Bediüzzaman Hemandi'ye benzeterek Said Nursi'ye Bediüzzaman diye hitap etmeye başlar.¹⁵⁸ Bulduğu yerlerde islam alimleriyle, medrese hocalarıyla münzaralara katılır. Bunların tamamından galip ayrıldığı rivayet edilir.¹⁵⁹ Bu münazaralar kendisine ün ve taraftar kazandırdığı gibi düşmanlar da kazandırır ve şehri terketmek zorunda kalır.¹⁶⁰ Bir süre Tillo köyünde inzivaya çekilir. Buradan sonra Mardin, Siirt ve Van illerinde bulunur.

Van ilinde bulunduğu sırada güncel olayları da gazetelerden takip eder. Van Valisi Tahir Paşa'nın konağında kaldığı sürede kütüphanede bulunan güncel fen bilimleri ile ilgili kitapları okur.¹⁶¹ İslam toplumlarının ve Osmanlı Toplumunun sorunlarına çözümler üretmek için projeler üretir. Bu projelerden birisi de hem islami ilimlerin hemde fen bilimlerinin okutulacağı, Türkçe, Arapça ve Kürtçe eğitim verecek Medresetü'z Zehra isimli bir eğitim müessesidir. Bu projesini II. Abdülhamit'e sunar fakat çeşitli sebeplerle kabul edilmez. Bu olay sonrasında hem gördüğü kötü muamele hemde dönemin istibdat yönetimi yüzünden siyasi faaliyetlere girer. İttihad ve Terakki Partisi'nin yanında yer alır. Çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazar. 31 Mart Vakası sırasında gerilimi yatıştırıcı yazılar yazar. İttihad-ı Muhammediye Fırkası'na üyeliği sebebiyle yargılanır ve beraat eder. İstanbul'dan ayrılarak Anadolu'da Van, Urfa ve Diyarbakır'da çeşitli faaliyetlerde bulunur. Dönemin önemli meselelerine dair münazaralar ve sohbetler yapar. Bu dönemde yaptığı sohbet ve tartışmaları *Münazarat* isimli eserde toplar. 1911 yılında Şam'a giderek Emevi Camii'nde ünlü *Şam Hutbesi*'ni okur.

Said Nursi Şam ziyaretinden sonra tekrar İstanbul'a gelir. Bu gelişinde II. Abdülhamit tahttan indirilmiştir. Onun yerinde Sultan Mehmed Reşad geçmiştir. Said Nursi üniversite projesini Sultan Mehmed Reşad'a da sunar ve kabul görür. Fakat üniversite projesi tamamlanamadan 1. Dünya Savaşı çıkar. Said Nursi doğuda Ruslar ve Ermeniler'e karşı gönüllülerle ve talebeleriyle beraber savaşır. Bu savaş sırasında *İşaratu'l İcâz* isimli eserini

¹⁵⁷ Şahiner, *Bilinmeyen Yönleriyle Bediüzzaman Said Nursi*, s.45-46, Nursi, *Tarihçeyi Hayat*, s.32-33

¹⁵⁸ Şahiner, *Bilinmeyen Yönleriyle Bediüzzaman Said Nursi*, s. 49

¹⁵⁹ Şahiner, *Bilinmeyen Yönleriyle Bediüzzaman Said Nursi*, s.,49-50, Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s.36-37

¹⁶⁰ Efe, s.204

¹⁶¹ Alparslan Açıkgenç, "Said Nursi", *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.35, Ankara, 2008, s.571

talebesi Molla Habib'e yazdırır. Savaş sırasında Ruslar'a esir düşer.¹⁶² İki sene kadar esaret hayatı yaşadktan sonra Rusya'daki rejim mücaledelesi sebebiyle meydana gelen karışıklıktan yararlanarak kurtulur.¹⁶³ İstanbul'a gelir. Burada Darü'l Hikmeti'l-İslamiyye'ye Osmanlı ordusunun adayı olarak üye tayin edilir. O dönemde Darü'l Hikmeti'l-İslamiyye'de Mehmet Akif Ersoy, İsmirli İsmail Hakkı, Elmalılı Hadmi Yazır, Mustafa Sabri gibi isimler görev yapmaktadır.¹⁶⁴ Mustafa Kemal Paşa'nın davetlisi olarak 1922 yılında Ankara'ya çağrılan Said Nursi 19 Ocak 1923'te on maddelik bir konuşma yapar. Konuşmanın içeriği iman ve namazın önemi hakkındadır. Bu konuşmadan sonra Mustafa Kemal Paşa ile aralarında tartışma yaşanır. Bir süre daha Ankara'da kaldıktan sonra Van'a gider. İmanı güçlendirme ve dini şuur kazandırmanın devlet eliyle değil bireysel çabalarla yürütülmesi gerektiği kanaatine varır. Van'da iki sene kadar uzlet hayatı yaşar.¹⁶⁵

Şeyh Said isimli şahıs hükümete karşı isyan etme niyetindedir. Şeyh Said bu konuda aşiretler üzerinde etkisi olan Said Nursi'den de destek ister. Said Nursi istediği desteği vermez ve aksi yönde aşiretleri yönlendirir. Fakat isyana teşvik ettiği iddiasıyla sorgulanır. Bu isyan sonrasında doğu'nun nüfuzlu aileleri batıya sürgüne gönderilir. Said Nursi de hakkında yapılan tahkikatlardan sonra Burdur'da ikamete zorlanır. Burdur'dan Isparta'ya en son olarak da Barla Nahiyesine nakledilir.¹⁶⁶

Barla Said Nursi'nin daha sonra *Risale-i Nur Külliyyatı* olarak isimlendirecek külliyyatının ilk başlangıcı olarak anılan Nurun İlk Kapısı isimli eseri başta olmak üzere, *Sözler*, *Mektubat* ve *Lem'alar* eserlerinin büyük kısmını burada yazmıştır.¹⁶⁷ Barla'da ve Isparta'da yaşadığı dönemde etrafında dönemin yöneticilerini rahatsız edecek seviyede insanlar tarafından takip edilen bir şahıs haline gelir. 1935 yılında "rejim aleyhinde cemiyet kurma" ithamıyla Eskişehir Hapishanesi'ne sürgün edilir. 1936'da Kastamonu'ya sürgün edilir. Burada sekiz yıl kaldıktan sonra tutuklanarak Ankara'ya götürülür. Buradan da Denizli Hapishanesi'ne sevk edilir. 1944'de serbest bırakılarak Emirdağ'da mecburi ikamete tabi tutulur. 1948'de mahkemeye çıkarılarak Afyon hapishanesinde tutuklu kalır. 1949'dan sonra bir süre serbest kalır, Emirdağ ve Isparta gibi yerlere tekrar sürgün edilir. 1950 yılında

---

¹⁶² Efe, s.207-208

¹⁶³ Ferhat Arslan, <http://www.bediuzzamansaidnursi.org/hakkinda/uzun-biyografisi-0>, (01.02.2015)

¹⁶⁴ Şahiner, *Bilinmeyen Yönleriyle Bediüzzaman Said Nursi*, s. 159

¹⁶⁵ Efe, s.209-210

¹⁶⁶ Şahiner, *Bilinmeyen Yönleriyle Bediüzzaman Said Nursi*, s. 225-233

¹⁶⁷ Şahiner, *Bilinmeyen Yönleriyle Bediüzzaman Said Nursi*, s. 242

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle nispeten rahatlama dönemi başlasa da mahkemeleri devam eder. Hakkında açılan ikibine yakın davadan beraat eder.¹⁶⁸

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden sonra liberalleşme ve temel hak ve özgürlüklerine özen gösteren siyaset, dini alanda da etkisini göstermiştir. Said Nursi 1950 sonrasında siyasi yönetimle ilişkisi daha ılımlı olmuştur. 1950 ve 1954 seçimlerinde takipçilerine Demokrat Parti'ye destek vermeleri konusunda izin vermiştir. 23 Mart 1960 yılında Urfa'da vefat eder. 27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında naaşı bulunduğu yerden alınarak kimsenin bilmediği bir yere gömülür. Said Nursi son dönem Osmanlı alimlerinden hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin aktörlerinden biri olarak tarihe iz bırakır. Takipçileri tarafından “Asrın Müceddidi”, “Veli” gibi olağanüstü özellikler atfedilmiş karşıtları tarafından ise “Deccal”, “Devlet Düşmanı” olarak nitelenmiştir.

2.1.2. Said Nursi'nin Karizması'nın Kaynakları

İnsanların “Karizmatik Lider” olarak anılması için kendisinde karizma halinin bulunmasından ziyada takipçileri tarafından karizmatik lider olarak algılanılması gerekmektedir. Said Nursi takipçileri tarafından büyük saygı ve ihtiram gören aynı zamanda takipçilerini yönlendirerek Nur Cemaati'ni oluşturmuş dini bir lider olarak Türkiye tarihinde yer almaktadır.

Said Nursi'nin karizmasının etrafındaki takipçiler tarafından karizmatik lider olarak algılanılmasının yanında önceki bölümde ifade ettiğimiz kendi ifadelerinde geçen geniş anlamda eserlerinin ilahi bir lütufla yazdırıldığını açıklaması ve takipçilerinin bunu kabul etmesi yatmaktadır. Bunun yanında takipçileri kendisini “müceddid” “veli” hatta kendisi olmadığını ifade etmesine rağmen “mehdi” şeklinde algılayanlar mevcuttur.

Said Nursi'nin eserlerinde Abdülkadir Geylani'nin ve İslam Devleti'nin dördüncü halifesi Hz. Ali'nin Risale-i Nur eserlerine işaret ve kerametlerinden bahsedilmektedir. Weber'in açıklamasıyla karizmatik liderin idealize bir geçmişe dayanarak yenilikçi ve devrimci olarak liderlik yapabileceğinden bahsedilmektedir. Toplum içinde idealize geçmişini bilen insanların varlığı karizmatik liderin meşruiyetini güçlendirdiğini ifade eder. Said Nursi de idealize bir geçmiş olarak Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şerifleri kaynak olarak alıp, bunun yanında daha önce yaşamış “veli” olarak bilinen şahısların da *Risale-i Nur* eserlerini işaret

---

¹⁶⁸ Efe, s. 209-210

ettiğini ifade etmiştir. Bütün bunlar karizmatik ifadelerinin meşruiyetini güçlendirmeye yöneliktir.

Said Nursi'nin İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in soyundan gelip gelmediği tartışma konusudur. Bu konuda çeşitli araştırmalar yapılsa dahi Said Nursi bizzat kendisi Peygamber'in soyundan gelmediğini şöyle ifade etmiştir: “Denizli ehl-i vukufu, bazı şakirdlerin bu itikadlarına göre, bana karşı demişler ki: “Eğer Mehdilik dava etse, bütün şakirdleri kabul edecekler. Ben de onlara demiştim: Ben, kendimi Seyyid bilemiyorum. Bu zamanda nesiller bilinmiyor. Hâlbuki ahir zamanın o büyük şahsı, Âl-i Beyt'ten olacaktır. Gerçi manen ben Hazret-i Ali'nin (RA) bir veled-i manevisi hükmünde ondan hakikat dersini aldım ve Âl-i Muhammed Aleyhisselam bir manada hakiki Nur şakirdlerine şamil olmasından ben de Âl-i Beyt'ten sayılabilirim.”. Bu ifadelerle hem “mehdilik” hemde “seyyidlik” iddiaları kabul etmemektedir.

Said Nursi hem kendisinin hem de talebelerinin sadaka almamaları konusunda fikir beyan eder. Aynı zamanda ilim ve dini irşada çalışanların da bu yolu benimsemesi gerektiğini ifade eder. Sadaka almanın imanları sağlam olmayan insanların suçlamalarına sebep olacağını aynı zamanda dünyada alınan hediyelerin ahiret hayatında yenmesinin engelleyeceğini savunur.¹⁶⁹ Daha önceki bölümde karizmatik liderin ve takipçilerinin dünyevi kazançlardan uzak durma eğiliminde olduğundan bahsetmiştik.

Said Nursi'nin karizmatik bir lider olarak ortaya çıkmasının kaynaklarından biri de onun keskin bir zeka ve hafızaya sahip olduğunun ifade edilmesidir. Küçük yaşlarda medrese eğitimini 14 yaşında tamamlayarak icazet alır. İcazet aldıktan sonra da çevresindeki alimlerle münazara etmekten geri durmaz. Yaptığı münazaralar ona ün kazandırır. Bu zeka ve hafızanın yanında Said Nursi'nin iki yönünden bahsedilmektedir. Nursi'nin biri kavgacı, biri fikir insanı olmak üzere iki yönü olduğu belirtilmektedir. Ömrünü hapislerle, sürgünlerle, idam sehpalarından kurtulmalarla geçirmesi onun kavga insanı olduğu yönünü gösterirken, yine ömrünü okuma, yazma, tartışma, sorular yanıtlama ve görüşlerini yaymaya geçirmesi de onun fikir insanı yönünü gösterir.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Bediüzzaman Said Nursi, *Mektubat*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1995, s.4, s. 484, s.515

¹⁷⁰ Hüseyin Arslan, *Dini Gruplar ve Siyaset Yeni Asya Örneği*, (basılmamış doktora tezi) Gazi Üniversitesi SBE Ankara, 2011, s.30

2.1.3. Said Nursi'nin Karizmatik Liderliği

Said Nursi öğrencilik yıllarındaki hareketleri sebebiyle çevresinde tanınan, bilinen bir lider olarak öne çıkmıştır. Çevresindeki islam bilginleriyle kendi bilgisini yarıştıranak gençlik döneminde çeşitli münazaralar ve tartışmalar sebebiyle Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'da dahi ünü yayılmıştır. Hocalarından ve yakınlarından aktarılan rivayetlerle üstün bir zeka ve hafıza sahibi olduğu kanısı hakim olmuştur.¹⁷¹

Osmanlı Devletinin son döneminde siyasi alanda ve dernek kuruluşlarında aktif rol almıştır. Medresetü'z Zehra projesiyle bir eğitim müessesesi kurma fikri ona aittir. Bu projeye Osmanlı'nın geri kalmışlığına da çözüm üretme amacındadır. Projesinde hem islami ilimlerin hem de fen bilimlerinin bir arada verildiği bir yüksek eğitim merkezinin olduğu anlaşılmaktadır. 1.Dünya Savaşı sırasında savaşıçı kimliğiyle talebelerini ve takipçilerini yönlendirerek savaşta aktif rol almıştır. Savaş sonrasında Millet Meclisinde iman ve namaz vurgusu yapan konuşmasıyla yeni Türkiye Cumhuriyeti yönetimiyle ters düşmüştür. Ardından 1950 yılında iktidarın değişmesine kadar çeşitli illerde ve hapishanelerde sürgünler ve hapishane hayatı yaşayarak geçirmiştir. Bu süre zarfında kendini siyasi alandan çekerek daha sonra Risale-i Nur Külliyyatı ismini vereceği *Kur'an-ı Kerim* tefsirini içeren fihhi meselelerden çok imani meslelere halkın anlayabileceği şekilde ifade etmeye çalıştığı eserleri yazmaya başlamıştır. Bu yazma sürecinde çok sayıda takipçi ve talebesi olmuştur. Talebeleri tarafından büyük bir hürmet görmüştür.

Bütün bunların yanında Said Nursi'ye takipçileri tarafından "Asrın Müceddidi", "karamet sahibi olma", "velilik" gibi vasıflar atfedilmiştir. Said Nursi de *Risale-i Nur Külliyyatı*'nın yazılışında büyük kısmının kendi iradesi dışında yazdırıldığını ifade etmektedir. Halk ve takipçileri tarafından alim ve veli bir zat olarak görülen Said Nursi zekat ve sadaka kabul etmeme adetiyle bilinir. Said Nursi'nin bir din alimi olması sebebiyle etrafında talebeleri ola gelmiştir. Barla'da ikamete mecbur bırakılmasından sonra yazmaya başladığı *Risale-i Nur Külliyyatı* ismini verdiği eserlerin yazımı ve yayılması konusunda yaptığı telkin ve davetler karşılık bulmuştur. Bu davetlerin karşılık bulması ve yayılmasıyla birlikte Said Nursi'nin etrafında karizmatik cemaat olarak adlandırabileceğimiz bir halka meydana gelmiştir. Said Nursi'nin eserlerine yönlendirme çalıştığı karizmatik algı kişisel olmaktan çıkarak manevi bir dava şuuruna dönüşmesiyle takipçileri sürekli artmıştır. Said Nursi'nin vefatından sonra da etrafında oluşan karizmatik cemaat Said Nursi'nin büyük değer atfettiği *Risale-i Nur Külliyyatı*'nı merkeze alarak rutinleşme sürecine girmiştir.

¹⁷¹ Şahiner, *Bilinmeyen Yönleriyle Bedüzzaman Said Nursi*, s. 40-73

Said Nursi'nin yaşamış olduğu dönem Osmanlı Devleti'nin çöküşü ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarına rastlar. Bu dönemde yaşanan ekonomik ve siyasi olaylar hem Osmanlı coğrafyası için hem de dünya genelinde büyük krizlerin ve karışıklığın yaşandığı bir dönemdir. Said Nursi'nin karizmatik liderliğinin ve karizmatik cemaatinin olduğu dönem ise Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu sonrasına denk gelir. Türkiye Cumhuriyeti gerçekleştirdiği devrim ve değişikliklerle dini alanda insanların yaşamlarına sınırlamalar getirmişti. Bu dini sınırlamaların en göze çarpanları tekke ve zaviyelerin kapatılması ve ezan'ın Türkçe okunma mecburiyetidir. Bu uygulamalar sebebiyle dini değerlerin yok edilmeye çalışıldığı algısı oluşur. Oluşan bu baskı ve kriz döneminde Said Nursi insanların imanları kurtarılmalı diyerek harekete geçer.

Said Nursi'nin liderliğinde oluşan Nurculuk hareketi karizmatik cemaatin aktif şekilde rol ve mesuliyet aldığı bir cemaattir. Said Nursi lider olarak aralarında bulunurken kendi ihtiyaçlarından ziyade toplumun ve takipçilerinin ihtiyaçlarını gözeterek hareket eder. Karizmatik liderlik türleri açıklanırken sosyal liderlikten bahsedilir. Sosyal liderlere aynı zamanda “ahlaki liderler” ismi de verilir. Bu liderlerin özelliği güçlerini etrafındaki insanlara hizmet için kullanmalarıdır. Takipçilerinin istek ve beklentilerine göre vizyon oluşturmaktadırlar.¹⁷² Said Nursi de takipçilerinin ve toplumun ihtiyaçlarını gözeterek hareket etmeye çalışır. Bu sebeple “ahlaki lider” sosyal lider olarak değerlendirilebilir.

Said Nursi hayatını “Eski Said”, “Yeni Said”, “Üçüncü Said” gibi dönemlere ayırır. Bu dönemlerde belirgin olarak devlet yönetimi ile ilişkileri, siyasete bakışı, eğitim düşüncesi arasında farklılaşmalar bulunmaktadır. “Eski Said” diye bahsedilen gençlik döneminde aktif siyasetin içerisinde yer alan bir şahsiyet olarak tanınmıştır. Siyasi alanda ve dönemin getirdiği şartlar içerisinde askeri alanda da gönüllü olarak yer almıştır. “Yeni Said” döneminde ise siyasetle arasına mesafe koymuştur. Yazmaya başladığı eserler sebebiyle çok sayıda sürgüne maruz kalmıştır. Bunun yanında hapis yatmış ve hakkında iki bine yakın dava açılmıştır. Bu dönem onun eserlerinin çoğunu yazdığı dönemdir. “Üçüncü Said” dönemi ise aktif siyasetin içinde olmamakla beraber 1950 sonrasında değişen yönetim ile daha ılımlı ilişkiler kurmuştur. Bu dönemlerde fikirleri de değişime uğramış ve insanların imanını kurtarma meselesi olarak baktığı *Risale-i Nur Külliyatı*'nın yazılması ve basılmasıyla insanların fikir ve inançlarını değiştirmeye, yönlendirmeye çalışmıştır. Bu yönüyle mevcut durumu değiştirmeye çalışan bir lider kimliğindedir.

---

¹⁷² Gül, s. 25-26

Said Nursi'nin hayatı bir taraftan kendisinin aktardıkları, diğer takipçileri tarafından nakledilen rivayetlerle olağanüstü bir durum ve karizma hali ortaya çıkar. Nursi Osmanlı Devleti'nde ortaya çıkan materyalist ve pozitivist felsefeye karşı İslami referanslara başvurarak manevi değerleri koruma amacıyla 1923'ten sonra uygulanan siyasi ve kültürel yapılanmalara karşı bireylerin ve toplumun imanını güçlendirmeye çalışan bir ikaz, protesto ve tebliğ hareketi başlatır.¹⁷³ Bu hareket insanlar ve toplum nezninde de karşılığını bularak hareketin yayılmasına ve takipçi bulmasına imkân sağlar.

2.1.4. Said Nursi'nin Eserleri

Said Nursi aktif siyaset ve ilim dairelerinde bulunmuştur. Yazdığı eserleri farklı zaman dilimlerinde ve farklı konular üzerine yazmıştır. Arapça yazdığı eserler hariç diğer eserlerinin büyük kısmı *Risale-i Nur Külliyatı* ismiyle yayınlanmıştır. Eserler genel anlamıyla materyalizm ve pozitivism gibi inkarcı akımlara karşı halkın dini inançlarının korunması ve Kur'an'ın, bilimsel teorilerinin etkisindeki çağdaş insanların anlayacağı şekilde yorumlanması hedeflenmektedir.

Said Nursi “Yeni Said” olarak isimlendirdiği dönemde yazdığı eserlerin hepsine birden *Risale-i Nur* ismini verir. “Eski Said” döneminde yazdığı eserlerin bir kısmını da bu eserlerin içerisine dahil eder. Isparta'nın Barla nahiyesinde yazmaya başladığı bu eserler Barla'nın sakinleri ve çevredekiler tarafından sahiplenilir. İlk zamanlar matbada çoğaltma imkanı bulunmamıştır. Çünkü çeşitli davalar ve suçlamalar nedeniyle sürekli baskı ve gözetim altında tutulmuştur. Bu sebeple elle yazma yöntemiyle çevredeki takipçileri tarafından gizlice çoğaltılmış ve yayılmıştır.

Risale-i Nur Külliyatı'nın en belirgin özelliği tamamına yakınının ilham, keşf, kalbe ilkâ, suhûlet ve işaret yollarıyla sahibine yazdırıldığı kabul edilmesidir.¹⁷⁴ Özellikle *Sikke-i Tasdik-i Gaybi* adlı eserde bu konuda örnekler vardır. Mesela” Yazılan eserler, (ekseriyet-i mutlaka) hariçten bir sebep gelmeyerek, ruhundan tevellüd eden bir hacete binaen, an ve def'i olarak ihsan edilmiş..”¹⁷⁵ şeklinde örnekler vardır. Bununla beraber *Risale-i Nur*'un bereketli olduğu dair çok sayıda rivayetler vardır. Mesela risalelerin yazılmasının ve intişarının engellendiği dönemlerde dört defa zelzele olduğu , engellerin kalkmasıyla birlikte zelzelelerin durduğu şeklinde ve onlara gereken özeni göstermeyenlerin “şefkat tokadı”

¹⁷³ Adem Efe, s. 214

¹⁷⁴ Efe, s. 214

¹⁷⁵ Bediüzzaman Said Nursi, *Sikke-i Tasdik-i Gaybi*, İstanbul, Sözler Neşriyat, 2012, s.202

yediklerine dair bazı beyanlar bulunmaktadır. Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi Said Nursi yazdığı eserlere karizmatik bir değer yüklemektedir. Zira bir çok dini harekette lidere atfedilen karizma, Nurculukta, bizzat lider tarafından eserlerine atfedilmektedir. Bu davranış hareketin devamlılığını sağladığı gibi, hareketin bünyesinde parçalanma denebilecek yorum farklılıklarına yol açmıştır.¹⁷⁶

Said Nursi'nin *Risale-i Nur Külliyyatı* adını verdiği eserler şunlardır: *Sözler; Mesnevi-i Nuriye; Mektubat; Lem'alar; Şualar; Asa-yı Musa; Sikke-i Tasdi-i Gaybi; Divan- Harbi Örfi; Hutbe-i Şamiye; Münazarat; Muhakemât; Sünûhât; İşaratü'l İcaz; Barla Lahikası; Kastamonu Lahikası; Emirdağ Lahikası; Tarihçe-i Hayat; Asarı Bediyye; Hizbü'l Hakaik-i Nuriye*'dir. Said Nursi'nin talebelerine göre *Risale-i Nur Külliyyatı* bütün dini ilimleri muhteva eden ansiklopedik bir eserler toplamıdır.¹⁷⁷ Bunların dışındaki eserleri Osmanlı döneminde basılan daha çok sosyal ve siyasi içerikli risalelerden bazıları şunlardır: *Divan-ı Harbi Örfi, Münazarat, Hutbe-i Şamiyye, Muhakemat, Sünûhât, Hutuvât-ı Sitte, Tulûât, İşârât, Rumuz*. Osmanlı döneminde basılan eserleri ayrıca *Âsâr-ı Bediyye* içinde basılmıştır.¹⁷⁸

Said Nursi'nin hayatında kendisi etrafında toplanan karizmatik cemaat halkası vefatından sonra Said Nursi'nin yerine eserlerini koyarak cemaatin varlığını devam ettirme girişimlerinde bulunmuşlardır. Bu girişimlerde “Abiler” olarak bilinen grup öncü ve yönlendirici rol üstlenmişlerdir. Karizmatik hareketin devamı için “Abiler” grubu meşveret denilen şura sistemi etrafında birleşerek, Nur Hareketi'nin devamı hedefi etrafında birleşerek hareket etmeye başladılar.

2.2. İLK TALEBELER

Nur Hareketi'nin Said Nursi'den sonra en önemli şahsiyetleri olan “Abiler” Said Nursi'nin vefatından sonra cemaati toparlayarak faaliyetlerini devam ettirmeye çalışmışlardır. Tarihi süreç içerisinde karşılaşılan bütün zorluklara rağmen Said Nursi'nin bıraktığı karizmatik miras olan *Risale-i Nur Külliyyatı*'nı merkeze alarak cemaatin devamı için çalışmışlardır. Said Nursi'nin vefatından sonra çeşitli fikir ayrılıkları sebebiyle cemaat içerisinde bölünmeler yaşanmıştır. Bu bölümde biyografilerini sunmaya çalıştığımız “Abiler” cemaatte en etkin ve göze çarpan aktif talebelerdir. Bunlardan Hüsrev Altınbaşak, Zübeyir

¹⁷⁶ Efe, s. 216

¹⁷⁷ Efe, s. 217

¹⁷⁸ Açıkgenç, s.570

Gündüzalp, Bayram Yüksel, Bekir Berk, Mehmet Feyzi Şallıoğlu, Tahiri Mutlu ve Mustafa Sungur'un hayatlarını inceleyeceğiz.

2.2.1. Ahmet Hüsrev ALTINBAŞAK

Ahmet Hüsrev Altınbaşak, Osmanlı'nın son dönemlerinde miladî 1899 (Hicri 1315) yılında Isparta'nın Senirce Köyü'nde dünyaya geldi. Babasının adı Mehmed, annesinin adı Ayşe'dir. Şeceresinin baba tarafından Hz. Ebû Bekir'e, anne tarafından Hz. Hüseyin'e dayandığı rivayet edilir.

Hüsrev Efendi'nin ailesi on iki kardeştir. On iki kardeşin beşi küçük yaşlarda vefat etmişlerdir. Ahmet Hüsrev ise yaşayan yedi kardeşin dördüncüsüdür. Diğer kardeşlerinin isimleri Hatice, Osman, Ali, Hasan, Bekir, ve Ömer'dir. Ağabeylerinden Osman Birinci Cihan Harbi'nde şehit düşmüştür.¹⁷⁹

Anne tarafından dedesi Kur'an-ı Kerim katibidir. Annesi Ayşe Hanım'ın da Kur'an'a hafızlık derecesinde aşinalığı vardır. Babası küçük yaşta vefat eden Ahmet Hüsrev annesi tarafından yetiştirilir. Ablalarından Hatice Hanım, Hüsrev Efendi'ye özel ehemmiyet verir ve onu ilerleyen hayatında da yalnız bırakmaz ve ona destek olur.

İdadiyi (liseyi) bitirdiği sırada Çanakkale Savaşları patlak verir ve 17 yaşında askere çağrılır. Pendik'te yaklaşık iki yıl askeri eğitim gördükten sonra yaşının küçük olmasından dolayı geçici olarak terhis edilir. Askere ikinci defa çağrıldığında ise İstiklal Savaşı'na teğmen rütbesiyle katılır. Savaşta Ege Cephesi'nde Yunanlılara esir düşer. Arnavutluk yakınlarındaki bir esir kampına gönderilir ve iki sene esir hayatı yaşar. Savaş bittikten sonra mübadele yıllarında kurtularak memleketine döner. Fakat evine dönerken İzmir'de muayene olduğu bir doktor tarafından zehirlenir. Tedavisinden sonra bu zehrin etkisiyle saçları beyazlar ve dişleri dökülür.

Hüsrev Altınbaşak 1927 yılında tapu memuru olarak Isparta'da işe başlar. Sonrasında Şarkikaraağaç ve Keçiborlu'da bu görevi 3 yıl sürdürür. Daha sonra kendi işleriyle ilgilenmek maksadıyla görevinden istifa eder.

Onun gerek çocukluğunda gerekse yetişkin hayatında bir takım rüyalar gördüğü söylenmektedir. Bu rüyalarında ise kendisinden sonra Isparta'ya alim bir zat geleceği ve

¹⁷⁹ Munir Salih, "Ey Sevgili Üstad'ım, Ey Kıymetli Hocam", <http://www.irfanmektebi.com/YaziDetay.php?Yazilid=386&AnaDergiNo=21&AileDergiNo=21&Baslik=Ey%20sevgili%20%C3%BCst%20%C3%A2d%C4%B1m!%20Ey%20k%C4%B1ymett%C3%A2r%20hocam!%20...> (19/10/2009).

Hüsrev'in o zata hizmet edeceği şeklinde tabir etmiştir. Hüsrev bu rüyalarından dolayı bir beklenti içine girer. Bu sırada 1926 yılında Said Nursi Isparta'nın Barla nahiyesine sürgün olarak gönderilmiştir. Ahmet Hüsrev bu dönemde Said Nursi'ye fikhî sorular içeren bir mektup yazar. Rivayete göre Said Nursi mektubun cevabında kendisine uzun zamandır bir talebe aradığını, bu talebenin kendisi olabileceğini söyler. İslam aleminin sarsıldığını, iman konusunda insanların büyük zaafı gösterdiğini ifade ettikten sonra Hüsrev'i yanına çağırır. 1931 senesinde Ahmet Hüsrev, Barla'ya Said Nursi'yi ziyaret etmek üzere yola çıkar. Büyük zatların huzuruna yürüyerek gitmek gerektiğini ifade eden Hüsrev yaklaşık 40 km'lik yolu yürüyerek Barla'ya varır. Bu buluşma Ahmet Hüsrev için bir dönüm noktasıdır. Artık onun hâmisî, üstadı, hocası, mürşidi Said Nursi olacaktır.

Ahmet Hüsrev Barla dönüşünde mal varlığının önemli bir kısmını satarak Risale-i Nur hizmetine vakfeder. Isparta'da iken zaman zaman Said Nursi'yi ziyaret eder. Fakat vaktinin çoğunu Said Nursi'den aldığı *Risaleler*'i yazmaya ve okumaya ayırır.

Hüsrev Efendi'nin Said Nursi'yle tanışmasından sonraki hayatı çok hareketlidir. Zaman zaman Said Nursi'nin yanına giderek onu ziyaret eder. Yanında olamadığı zamanlarda ise mektuplaşmışlardır. Sorularıyla ve Said Nursi'nin kendisini anmasıyla *Risale-i Nur Külliyyatı* içinde ismi en çok geçen talebe konumundadır. *Risaleler*'in bir çok yerinde Said Nursi Risale-i Nur Hareketi'ne katkılarından dolayı kendisini övmüş ve örnek şahsiyet olarak göstermiştir. *Risaleler*'in elle çoğaltılması döneminde Ahmet Hüsrev bir matbaa gibi çalışmış ve büyük gayret göstermiştir.

Ahmet Hüsrev Eskişehir'de 1935 yılında tutuklanmasından sonra 1942 yılında İkinci Dünya Savaşı sırasında iki yıla yakın bir süre ihtiyat subayı olarak tekrar silah altına alınmıştır. Askerden döndükten sonra Denizli'de (1944) , Afyon'da (1948), Isparta'da (1960) ve tekrar Eskişehir'de (1971) tutuklanır veya hakkında dava açılır. Bursa, Bergama, İzmir ve Buca hâpishanelerinde toplam yedi yıl hapis yatar.¹⁸⁰

Ahmet Hüsrev'in hayatında önemli yer tutan bir başka alan *Tevafuklu Kur'an* olarak adlandırılan kendi yazdığı Kur'an mushafıdır. *Risale-i Nur* ile tanışmasından sonraki 40 yıllık hayatında toplam dokuz tevafuklu Kur'an mushafı yazmıştır. *Tevafuklu Kur'an*; başta Allah ve Rab isimleri olmak üzere aynı kökten gelen kelimelerin karşı karşıya, sırt sırta veya

¹⁸⁰“Bediüzzaman'a göre dünya birliği (Evrensel Birlik)-3”
<http://www.risaleinurenstitusu.org/index.asp?Section=Enstitu&SubSection=EnstituSayfasi&Date=2/23/2007&TextID=1168>
, (23/02/2007).

alt alta gelerek güzel şekiller oluşturduğunu okuyucunun dikkatine sunmaktır. Bu kelimeler normal Kur'an kelimelerinden farklı renkte yazılarak tevafuklar gösterilmektedir.¹⁸¹

Ahmet Hüsrev'i diğer Nur talebelerinden ayıran en önemli özelliği; *Risaleler*'in matba ile çoğaltılmasına gerek Said Nursi'nin hayattayken gerekse o vefat ettikten sonra kesin bir şekilde karşı çıkmasıdır. Said Nursi ise Nur *Risaleler*'inin yayılması için matba ile basılmaya başlamasını büyük sevinçle karşılamış ve talebelerini de buna teşvik etmiştir. Hüsrev Altınbaşak ve etrafında toplanan Nur talebeleri gurubu "Yazıcılar" olarak anılmıştır. Bu grup *Risaleler*'in Latin harfleriyle basılmasına karşı çıkma konusunda o kadar aşırıya gitmişlerdir ki *Risaleler*'in Latin harfleriyle basımını "imanı tehlikeye atan bir sapma" şeklinde algılamışlardır.¹⁸² Onlar *Risaleler*'in eskiden olduğu gibi elle ve Osmanlıca yazılarak okunup yazılması gerektiğini düşünüyordular.

Said Nursi'nin vefatından sonra Ahmet Hüsrev'in cemaatin liderliğine geçmedeki niyeti nedeniyle diğer ağabeylerle anlaşmazlık çıkar. Anlaşılan o ki Ahmet Hüsrev diğer büyük ağabeylerin kendisine tabi olmalarını ister. Bu konuda ısrarcı olması diğer ağabeyleri endişelendirir. Onunla görüşmek isterler. İlk başta kimseyle görüşmeyi kabul etmez. Fakat görüşme talepleri gelmeye devam eder. Son olarak sadece Mehmet Kırkinci ile görüşebileceğini söyler. Ancak Kırkinci'nin da birlik davetlerini kabul etmez ve "ben onların hepsini reddettim" diyerek diğerleriyle bütün bağlarını koparır. Bundan sonraki süreçte cemaatin dershanelerinde de bir bölünme yaşanır.

Ahmet Hüsrev 1974 senesinde talebeleriyle birlikte İstanbul'da Hayrat Vakfı'nı kurmuştur. Yazmış olduğu Kur'an'ın telif haklarını da tamamen vakfa bağışlar. 1977 yılının Ramazan ayında vefat eder, Isparta'ya defnedilir.¹⁸³

2.2.2. Zübeyir GÜNDÜZALP

Zübeyir Gündüzalp 1920 yılında Konya'ya bağlı Ermenek kazasında doğar. Ermenek 1989 yılından itibaren Karaman iline bağlı bir ilçe olmuştur. Aslında ailesi ona doğduğunda Ziver ismini vermiştir. Ailesi ona bazen Ziver bazen de Zeyver şeklinde hitap eder. Said Nursi ona Zübeyir ismini verir ve bundan sonra Zübeyir ismiyle anılır.¹⁸⁴ Zübeyir Gündüzalp'in Sıddıka isimli kız kardeşi, Haydar isimli de bir erkek kardeşi vardır.¹⁸⁵ Annesinin ismi

¹⁸¹ <http://www.ahmethusrevaltınbasak.com> (23/09/2014).

¹⁸² Murat Ergin, *Nurculuk Gerçeği*, İstanbul, Yeni Asya Neşriyat, s.173

¹⁸³ Bülend Güler, "Ahmed Hüsrev Efendi'nin Manevî Şahsiyeti" <http://irfanmektebi.com/YaziDetay.php?AnaDergiNo=20&AileDergiNo=20&Yazild=407&Baslik=Ahmed%20Husrev%20Efendi%20%80%99nin%20Manev%C3%AE%20%C5%9Eahsiyeti>, (19/10/2009)

¹⁸⁴ İbrahim Kaygusuz, *Zübeyir Gündüzalp*, İstanbul, Yeni Asya Neşriyat, 2007, s.33-34

¹⁸⁵ Kaygusuz, s.45

Seyyide Hanım'dır. Babasının ismi ise Mehmet'tir. Zübeyir Gündüzalp'in doğuştan gelen bir kalp rahatsızlığı bulunmaktadır.

Zübeyir Gündüzalp ilk resmi eğitimini Ermenek Merkez İlkokulu'dan, ilk İslami bilgilerini de Ermenek alimlerinden Mahmut Nedim Barçın'dan alır. 1933 yılında ilkokulu bitirir. Zübeyir, Ermenek Postanesi Müdürü Şefik Bey'in dikkatini çeker. 14-15 yaşlarında Zübeyir'i PTT'ye alır. Mehmet Şefik Bey Silifke'lidir ve Zübeyir'in babası Mehmet Bey'in de yakın dostudur. Postaneyi teftişe gelen bir müfettiş, Zübeyir'in Mors alfabesiyle çok iyi telgraf aldığını görür ve müdüre “bu çocuğun tahsiline yardımcı olun” der. Ermenek'te o yıllarda ortaokul yoktur. 1935 yılında Gündüzalp Silifke Ortaokulu'na yazılır. 1935-1938 yılları bu ortaokulda geçer.¹⁸⁶

Silifke Ortaokulu'nu bitirdikten sonra Gündüzalp 1938 yılında Konya'da açılan bir imtihana katılır ve kazanır. Ermenek Postanesi'nin resmi “telgraf memuru” olarak 1938 ile 1941 yılları arasında memur olarak çalışır. Zübeyir, 1941 yılında askerliğini yapmak üzere Balıkesir'in Susurluk kazasına gider. 15 ay Susurluk'ta kalan Gündüzalp, askerliğinin kalan kısmını da Edremit'te bitirir. 1943 yılında askerlikten terhis olur.¹⁸⁷

Gündüzalp askerlik dönüşü Konya PTT'sinde telgraf memuru olarak göreve başlar. Konya'da ikamet ettiği tarihlerde Said Nursi Denizli Hapishanesi'ndedir. O yıllarda “Türkiye'nin en zengini olmak, dünyanın en güzel kız ile evlenmek” gibi idealleri vardır.¹⁸⁸ Konya'da çalıştığı dönemde ticaretle de uğraşır. Aynı zamanda çok kitap okuyan bir yapısı vardır. Konya'da yayınlanan *Babalık Gazetesi*'nin *Edebiyat Eki*'nde çocuk terbiyesiyle ilgili yazıları yayınlanır. *Risale-i Nur*'lar ise Konya'daki birkaç esnafın aracılığıyla yayılmaya başlar. Zübeyir Gündüzalp'in *Risale-i Nur* eserleri ile tanışması da bu esnaflardan Halıcı Sabri Efendi vasıtasıyla olur. Önce *Küçük Sözler* ve *Gençlik Rehberi*'ni daha sonra *Asâ-yı Mûsâ*'yı okur. *Risaleler*'i okudukça dünya işlerinden peyder pey uzaklaşmaya başlar. Ortaklıklarını bir bir devreder. Hatta PTT'de geçirdiği vakitlerden de istifade etmeye çalışır. Nöbetini başka bir arkadaşının tutması karşılığında ücretinden fazlasını da vererek kazandığı vakti *Risale* okumaya ayırır. Giderek *Risale*'yi ve hizmetleri öğrenen Zübeyir, Nur talebeleri arasında öne çıkmaya başlar. Konya Lisesi'nden talebelere dersler düzenlerler. Bu derslerin organizasyonunu ise Zübeyir Gündüzalp yapar. O dönemki arkadaşları kendisiyle ilgili olarak

---

¹⁸⁶ Kaygusuz, s.65

¹⁸⁷ Kaygusuz, s.67-68

¹⁸⁸ Kaygusuz, s.69

çok zeki, çok atik, teşkilatçı ve organizatörlük yönü kuvvetli idi; hizmetlerin sistematığını iyi kurardı” şeklinde not düşmektedirler.¹⁸⁹

Gündüzalp İki yıl boyunca *Risaleler*'le haşır neşir olduktan sonra Said Nursi ile görüşmek ister. Said Nursi bu dönemde 1944 Ağustos ayından 1947 senesinin son aylarına kadar Emirdağ'da ikamete mecbur edilmiştir. 1946 yılında Mehdi Halıcı ile beraber Said Nursi'yi ziyarete giderler. Said Nursi onları kabul eder. Ziver ismini Zübeyir olarak değiştirir.¹⁹⁰ Ziyareten sonra yol arkadaşı Mehdi Halıcı ile geri döner. Bu ziyaretten sonra hizmetlerini daha da arttırır. Fakat her şeyi bırakıp Emirdağ'a Said Nursi'nin yanına gitmek ister. Zübeyir Said Nursi'ye yakın olmak maksadıyla görev yerini Akşehir'e aldırır. Akşehir'de beş-altı ay kalır. Aslında gitmek istediği yer Emirdağ'dır; fakat Emirdağ posta teşkilatı küçük olduğu için önce Akşehir'e gitmek zorunda kalmıştır. Buraya tayin olduktan sonra sık sık Said Nursi'yi ziyaret eder. Said Nursi'nin hizmetine girmek istediğini belirtir fakat her seferinde ondan olumsuz cevap alır.

17 Ocak 1948 yılında Said Nursi ve Türkiye'nin dört bir yanından elli dört Nur talebesi tutuklanarak Afyon Hapishanesi'ne konulur. Zübeyir Gündüzalp Said Nursi'nin yanına gidebilmek için hapse girmek istemektedir. Bunun için elinden geleni yapar. Sürekli karakolun etrafında dolaşır. Bu ilginç isteğini Said Nursi'nin talebelerinden Ceylan Çalışkan'a açar. Çalışkan “İnönü'ye telgraf çek, o zaman girersin” diyerek ona fikir verir. Gündüzalp hemen İnönü'ye kendisinin Nurcu olduğuna dair bir telgraf çeker ve gerçekten çok geçmeden tutuklanır. 4 Mart 1948 tarihinde tutuklanan Gündüzalp on sekiz gün hapiste kalır. Daha sonra bir koğuşa koyulur. 22 Mart 1948 tarihinde Afyon Cumhuriyet Savcılığı kırk sekiz Nur talebesinden otuzu hakkında takipsizlik kararı verir. Takipsizlik kararı verilenler arasında Gündüzalp de vardır. Memurluk hayatını muallakta bırakarak Afyon'da bir otel odasında kalarak Said Nursi'nin hizmetine devam eder.

Afyon'da Nur Talebeleri ile ilgili incelemeyi yürüten sorgu hakimliği, Said Nursi ile birlikte kırk dokuz zanlının evrakını tekrar inceler. Sorgu hakimliği 26 Mayıs 1948 tarihinde verdiği kararla takipsizlikle serbest bırakılan otuz kişinin, tutuksuz şekilde tekrar Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanmasına karar verir. 6 Aralık 1948 de Afyon Mahkemesi verdiği kararla on beş Nur talebesini tahliye ederken Gündüzalp'in de içinde bulunduğu beş kişiye altışar aylık cezaya hükmeder.¹⁹¹ 20 Eylül 1949 yılında beraat eden Said Nursi bir müddet

---

¹⁸⁹ Kaygusuz, s.93

¹⁹⁰ Kaygusuz, s.101

¹⁹¹ Kaygusuz, s.114

daha hapis yatacaktır. Gündüzalp 1948 Afyon Mahkemesi müdafaasında çok sert bir savunma yapar ve tekrar hapsedilir. Bu savunma metni *İtirazname* ve *Temyiz Layihası* adlı iki bölümden oluşur. Bu savunmayı yaptığında Gündüzalp 28 yaşında bir delikanlıdır.¹⁹²

Hükmedilen altı aylık cezayı doldurduktan sonra Gündüzalp hapisten çıkar. Hapisten çıktıktan sonra o bölgeden ayrılmaz, bir otel odası kiralayarak Afyon'da kalmaya devam eder. Bu süre zarfında her gün sabah, öğlen ve akşam olmak üzere hapisteki Said Nursi'yi ziyaret eder. Said Nursi'nin hapiste yaşadığı zehirlenme hadisesinden sonra Gündüzalp, Said Nursi'nin bütün yemeklerini dışarıdan temin eder.

Said Nursi'nin Afyon Hapishanesi'nde kaldığı dönem bir geçiş sürecidir. Kendisinin Eski Said dönemi, Yeni Said dönemi olarak adlandırdığı tasnife aslında bir üçüncüsünü ekler. Afyon Hapishanesi'nde artık sosyal ve siyasi olayları yerel ve ulusal gazetelerden takip etmeye başlar. Bu görevi de Zübeyir Gündüzalp'e verir. Gündüzalp Nurculuk ve *Risale-i Nur* aleyhindeki yayınları takip eder, gerekli gördüklerine tekzipler yazar. Bu yazdığı tekzipler ise gazetelere gönderilmez. Lahika mektubu olarak yayınlanır. Said Nursi daha sonra bu mektupları *Risale-i Nur*'a alır.

Said Nursi Afyon Hapishane'sinden tahliye olduktan sonra Gündüzalp'in hükümet konağı yakınlarında kiraladığı evde iki ay kalırlar. Ardından 2 Aralık 1949'da Said Nursi Emirdağ'a sürgün edilir. Bir süre sonra da Gündüzalp'i yanına çağırır.¹⁹³ Gündüzalp Emirdağ'a geldikten sonra Said Nursi ona çeşitli vazifeler verir. Gündüzalp'i Şam, Ankara ve İstanbul'a gönderir.

Daha önceden PTT'de memur olan Gündüzalp PTT Genel Müdürlüğü'ne *Risale-i Nur*'u ve Nurculuk davasını anlatmak için dilekçe yazar. Bu sırada açığa alınmıştır. Bu dilekçeden sonra Gündüzalp beklemediği bir cevapla karşılaşır. PTT üç senelik birikmiş maaşının tek seferde ödenmesine ve tayininin İslahiye'ye çıkmasına karar verir. Bu cevap sonrasında Said Nursi'ye ne yapacağını sorar. Said Nursi oraya *Risale-i Nur*'ları yaymak için gitmesini ister. Bundan sonra Gündüzalp'in İslahiye hayatı başlar.

Gündüzalp üç yıl aranın ardından 1950 yılının son aylarında tekrar memuriyete başlar. Burada da *Risale-i Nur* hizmetlerine devam eder. İslahiye'de kaymakam ve savcı dahil ilçenin önde gelen insanları ile irtibata geçen Gündüzalp, bu insanları evine davet ederek yeni bir ders halkası oluşturur. Fransızca bilen Gündüzalp ortaokul ve lise talebelerine Fransızca dersleri

---

¹⁹² Kaygusuz, s.132

¹⁹³ Kaygusuz, s.148

vererek onlarla da irtibat kurmaya çalışır. Mesai saatleri dışında çeşitli halk kitlelerini ve talebeleri evine davet eden Gündüzalp onlara *Risale-i Nur*'dan dersler yapar. Böylece hitap ettiği kitle bir anda genişler. Bu olaylar altı, yedi ay içerisinde cereyan eder.¹⁹⁴

Said Nursi Gündüzalp'in Urfa'ya tayinini aldırmasını iletir. Doğrudan Urfa'ya tayinini aldırılmayan Gündüzalp önce Adana'nın Feyzipaşa ilçesine tayin olur. Orada kısa bir süre görev yaptıktan sonra da Urfa'ya tayin olur. Burada postahanedeki çalışmaya başlar. Burada Gündüzalp, Hüsnü Bayram ve Abdullah Yeğin ile beraber kalır. Abdullah Yeğin de Said Nursi'nin yönlendirmesiyle Urfa'ya yerleşmiş bir talebedir.

Zübeyir Gündüzalp ve arkadaşları Urfa'da ilkokula giden talebelere hem Kur'an okumasını öğretirler hem de okuma yazmayı öğrenmelerine yardımcı olurlar. Bu bir süre sonra dikkat çeker. Ders esnasında basılırlar. Yüklü miktarda para cezası ödedikten sonra serbest kalırlar. Zübeyir Gündüzalp baskın yapıldığı sırada postahanedeki olduğu için ceza almaz. İkinci olarak ise üst kademelerdeki devlet erkânına *Risale-i Nur*'dan dersler yapar. Bu halka içerisinde vali yardımcısı, emniyet müdürü gibi saygın kişiler yer alır. 1953 yılı başlarında Zübeyir Gündüzalp, Abdullah Yeğin, Hüsnü Bayram ve diğer Nur talebeleri Nurculuk yapmak ve çocuklara Kur'an öğretmek gibi suçlardan takip edilirler. Ardından Said Nursi'nin gönderdiği bir mektubu valilik, emniyet müdürlüğü ve Savcılık gibi bütün resmi kurumlara dağıtırlar. Bu sebeple Gündüzalp ve arkadaşları kırk gün Urfa Hapishanesi'nde kalırlar.

Gündüzalp ve arkadaşları Urfa Hapishanesi'nde iken gazeteci Ahmet Emin Yalman vurulur. Bunu sebep göstererek Türkiye'deki bütün Nurculuk davaları Isparta Mahkemesi'nde birleştirilir. Dolayısıyla Gündüzalp ve arkadaşlarının dosyaları da Urfa'dan Isparta'ya nakledilir. Burada da yaklaşık iki ay hapis yatarlar. 1953 yılı Ramazan ayının son günü haptisten tahliye olurlar.¹⁹⁵

Bu sırada Said Nursi'nin İstanbul'da olduğunu öğrenen Gündüzalp, Abdullah Yeğin ve Hüsnü Bayram'la birlikte ziyaret amacıyla İstanbul'a giderler. İstanbul'da Said Nursi'nin yanında yirmi gün kalırlar. Ardından Said Nursi onları tekrar Urfa'ya gönderir. Hapishanede kaldığı beş altı aylık dönemde memurluk yapamayan Gündüzalp'in tayini Ankara'ya çıkmıştır. Ankara'da göreve başladıktan kısa süre sonra Said Nursi, Gündüzalp'i yanına çağırır. O sırada Said Nursi Emirdağ'dadır. Bundan sonraki süreçte Said Nursi'nin vefat ettiği

---

¹⁹⁴ Kaygusuz, s.161-162

¹⁹⁵ Kaygusuz, s.181

1960 yılına kadar Gündüzalp Said Nursi'nin sürekli hizmetinde bulunur. Said Nursi ve talebeleri 1953 yılının yaz aylarında Emirdağ'dan Isparta'ya taşınırlar. Burada Bediüzzaman'ın üç önde gelen talebesiyle beraber kalır. Bunlar Zübeyir Gündüzalp, Bayram Yüksel ve Ceylan Çalışkan'dır. *Risaleler*'in birlikte okunmasına burada başlanır. Said Nursi *Risaleler*'in Latin harfleriyle basımına izin verir.

1953 yılından 1960 yılına kadar olan dönemde Zübeyir Gündüzalp, Nur cemaati içerisinde çok önemli roller üstlenir. *Risale-i Nur*'ların düzenlenmesiyle, lahika mektuplarının yazılmasıyla, siyasetçiler ile irtibat kurma meselesi gibi daha bir çok meseleyle ilgilenir. Bu dönemde Nurculuk hareketinde Said Nursi'den sonra ikinci kişi olarak temayüz eder.

Said Nursi Isparta'daki talebelerine Arapça olan *Mesnevi-i Nuriye* ve *İşaret'ül İ'caz* risalelerini okutmak için Arapça ders verir. Ardından *Mesnevi-i Nuriye*'nin tamamını ve *İşaret'ül İ'caz* risalesinin ilk yüz sayfasını ders verir.

1959 yılı geldiğinde Said Nursi seyahatlere çıkmaya başlar. On yıl boyunca şehir dışına çıkmayan Said Nursi 1959 yılında seri seyahatlere başlamıştır. Dört aylık sürede Ankara, İstanbul ve Konya'ya yaklaşık on seyahat gerçekleştirir. Bu seyahatlerinin hepsinde de Gündüzalp yanı başındadır.

1960 yılında Isparta'da olan Said Nursi 17 Mart'ta iki günlüğüne Emirdağ'a gider. Burada şiddetli bir zatüreye yakalanır. 19 Mart günü çok hasta bir halde Isparta'ya giderler. Said Nursi Isparta'ya varır varmaz talebelerine Urfa'ya gitmek istediğini iletir. 20 Mart sabahı Zübeyir Gündüzalp, Bayram Yüksel ve Said Nursi Urfa'ya gitmek için yola çıkarlar. Urfa'ya vardıklarında İpek Palas Oteli'nde bir oda kiralanır. Said Nursi burada vefat eder.

Said Nursi'nin vefatından sonra Gündüzalp Türkiye'nin dört bir yanındaki Nur talebelerini telgraf çekerek vefat olayından haberdar eder. Said Nursi'nin cenazesinin 25 Mart Cuma günü defnedilmesi planlanır. Ancak Ankara'dan yapılan baskılar sonucu 24 Mart Perşembe günü defnedilir.

Defin işlemlerinden sonra cemaatte bir lider sorunu oluşur. Önde gelen talebelerin her biri farklı şehirlere yerleşir ve cemaatin birliği bozulur. Gündüzalp de kendi memleketi olan Ermenek'e gider. Burada üç ay boyunca *Risale-i Nur*'ları defalarca okuyarak özümsemeye çalışır. Bu sırada Mustafa Sungur ona bir mektup yazarak cemaatin başına geçmesini ister.¹⁹⁶ Gündüzalp Said Nursi'nin vefatından birkaç ay sonra Ankara'ya yerleşir. Buradaki hizmetleri

---

¹⁹⁶ Kaygusuz, s.262

idare etmeye başlar. Aslında ilk hedefi İstanbul'a gitmektir. Fakat Ankara'da ikamet etmek durumunda kalır. Ankara Hacı Bayram mevkiindeki cemaatin 27 numaralı dershanesinde kalır. Buradaki faaliyetleri yönetir. "Meşveret" sistemi kurarak cemaati toplarlar. Fakat burada bulunan Said Özdemir bu durumdan rahatsızlığını dile getirir. Gündüzalp bunun üzerine Eskişehir'e gider ve bir süre orada kalır. Gündüzalp'in doğuştan kalbi deliktir. Eskişehir'de kaldığı zaman zarfında bu hastalıkları şiddetlenir. Fakat bunlara rağmen faaliyetlerine devam eder. Daha sonra İstanbul'daki talebelerden davet alan Gündüzalp 1962 yılı başında İstanbul'a gelir ve Süleymaniye Kirazlı Mescit Sokak'taki 46 numaraya yerleşir. Gündüzalp bundan sonraki süreçte vefatına kadar Nurculuğun ana damarını oluşturan "Neşriyatçılar", "Okuyucular", "Kirazlı Mescit Cemaati", "Yeni Asya Gurubu" gibi adlarla anılacak olan cemaatin liderliğini üstlenir.

Gündüzalp'in İstanbul'a gelmesiyle basım yayın hizmetleri bir ivme kazanarak büyük aşama kaydeder. Gündüzalp daha önce Ankara'da uyguladığı "meşveret" sistemini burada da uygulamaya devam eder. Nurculuk ekolünün şekillenmesinde önemli bir rol üstlenir. Hüsrev Altınbaşak ve "Yazıcılık" sorunlarıyla bu sırada karşılaşır. Bu meseleyi halletmek için Ege Bölgesi'nde çeşitli Nur dershanelerini ziyaret ederek cemaati toplamaya çalışır.

Cemaatin büyümesi ve medyanın aleyhlerine propaganda yapması sebebiyle öncelikle Nurcular dergi çıkarmayı denerler. *Zülfikar*, *Uhuvvet* gibi kısa süreli denemelerden sonra ilk olarak haftalık *İttihad Gazetesi*'ni yayına koyarlar. Fakat bir süre sonra bunu da yetersiz görerek günlük *Yeni Asya Gazetesi*'ni çıkartırlar. Cemaatin medyada yer alması fikrinin ortaya koyulmasında ve bu fikrin uygulanmasında Gündüzalp'le birlikte Bekir Berk rol alır. Gazetenin haricinde ayrıca yayın evi kurma fikrini hayata geçiren Gündüzalp'tir.

Siyasi süreç içerisinde gelişen Milli Nizam Partisi'nin Nur talebelerini partilerine alma fikrine Gündüzalp karşı çıkmıştır. Bunun için ağabeyleri de ikna etmeye çalışır. Fakat bütün ağabeyler onun gibi düşünmezler, sert bir tutum sergilemezler.

Zaten müzmin hasta olan Zübeyir Gündüzalp bütün bu meşgalelerin arasında, yanında Dr. Sadullah Nutku, Mehmet Fırıncı, Eyüp Emekçi'nin de olduğu sırada 2 Nisan 1971 Cuma günü vefat eder. Ardından İstanbul Eyüp Sultan Mezarlığı'na defnedilir.

2.2.3. Bayram YÜKSEL

Bayram Yüksel, 1931 yılında Afyon'un Bolvadin ilçesine bağlı Çoğul köyünde, yeni ismiyle Kemerkaya'da dünyaya gelir. Kemerkaya, Bolvadin'le Emirdağ arasında Emirdağ'a 14 kilometre mesafede bir kasabadır. Babası Mehmet Ali, annesi ise Güllü Hanım'dır. Baba tarafı Çay'a bağlı Eber gölünün kenarındaki Eber köyünden, annesinin ise aslen Suriye'nin Şam tarafından geldiği rivayet edilir. Bayram Yüksel'in iki kız, bir de erkek olmak üç kardeşi vardır. Ağabeyi Sadık, Bayram Yüksel'den 10 yaş büyüktür. Önceleri kendilerine "Azizoğulları" denirken, Soyadı Kanunu'dan sonra "Yüksel" diye anılmıştır.¹⁹⁷

Bayram Yüksel'in çocukluğu, Kur'an öğretiminin yasaklandığı döneme rastlar. Bir yandan ilkokula giderken, diğer yandan köyün eşrafı ve saygıdeğer büyüğü olan Hacı Yüksel Efendi'den gizlice Kur'an dersi alır. Bayram Yüksel 1945 yılında ilkokulu bitirir. Öğretmenleri okuluna devam etmeleri konusuna babasına tavsiyede bulunur fakat o dönemde köy enstitüleri vardır ve babası burada okumasına karşı çıkar. "Köy enstitüsünden çıkanlar dinsiz olur! Ben seni hafız olarak yetiştirmek istiyorum" der.¹⁹⁸ Böylece Bayram Yüksel'in öğrenim hayatı sona erer.

Yüksel 1947'den itibaren Said Nursi hakkında haberler ve değişik menkıbeler duymaya başlar. 1948 yılında 16 yaşındayken tatsız bir olay sebebiyle hapse düşer. Bayram Yüksel'in üvey kardeşi rahatsız ve geçimsiz bir kimsedir. Bir tartışma sonucu Bayram Yüksel'in babasının boğazına yapışıp öldürmeye çalışır. Bunu gören ablası Fatıma babasını kurtarmak için bir taşla üvey kardeşinin başına vurur. Bu darbe sonucu üvey kardeşleri vefat eder. Bayram Yüksel aile fertlerinin hapse girmemesi için kendisi hapse girmeye razı olur. Ayrıca yaşı küçük olması nedeniyle az cezaya mahkum olma ihtimali böyle bir formülü gündeme getirmiştir. Neticede Bayram Yüksel hapse girer.¹⁹⁹

Yüksel daha önce Said Nursi'yi duyduğu halde henüz karşılaşmamıştır. Tevafuk bu ki hapiste Said Nursi ve talebeleri ile tanışır. Yüksel daha çocuk denecek bir yaşadadır. Bu dönemde Emirdağ, Isparta, Kastamonu, Konya, İnebolu, Safranbolu ve Aydın gibi çeşitli illerden *Risale-i Nur* talebeleri toplanarak Afyon Hapishanesi'ne götürülmüşlerdir. Bayram Yüksel hapiste biraz para kazanmak için boncuk dizme işiyle uğraşır. Babası kendisini ziyaret ettiğinde babası boncuk dizme işiyle uğraşmamasını ve hocaların yanına gidip iman ve Kur'an dersi alarak fırsattan istifade etmesini tembihler.²⁰⁰ Babasının teşvikiyle

¹⁹⁷ İhsan Atasoy, *İhlas ve Sadakat Abidesi: Bayram Yüksel ve Ali Uçar*, İstanbul, Nesil Yayınları, 2007, s.21

¹⁹⁸ Atasoy, *İhlas ve Sadakat Abidesi: Bayram Yüksel ve Ali Uçar*, s.23.

¹⁹⁹ Atasoy, *İhlas ve Sadakat Abidesi: Bayram Yüksel ve Ali Uçar*, s.24

²⁰⁰ Atasoy, *İhlas ve Sadakat Abidesi: Bayram Yüksel ve Ali Uçar*, s.25

Bedüz zaman'ı ziyaret eder ve elini öper. Bu süreden sonra önce Ceylan Çalışkan'dan Kur'an okumayı öğrenir. Ahmet Feyzi Kul, Mustafa Osman, Hıfzı Bayram gibi Nur talebeleriyle *Risale* yazmaya başlar. Bu arada Bayram Yüksel'in mahkemesi sonuçlanır. Kendisine yaşı tutmadığı için üç yıl ceza kesilir. Çıkan af kanunu sebebiyle cezanın iki yılı düşer. Geriye kalan bir yılı yatıp tahliye olur.²⁰¹

Hapisten tahliye olduktan sonra Said Nursi bir müddet Afyon'da kalmıştır. Bu sürede Bayram Yüksel Emirdağ'ın pazarı olan Salı günleri köyünden gelir ve Said Nursi'yi ziyaret eder. Said Nursi Bayram Yüksel'i Ankara'ya Mustafa Sungur ve Ceylan Çalışkan'la beraber milletvekilleri ile görüşmesi için gönderir. Bu görevi yerine getirdikten sonra Bayram Yüksel köyüne döner.²⁰² Bayram Yüksel'in babası Mehmet Ali Efendi 1950 yılında vefat eder. O sırada Bayram Yüksel Said Nursi'nin yanında bulunmaktadır.

1951 yılında Eskişehir'de Nur faaliyetleriyle meşgul oldukları dönemde Bayram Yüksel ile Ceylan Çalışkan'ın askerlikleri gelir. Bayram Yüksel İskenderun'a gidip birliğine teslim olur. O sırada Kore Savaşı patlak verir ve Türkiye de NATO üyesi olduğu için bu savaşa asker gönderir. Bayram Yüksel bu gönderilen askerler arasındadır. Kore'ye 23 günlük yolculuk sonrasında varırlar.²⁰³ Bayram Yüksel Kore'de sıcak çatışmalara katılır, çok tehlikeli ve kritik anlar yaşar. Hatta bir ara düşman birliği içinde mahsur kalır. Birliğine şehit olduğu haberi gelir. Fakat oradan kurtulur.

Said Nursi Bayram Yüksel'e askere giderken Japon başkumandanına verilmek üzere eserler vermiştir. Bayram Yüksel de verilen izinde Tokyo'ya gider ve Said Nursi'nin istediği gibi eserleri Japon başkumandanına iletir.²⁰⁴

Bayram Yüksel 1953 yılında Kore'den döner. Tokyo'dan ayrılırken Japonlar kendilerini samimi bir şekilde uğurlarlar. Bir aylık deniz yolculuğundan sonra İzmir limanına ulaşırlar. Üç gün İzmir'de kalırlar. Bayram Yüksel'in geldiğini haber alan Said Nursi onu bizzat kendisi hizmetine çağırır.²⁰⁵ Bayram Yüksel köyünü ziyaret eder ve eşyasını toplayıp sürekli kalmak üzere Emirdağ'a Said Nursi'nin yanına gelir. Bu andan Said Nursi'nin vefatına kadar Said Nursi'nin yanından ayrılmaz. Said Nursi Bayram Yüksel askerden döndükten sonra bir yıl boyunca üzerinden askerlik üniformasını çıkarmasına müsaade etmez. Bu nedenle bir yıl süresince Bayram Yüksel resmi asker kıyafeti içinde dolaşır.

²⁰¹ Atasoy, *İhlas ve Sadakat Abidesi: Bayram Yüksel ve Ali Uçar*, s.28.

²⁰² Atasoy, *İhlas ve Sadakat Abidesi: Bayram Yüksel ve Ali Uçar*, s.31.

²⁰³ Atasoy, *İhlas ve Sadakat Abidesi: Bayram Yüksel ve Ali Uçar*, s.36.

²⁰⁴ Atasoy, *İhlas ve Sadakat Abidesi: Bayram Yüksel ve Ali Uçar*, s.44.

²⁰⁵ Atasoy, *İhlas ve Sadakat Abidesi: Bayram Yüksel ve Ali Uçar*, s.51.

Bayram Yüksel'den bir ay sonra Ceylan Çalışkan da askerden döner. Said Nursi onu da yanına çağırır. O zamana kadar çoğunlukla Said Nursi akşam namazından itibaren kimseyi yanına almaz kendi odasına inzivaya çekilir. Fakat 1953 yılında ilk defa talebelerine akşam namazını yanında kılmalarını söyler. Aradan birkaç gün geçtikten sonra yatsı namazı da beraber kılınır. Daha sonra eşyalarını da kendi odasına getirmelerini ister. Burada Bayram Yüksel, Ceylan Çalışkan ve Zübeyir Gündüzalp'le beraber kalırlar. Bu dönemde ilk defa *Risale-i Nur*'lar cemaat halinde okunmaya başlar. Sabah namazından sonra tesbihat yapılır ve daha sonra derse katılan herkes sırayla okumak suretiyle *Risaleler*'i takip ederler.²⁰⁶

1954 yılında Said Nursi Arapça *Mesnevi-i Nuriye*'den ders yapmaya başlar ve Mustafa Sungur, Tahiri Mutlu, Ceylan Çalışkan, Zübeyir Gündüzalp ve Bayram Yüksel'e Arapça dersi verir. Ardından *İşaretü'l İ'caz* risalesinden talebelerine ders verir.²⁰⁷

1958'de Ankara hapsinden sonra Said Nursi, Yüksel'den özel şoförlüğünü yapmasını istemiştir. Fakat Yüksel'in ehliyeti yoktur. Üstelik araba kullanmasını da bilmemektedir. Yüksel Said Nursi'nin müsaadesiyle bir ay içinde şoförlüğü öğrenir ve Samsun'un Bafra ilçesinde girdiği imtihanı kazanarak ehliyetini alır.

Aynı yıl Nazilli'de mahalli gazeteler, Said Nursi aleyhinde çeşitli yayınlar yapmışlardır. Said Nursi buna çok üzülür. Bunlara bir cevap yazılmasını ister. Zübeyir Gündüzalp, Ceylan Çalışkan ve Bayram Yüksel bir mektup yazarak bunu Ankara'ya ve Nazilli gibi yerlere gönderirler. Ankara'daki talebeler bu mektubu bastırıp postahanelerden gönderirlerken polisler tarafından tespit edilir. Bu olay ulusal gazetelerce manşetlere taşınır. "Nurcular Ankara'da beyanname dağıttılar" şeklinde duyururlar. Bayram Yüksel'in de içinde olduğu on kişi tutuklanır. 64 gün hapiste kalırlar.²⁰⁸

Bayram Yüksel Said Nursi'nin Urfa'ya yaptığı yolculuğunda da yanındadır. 20 Mart sabahı saat 9'da yola çıkılır. Ertesi gün saat 11 sularında Urfa'ya varılır. İpek Palas Oteli 27 numaraya yerleşilir. Said Nursi burada vefat eder. Said Nursi'nin vefatından kısa bir süre sonra 27 Mayıs 1960 ihtilali olur. Said Nursi'nin talebeleri bu koşullarda dağılırlar. Bayram Yüksel'de Isparta'ya gider.²⁰⁹ Yüksel 1960 ihtilalinden sonra basılan *Risaleler*'i ciltlenmek üzere bir kamyonla İstanbul'a götürürken yakalanır, tutuklanır. 40 gün kadar tutuklu kalır. Daha sonra 1961 Ekim ayından 1962 Haziran'ına kadar dokuz ayını Karabük'te geçirir.

²⁰⁶ Atasoy, *İhlas ve Sadakat Abidesi: Bayram Yüksel ve Ali Uçar*, s.55.

²⁰⁷ Atasoy, *İhlas ve Sadakat Abidesi: Bayram Yüksel ve Ali Uçar*, s.63.

²⁰⁸ Atasoy, *İhlas ve Sadakat Abidesi: Bayram Yüksel ve Ali Uçar*, s.95.

²⁰⁹ Atasoy, *İhlas ve Sadakat Abidesi: Bayram Yüksel ve Ali Uçar*, s.107.

Burada bir miktar para biriktirip Ankara'ya gider. Burada 16 yıl kalıp hizmet eder. Bayram Yüksel Ankara'da Hacı Bayram'a yakın bir eve yerleşir. Said Nursi'nin vefatından sonraki önemli hizmetlerini burada gerçekleştirir. O burada talebe hizmetini başlatır. Üniversite talebeleri için kalabilecekleri evler açar. Onların yaşelerini sağlar ve onlara Risale dersleri vererek Ankara'da önemli hizmetler yapar.

Bayram Yüksel Ankara'daki hizmetlerinde evlerin idaresi ve yaşesinin sağlanması ile bizzat ilgilenir. Yeni bir ev açılması gerektiğinde Bayram Yüksel bizzat kendisi ilgilenererek ev bulmaya çalışırdı. Her hafta bir dersane evinde toplanarak birlikte yemekler yenir. Bu dersanelerde "vakıf" denilen insanlar kalırlardı. Vakıflar hayatını Risale-i Nur hizmetine vakfetmiş kişilerdir.

Bayram Yüksel Ankara'da hizmetlerine devam ederken 1975 yılında yılı sonunda evlenir. Aslında evlenmeye niyeti yoktur. Said Nursi gibi bekarlığı tercih etmiştir. Fakat Tahiri Mutlu kendisine evlenmesini telkin eder. Mehmet Çalışkan'ın kızı Nuriye Çalışkan Hanımefendi ile evlenir.²¹⁰ Fakat evlenmesi hizmetlerine engel olmaz. Evlenmelerinden sonra 3 yıl daha Ankara'da kalırlar. 1977 yılının Haziran ayında Isparta'ya taşınırlar. Isparta'da hizmetlerine devam eder. Burada da dersaneler açılmasına önayak olur. Ankara'ya göre Isparta'nın küçük bir şehir olması sebebiyle bu faaliyetler dikkat çeker. 12 Eylül ihtilalinden sonra bir evde ders yaparlarken kendisinin de içinde bulunduğu 33 kişi tutuklanır. İfadeleri alınmak için karakola götürülür.14 gün tutuklu tutulduktan sonra suçsuz bulunarak serbest bırakılır.

Bayram Yüksel 1997 yılının yaz aylarında Türkiye'nin dört bir yanındaki *Risale-i Nur*'un talebelerini ziyaret eder. Daha sonra Avrupa'daki Nur talebelerini ziyaret etmek için Ali Uçar'la birlikte yola çıkarlar. Maksudı çeşitli sebeplerle meydana gelen çeşitli kırgınlıkları ortadan kaldırmak ve kardeşlik bağlarını kuvvetlendirmektir. Hiçbir grup ayırt etmeksizin Avrupa'nın her yerini gezerler. Vefatının yaklaştığı dönemde sesi kısılır. 19 Kasım 1997 yılında Çarşamba günü Bulgaristan'ın Sofya yakınlarında Ali Uçar'ın kullandığı arabayla seyredirken geçirdikleri bir trafik kazasında Uçar'la birlikte vefat eder. 22 Kasım 1997 Pazar günü İstanbul Fatih Camii'nde cenaze namazından sonra Isparta'ya defnedilir.²¹¹

²¹⁰ Atasoy, *İhlas ve Sadakat Abidesi: Bayram Yüksel ve Ali Uçar*, s.132.

²¹¹ Atasoy, *İhlas ve Sadakat Abidesi: Bayram Yüksel ve Ali Uçar*, s.164.

2.2.4. Bekir BERK

Bekir Berk, 1926 yılında Ordu'nun Uzunhisar nahiyesinin Delikkaya köyünde dünyaya gelir. Babası komiser, annesi ev hanımıdır. Babasının sert yapısından dolayı annesine daha yakındır. Daha ilkokula başlamadan İstanbul'a göç etmişlerdir. Bekir Berk eğitim hayatına İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü Kırkıncı İlkokulu'nda başlar.²¹² Burayı 1938 yılında bitirdikten sonra, Gaziosmanpaşa Ortaokulu'na kayıt olur. Ortaokulu bitirdikten sonra 1941 yılında Kabataş Erkek Lisesi'ne girer fakat aynı yıl İkinci Dünya Savaşı çıkar. Türkiye'de bu savaşın etkileri yoksulluk ve fakirlik şeklinde hissedilir. Bu sebeple babası okumak yerine çalışıp ev geçimine yardım etmesini ister. Fakat annesi okuması yönünde ısrar eder. Babası okutacak gücü olmadığını ama isterse yatılı okula gönderebileceğini söyler. Bekir Berk imtihana hazırlanır ve Balıkesir Lisesi'ni yatılı olarak kazanır. İkinci sınıftan itibaren bu okula devam eder.

Berk'in lise yılları da boş geçmez. Harçlıklarından biriktirdiği parayla kitap ve dergiler okur, kendini geliştirir. Bu okuduğu kitap ve dergiler muhafazakar ve milliyetçi nitelikte dergilerdir. O dönem sağcı-solcu gruplaşmalarının yoğun olduğu bir zaman dilimidir. Bekir Berk okulunda sağcı gurubun genç liderlerindedir. Bir süre sonra okul yönetimine yasak yayınlar okuduğu gerekçesiyle şikayet edilir. Bu sebeple Berk'e bir yıl uzaklaştırma cezası verilir. Dergi ve kitaplarına el konulur. Bütün bunlardan sonra Bekir Berk İstanbul'a döner. Kabataş Lisesi'ne kaydını yaptırıp bütünlüme imtihanlarıyla okulunu bitirir.²¹³ Bekir Berk'e böylece üniversite yolu açılır

Bekir Berk 1951 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olur. 15 Nisan 1952 yılında avukatlık cübbesini giyip İstanbul Barosu'nda avukatlık hayatına başlarken hakkını aramaktan mahrum bırakılan Anadolu insanına yardım etme niyetiyle Akşehir'e gider. Fakat başta Necip Fazıl olmak üzere yakın dostları ona İstanbul'da ihtiyaçları olduğunu söyler ve İstanbul'a davet ederler. Bekir Berk bu ısrarlar sonucunda İstanbul'a geri döner.

Ayasofya'nın ibadete açılması için yazdığı bir yazıdan dolayı Berk'in hakkında dava açılır. Kendi savunmasını kendisi yapar ve beraat eder. Peyami Safa ve Necip Fazıl'ın da avukatı olur. Kısa zamanda başarılı bir avukat olarak tanınır. "Mazlumların avukatı" olarak

²¹² İhsan Atasoy, *Hayatını Davasına Adayan Adam: Bekir Berk*, İstanbul: Nesil Yayınları, s.17.

²¹³ Atasoy, *Hayatını Davasına Adayan Adam: Bekir Berk*, s.20.

anılmaya başlar²¹⁴ *Komünizmle Mücadele* dergisini çıkartması ve Milliyetçiler Derneği Başkanlığı gibi faaliyetleri, gençlik yıllarında yaptığı önemli işler arasındadır.

Risale-i Nur Hareketi ile tanışması ise yine bir dava sebebiyle olur. Tahsin Tola hem Said Nursi'nin talebelerinden hem de Bekir Berk'in arkadaşlarındandır. Tahsin Tola Nur talebelerinin davasını alması için Bekir Berk'e ricada bulunur. Bekir Berk ise ricada bulunmasına gerek olmadığını "Gel, bu davayı al!" demesinin kâfi olduğunu söyleyerek davayı alır. Sanık Nur talebelerine, "inandığınız davayı mı savunayım sizi mi hapisten çıkarayım" sorusuna sanıkların kendilerini önemsemeksizin inandığımız davayı savun demeleri Bekir Berk'i çok etkiler. Bu davadan Risale-i Nur talebeleri Bekir Berk'in etkili savunmasıyla beraat ederler. Gerçekleşen bu olay sonrasında Said Nursi Bekir Berk'i yanına davet eder. Berk Isparta'da Said Nursi'yi ziyaret eder. Said Nursi Bekir Berk'e bazı iltifatlarla bulunur.²¹⁵

Said Nursi vekaletini ilk kez Bekir Berk'e vermiştir. Berk karakter olarak azimli ve çalışkandır. Her türlü sorunda bir çözüm yolu arar. Evrak çantasının içine bir kefen yerleştirmiştir, sürekli yanında taşır. Yaptığı işin tehlikeli olduğunun bilincindedir. Her mahkemesi dikkatle izlenir ve her mahkeme Türkiye gündemini meşgul eden büyük bir olay haline gelir.

Said Nursi boş kağıtları imzalayıp bazı davalarda kullanması için kendisine vekalet verir. Bu Said Nursi'nin Bekir Berk'e duyduğu güvenin işaretidir. 1959 yılında Said Nursi'nin İstanbul'a Bekir Berk'e vekaletini vermek üzere gelmesi de basın tarafından büyük bir ilgiyle takip edilmiştir. Bazı solcu gazetelerin Said Nursi hakkında hakarete varan yazılar yayınlamaları üzerine Bekir Berk harekete geçer ve savcılığa başvurur. Savcılık yazılarda hakaret unsuru bulunmadığını belirtip takipsizlik kararı verir. Fakat Bekir Berk meselenin peşini bırakmaz ve bir hukuk dersi niteliğinde gerekçeli uzun bir itiraz metni hazırlar. Bekir Berk bu ve benzeri bir çok olayda hukuki ve mantıki savunmalar yaparak Nur talebelerinin beraat etmesini sağlar.

Bekir Berk inançlı insanların bütün baskı ve zulümlere rağmen sayılarının arttığını görür ve bir yayın organına ihtiyaç duyduklarını ifade eder. Berk'in dergi ve gazete konularında gençlik yıllarından gelen bir tecrübesi vardır. Bu birikimiyle *İttihad* ve *Yeni Asya*

²¹⁴ Atasoy, *Hayatını Davasına Adayan Adam: Bekir Berk*, s.21.

²¹⁵ Atasoy, *Hayatını Davasına Adayan Adam: Bekir Berk*, s.22-23.

gazetelerinin kuruluşunda Zübeyir Gündüzalp'le birlikte hareket ederler.²¹⁶ Berk bu gazetelerde başyazılar yazar. Her yazısıyla gündem oluşturur.

Bekir Berk'in Nur talebelerinin savunucusu olarak Türkiye'nin her yerinde davalara katılması Berk'i öncelikli hedef haline getirir. 12 Mart 1971 ihtilalinden sonra Balıkesir'deki evinde arkadaşlarıyla birlikte tutuklanır. İzmir Narlıdere Cezaevi'ne konulur. Bu şekilde Nur talebelerinin güçlü ve etkili savunucusu saf dışı edilmek istenir. Bekir Berk İzmir Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yaptığı müdafaadan sonra beraat eder. Fakat tehdit, iftira ve suikastler devam eder. Tüm bu aleyhte faaliyetler sonunda Bekir Berk barodan atılır. Bekir Berk inançlı avukatların yetiştiğini ve artık misyonunu tamamladığını düşünerek 1973'de hacca gider. On altı yıl kutsal topraklarda ikamet eder. Cidde Radyosu'nda Türkçe yayımlar yaparak hizmet etmeye devam eder.²¹⁷

1989 yılında hastalanıp kanser teşhisiyle İngiltere'ye tedavi için gittikten sonra Türkiye'ye döner. Dönüşünde çok büyük bir insan topluluğu tarafından karşılanır. Daha sonra iyileşir ve iki yılını dostlarını ziyaretle geçirir. Vefatından iki ay önce kendisi hakkında belgesel yapmak talebi iletilir. "Hizmete vesile olacaksa elbette" diyerek kabul eder. Hayatı belgesel filmine alınır. Çekimlerin bittiği 14 Nisan'ın ertesi günü hastaneye kaldırılır. Bekir Berk 14 Haziran 1992 yılında vefat eder. 16 Haziran 1992'de Fatih Camii'nde büyük bir cemaatle cenaze namazı kılınır. Ardından Eyüp Sultan kabristanına defnedilir.²¹⁸

2.2.5. Mehmet Feyzi ŞALLIOĞLU

Mehmet Feyzi (Pamukçu) Şallıoğlu, Kastamonu'da 28 Mart 1912'de Medrese-i Atabey Mahallesi'nde dünyaya gelir. Babasının adı İzzet Efendi, annesinin adı Ayşe'dir. Her iki koldan da soyunun Ehli Beyt'e dayandığı rivayet edilir. Kendisinden üç yaş küçük Zeliha isminde bir de kız kardeşi vardır.²¹⁹ Kız kardeşi Zeliha küçük yaşta vefat eder. 1927 yılında da babası vefat eder.

Mehmet Feyzi beş yaşından itibaren Sinan Bey Camii imamı Ömer Aköz'ün talebesi olur. Ömer Aköz de Mehmet Feyzi'ye her konuda öğretmen olur. Mehmet Feyzi *Kur'an* okumasında, İslami ilimler tahsilinde hep onun yönlendirmeleriyle hareket etmeye çalışır.²²⁰ 1928 yılında harf inkılabı gerçekleştirilir. Osmanlıca veya Arapça yazmak ve okumak yasaklanır; fakat bu engellemelere rağmen Ömer Aköz vasıtasıyla Mehmet Feyzi hafızlığını

²¹⁶ Atasoy, *Hayatını Davasına Adayan Adam: Bekir Berk*, s.27.

²¹⁷ Atasoy, *Hayatını Davasına Adayan Adam: Bekir Berk*, s.30-31.

²¹⁸ Atasoy, *Hayatını Davasına Adayan Adam: Bekir Berk*, s.32.

²¹⁹ İhsan Atasoy, *Said Nursi'nin Sır Katibi Mehmet Feyzi Efendi*, İstanbul: Nesil Yayınları, s.52.

²²⁰ Atasoy, *Said Nursi'nin Sır Katibi Mehmet Feyzi Efendi*, s. 55.

tamamlar. Daha sonra Ömer Hoca'dan tashih-i huruf ve tecvit ilimlerini öğrenir. Bir süre sonra Ömer Hoca İstanbul'a gider. Fakat Mehmet Feyzi tahsiline devam eder; Hafız Abdurrahman Efendi'den sarf-nahiv ve fıkıh; Hoca Kamil Efendi'den *Fıkh-ı Ekber-i* tahsil eder.²²¹ Mehmet Feyzi Efendi, İslami ilimlerde tahsilini tamamladıktan sonra askere gider. O askerdeyken Said Nursi de Kastamonu'ya sürgün edilir.²²²

Feyzi askerde de ilmi çalışmalarına devam eder. Nevşehirli Hacı Hayrullah Efendi'den Tefsir, Hüsrev Efendi'den hadis, Abdülkerim Arvasi'den de Fahreddin-i Razi'nin *Tefsir-i Kebir* derslerini alır.²²³ Mehmet Feyzi Efendi askerdeyken hem ilme hem de alimlere büyük ilgisinden dolayı o sırada Kastamonu'da olan Said Nursi'yi merak etmektedir. Askerden sonra Said Nursi'yi ziyaret eder. Said Nursi o zamana kadar "Fevzi" olarak anılan ismini "Feyzi" şeklinde değiştirir. Bundan sonra "Feyzi" olarak anılır. Mehmet Feyzi yaklaşık yedi sene Said Nursi'nin yanından ayrılmaz.²²⁴ Bu dönemde hem *Risaleler*'in çoğaltılmasında hem de *Risaleler*'in tashihinde görev alır. Said Nursi'nin Mehmet Feyzi'ye şahsi odasında kalmasına izin verdiği için, hem *Risale-i Nur*'u hem de Said Nursi'nin mektuplarını yazıp Anadolu'ya gönderme işini üstlendiği için kendisine "Said Nursi'nin sır katibi" denir. Said Nursi'nin yanında bulunduğu sürede, yazılı bulunan *Risaleler*'in hepsini iki defa Said Nursi'ye okumuş, Said Nursi'de tashih etmiştir.

Mehmet Feyzi Efendi diğer talebeler arasında İslami ilimlerdeki birikimiyle temayüz eder. Said Nursi mantığa dair Arapça eserini Feyzi Efendi'ye ders verir ve bunu ilerleyen bir zamanda Türkçeye tercüme etmesini ister fakat daha sonra Mehmet Feyzi Efendi *Risale-i Nur*'un baştan sonra mantık ilmi olduğunu, bu ilmin *Risale-i Nur*'da uygulandığını gördüğü için haddini aşmak istemediğini ifade eder.²²⁵

Mehmet Feyzi Efendi Said Nursi'nin hizmetine devam ettiği sırada 1941 yılında ihtiyat askerliği için çağrılır. İhtiyat askerliğini yedi ay olmak üzere İstanbul Beykoz'da yapar.²²⁶ Askerden döndükten sonra Said Nursi'nin yanına Kastamonu'ya gider. Fakat memleketine döndükten bir süre sonra baskınlar yapılır ve *Risaleler* toplanır. Said Nursi de tutuklanır. 1943 yılındaki bu takibatlar sonrasında Mehmet Feyzi Efendi de sorgulanır ve Kastamonu Şehir Hapishanesi'nde üç ay tutulur. Said Nursi ve başta Mehmet Feyzi olmak üzere Kastamonu'nun ileri gelen Nur talebelerinden on iki kişilik bir grup Denizli

²²¹ Atasoy, *Said Nursi'nin Sır Katibi Mehmet Feyzi Efendi*, s. 60.

²²² Atasoy, *Said Nursi'nin Sır Katibi Mehmet Feyzi Efendi*, s. 61.

²²³ Atasoy, *Said Nursi'nin Sır Katibi Mehmet Feyzi Efendi*, s. 62.

²²⁴ Atasoy, *Said Nursi'nin Sır Katibi Mehmet Feyzi Efendi*, s. 66.

²²⁵ Atasoy, *Said Nursi'nin Sır Katibi Mehmet Feyzi Efendi*, s. 78.

²²⁶ Atasoy, *Said Nursi'nin Sır Katibi Mehmet Feyzi Efendi*, s.93.

Hapishanesi'ne sevk edilirler. Denizli'de dokuz ay hapiste kaldıktan sonra serbest bırakılırlar.²²⁷ Mehmet Feyzi Efendi diğer mahkumlar gibi hapisten çıktıktan sonra memleketine döner. Said Nursi ise Ankara'dan gelecek haberi beklemek üzere otelde kalır. Daha sonra Afyon'a sürgün emri çıkar. Said Nursi'ye Afyon kazalarından birini seçmesi söylenir. O da Emirdağ'ı seçer. Mehmet Feyzi Efendi Said Nursi'nin Emirdağ'a sürgününden sonra Çaycı Emin Bey ile Kastamonu'ya dönerler ve Kastamonu'da *Risale-i Nur*'la hizmetlerine ve Said Nursi ile temaslarına devam ederler.²²⁸

1948 yılında Said Nursi ve yakın talebeleri Afyon Hapishane'sine konulular. Mehmet Feyzi ve onun gibi Kastamonulu önde gelen talebeler de Afyon'a getirilirler. Mehmet Feyzi Efendi ikinci kez Said Nursi'yle birlikte Medrese-i Yusufiye olarak tabir ettikleri hapishaneyi derslane çevirerek Nur hareketini, dini anlatmayı bu şartlarda da devam ettirme faaliyetine girer. Afyon Hapishanesi'nde kaldığı sürede yakalandığı soğuk algınlığı sebebiyle baygınlık geçirir ve burada yakalandığı hastalığın etkisiyle oluşan öksürük nöbetleri vefatına kadar yakasını bırakmaz. Bu sebeple yanında sürekli enfiye kutusu taşır ve sık sık burnuna çekerek rahatlamaya çalışır. Afyon mahkemeleri sonucunda Nur talebelerine altışar ay ceza verilir.

Said Nursi, *Risale-i Nur* okuyucularından bazılarının asıl kelimenin yerine farklı kelimeler koyarak bastıkları görür. Said Nursi bu olayın önüne geçmek amacıyla hapisten yeni çıkan Mehmet Feyzi Efendi'den *Risale-i Nur* için bir sözlük oluşturmasını ister. Mehmet Feyzi Efendi sözlüğü hazırlar ve *Âsâ-yı Mûsâ* kitabının arkasına yerleştirir.

1952 yılında Emre Aköz Hoca'nın vefatından çok etkilenen Mehmet Feyzi Efendi'nin hayatında yarı inziva diyebileceğimiz bir dönem başlar. Evine çekilir ve Cuma günleri hariç dışarı çıkmaz. Sadece ziyaretine gelenleri kabul eder. Gelenlerle yaptığı ders ve sohbetler doğrudan kendi ilmi birikimi yanında *Risale-i Nur* merkezlidir. Eve kapandığı bu dönemde Mehmet Feyzi Efendi karanlık bir odada hiç dışarı çıkmaksızın risale yazar.

Mehmet Feyzi Efendi'nin annesi vefat ederken kendisine evlenmesini vasiyet etmiştir. Burada bazı yakınları da devreye girerek kendisini evlenmeye razı ederler. 1957 yılında Kastamonu eşrafından İbrahim Efendi'nin kızına talip olurlar. Fakat bu evlilik sanıldığı kadar kolay gerçekleşmez. Önlerine sürekli engeller çıkartılır. Kastamonu'da Mehmet Feyzi Efendi aleyhine şayialar yayılır. Bu şayialar onun akli dengesinin bozukluğuna, evlenme ehliyeti olmadığına kadar götürülür.²²⁹ Çok yakın çevresi haricinde herkes bu evliliğin aleyhinde olur.

²²⁷ Atasoy, *Said Nursi'nin Sır Katibi Mehmet Feyzi Efendi*, s.108-113.

²²⁸ Atasoy, *Said Nursi'nin Sır Katibi Mehmet Feyzi Efendi*, s.121.

²²⁹ Atasoy, *Said Nursi'nin Sır Katibi Mehmet Feyzi Efendi*, s.150.

Belediye bu evliliği onaylayamayacağını, sağlık raporu istediğini belirtir. Mehmet Feyzi Efendi'ye Kastamonu'dan sağlık raporu vermezler. Bunun üzerine o da gizlice Ankara'dan sağlık raporu almaya gider. Oradan uzun uğraşlar sonucunda sağlık raporunu alır. Bu seferde evlenmek istediği Melek Hanım'ın ailesi vazgeçerler; fakat Melek Hanım diretir ve bu engellemelere nisbet olsun diye gösterişli bir düğün yapılır. Mehmet Feyzi Efendi'nin bu evlilikten dört kızı ve bir oğlu dünyaya gelir. Bunlar yaş sırasına göre Nuriye, Ayşe, Münibe, Mevhibe ve Münip Şallıoğlu'dur.²³⁰

1960 yılı Ramazan ayında Said Nursi vefat eder. Said Nursi'nin vefatından sonra Mehmet Feyzi Efendi Kastamonu'daki hizmetlerine devam eder. Kur'an, hadisler ve *Risale-i Nur*'u referans alır. Said Nursi'nin vefatından iki ay sonra yapılan 27 Mayıs ihtilaliyle inançlı Müslümanlar üzerine gidilir. Hiç olmadık sebeplerle insanlar tutuklanıp hapisanelere atılır. Bu dönemde Mehmet Feyzi Efendi de tutuklanır ve on gün hapis yatar. Daha sonra serbest bırakılır.

1966 yılı Mart ayında Mehmet Feyzi Efendi ilk hac yolculuğuna çıkar. Daha sonra 1970 yılında ikinci kez hacca gider. 1976 senesinde gerçekleştirdiği hacla birlikte üç kez hac etmiştir. 12 Eylül 1980 ihtilalinden sonra ilgisi olmadığı halde bir olaydan dolayı Mamak Cezaevine gönderilmek istenmiş, o günlerde yüksek tansiyondan kaynaklanan rahatsızlıkları olduğu yönündeki doktor ikazı ile Ankara'ya gitmesi önlenmiş ve kırk beş gün hastanede tedavi görmüştür.

Mehmet Feyzi Efendi siyaset ve milliyetçilik konusundaki görüşlerinden dolayı çok eleştirilmiş, kendisine nispet edilen bir çok görüş öne sürülmüştür. Onun siyasi eğilimi ve milliyetçiliği ile ilgili İhsan Atasoy'un tespitleri önemlidir. İhsan Atasoy, Mehmet Feyzi Efendi'nin en küçük siyasi taraftarlık belirtisi ifade eden söz ve tavırlardan kaçındığını, bu konuda Said Nursi'nin yaklaşımını esas aldığını ifade eder. Milliyetçilik mevzusundaki yaklaşımının ise Said Nursi'nin *Risaleler*'deki müsbet milliyetçilik fikrinden farklı olmadığını belirtir.²³¹

Mehmet Feyzi Efendi 1959'dan hayatının sonuna kadar ders ve sohbetlerine devam eder. Yaz aylarında tıpkı Said Nursi gibi at sırtında Kastamonu'daki Karadağ mevki ve diğer yerlere giderek tenezzüh ve tefekkür eder. Bu dönemde Mehmet Feyzi Efendi'nin Türkiye'nin

²³⁰ Atasoy Said Nursi'nin Sır Katibi Mehmet Feyzi Efendi, s.149-154.

²³¹ Atasoy, Said Nursi'nin Sır Katibi Mehmet Feyzi Efendi, s.171-172.

dört bir yanından ve yurt dışından ziyaretçileri eksik olmaz. Gelenleri çok ağır rahatsızlığı olmadıkça kabul eder, onların sorularını cevaplar ve sohbet eder.

Mehmet Feyzi Efendi 1989 senesinin Mart ayının 4'ünde Cumartesi günü vefat etmiştir.

2.2.6. Mehmet Tahirî MUTLU (Atabeyli Tahirî)

Mehmet Tahirî 1900 yılında Isparta'nın Atabey kazasında dünyaya gelir. Babası Hüsnü Bey, annesi ise Zübeyde Hanım'dır.

Askerlik çağına gelene kadarki zamanda memleketinde yaşar. Bu dönem hakkında detaylı bilgi yoktur. 1920 yılında askerliğe alınır. Bu dönem Kurtuluş Savaşı dönemidir. Dört yıl demiryollarında askerlik görevini yapar. Gazilik ünvanı ve madalyası alır. Kendisine gazilik maaşı bağlanır fakat maaşı almayı kabul etmez.

1931 yılında akrabaları vasıtasıyla *Risale-i Nur*'la tanışır. Bu tanışma sonrasında o dönemde Barla'da sürgünde olan Said Nursi'yi ziyaret eder. Nur cemaatine tam olarak katılımı 1935 yılına rastlar. Kendisi de 1930 yıllarında Nur hizmetini tanıdığını fakat tam olarak Nur hizmetine girişinin 1935'ten sonra olduğunu ifade eder²³²

1942 yılında *Ayetü'l- Kübra Riselesi*'nin 500 adet basılması için İstanbul'da 45 gün kalır. Daha sonra o dönemde Kastamonu'da olan Said Nursi'nin yanına gider.

Risale-i Nur'lar sebebiyle bir çok kez yargılanan ve hapis cezası alan Nur talebeleri arasında Tahirî Mutlu da vardır. Mutlu 1943'te Denizli ve 1948'de Afyon hapishanelerinde Said Nursi ile birlikte hapis yatar.²³³

Tahirî Mutlu 1952 yılında Said Nursi'yle birlikte Barla'ya gider. Bu seyahatte Zübeyir Gündüzalp de onlarla beraberdir. 1958 yılına gelindiğinde Ankara'da, 1960 yılında ise Isparta'da hapis yatar. 3 Nisan 1977 'de vefat eder.

²³² Necmettin Şahiner, *Son Şahitler Bediüzzaman Said Nursi'yi Anlatıyor 1. Cilt*, s. 427

²³³ <http://www.risaleinurenstitusu.org/index.asp?Section=Enstitu&SubSection=EnstituSayfasi&Date=4/27/2007&TextID=1194>, (27/04/2007)

2.2.7. Mustafa SUNGUR

Mustafa Sungur 29 Eylül 1929'da o sırada Kastamonu'ya bağlı olan Safranbolu ilçesinin Eflani nahiyesinin Çalışlar Köyü'nde dünyaya gelir. Eflani nahiyesi daha sonra ilçe olmuş ve Karabük iline bağlanmıştır.

Babası Mehmet Efendi, annesi Cemile Hanım'dır. Anne tarafının Buhara'dan gelen Şıhlar'a, baba tarafının ise Mekke'den gelen Abdüsselam oğullarına dayandığı söylenmektedir. Mustafa Sungur dört kardeşin en büyüğüdür. Diğerleri yaş sırasına göre, Muhittin, Ferdane ve Sabri Sungur'dur.²³⁴

Mustafa Sungur beş yaşına geldiğinde ilkokula kaydolur. Sungur yaşça küçük olmasına rağmen derslerdeki başarısıyla dikkatleri üzerine çeker. Bir yandan ilkokula giderken, diğer yandan İslami konulardaki derslerini köyünde bulunan Saçaklı İbrahim Hoca'dan alır. 1940 yılında İlkokulu birincilikle bitirip Kastamonu Gökçöy Köy Enstitüsü imtihanını da kazanarak devlet kredisiyle okuma hakkını elde eder.

Köy Enstitüleri 1940 yılında "köylerin kalkındırılması" sloganıyla kurulur. Fakat seçilen zeki köy çocukları genellikle dini değerlere karşı olarak yetiştirilir. Yirmi bir ilde faaliyet gösteren bu okullar 1954 yılında kapatılmıştır. Köy Enstitüsü'nden aldığı manevî yaraları anlatırken Mustafa Sungur bu okullarda verilen eğitimin bir çeşit zehir olduğunu ifade etmektedir. Buradaki öğretmenlerinin tutumlarının İslam karşıtlığı şeklinde olduğunu anlatır. Yaşlarının küçük olması sebebiyle bu telkinlerle sarsıldıklarını ancak tamamen dini duygularının silinmediğini söyler.²³⁵

Mustafa Sungur'un kitap okumaya büyük merakı olduğu, hatta Köy Enstitüsü'ne kaydolduğu yıl okuduğu kitap sayısının 250 olduğu anlatılır. Sungur okulun dördüncü sınıfında iken Kastamonu'ya bağlı Oğul Köyü'nde bir ay staj görür. Okulun başöğretmeni Şevket Bey'le tanışır. Said Nursi hakkında ilk defa Şevket Bey'den bilgiler alır, hatıralar dinler. Sungur'un staj yaptığı dönemde Said Nursi Denizli'ye sevk edilmiştir. Şevket Bey'in anlattıkları Sungur'un üzerinde büyük tesir yapar. İleriki hayatı için bir temel teşkil eder.²³⁶

Köy Enstitüsü'nden aldığı eğitimin etkisiyle Sungur son sınıfa geldiğinde ibadet hayatında kısa bir duraklama dönemi yaşar. Fakat bu dönem uzun sürmez. Manevi boşluğunu, o sırada köylerde fahri vaizlik yapan emekli öğretmen Ahmet Fuat Hoca doldurmaya başlar. Ahmet Fuat Hoca'nın Said Nursi'yi Kastamonu'da ziyaret ederek talebeliğine kabul edilmiş

²³⁴ Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladı, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, s.21-22.

²³⁵ Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladı, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, s.27.

²³⁶ Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladı, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, s.31.

ve Said Nursi tarafından vaaz vermek üzere kendisine manevi icazet verilmiş bir zat olduğu rivayet edilir.

Sungur, Köy Enstitüsü'nden mezun olduktan sonra, okumaya devam etmek ister. Bunun için imtihanlara girmesi gerekir. Fakat babası bazı sebeplerden dolayı Sungur'un yüksek tahsiline pek taraftar değildir. Hemen ilkokul öğretmeni olarak göreve başlamasını ister. Bu maksatla oğlu mezun olmadan önce köyünde bir okul yaptırır. Mezun olur olmaz, köyün muhtarı olarak Sungur'u köyüne öğretmen olarak tayin ettirir.²³⁷

Sungur 1945 yılında, Köy Enstitüsü'nü bitirir bitirmez, köylerde var olan âdet gereği, 16 yaşında evlendirilir. O yaşta aile sorumluluğunu kaldıracak olgunlukta değildir fakat aile yakınları ve büyükleri yardımcı olurlar. Eşi ise hem köylüsü hem de akrabası olan kendisinden iki yaş büyük Emine Hanım'dır. Sungur'un Emine Hanım'dan yedi çocuğu dünyaya gelir. Bunlar sırasıyla; Şerife, Ahmed Said, Muhammed Nur, Aynur, Cihannur ve Nurullah'tır.²³⁸

Sungur idealist bir öğretmen olarak göreve başlar başlamaz, Köy Enstitüsü'nden elde ettiği bilgi ve becerilerini büyük bir şevk ve heyecanla öğrencilerine aktarmaya başlar. Çocuklara türküler söylettirip, oyunlar oynatır. 1946 yılı Köy Enstitüsü'nden aldığı menfi eğitimin etkisiyle geçer.²³⁹

Bu sırada Ahmet Fuad Hoca'nın vaazlarından etkilenir. Ona sorular sorar yavaş yavaş Nur dairesine girmeye başlar. Bu dönemde kendi kendine Kur'an okumayı öğrenir Ali Fuat Hoca'nın yönlendirmesiyle *Risale-i Nur*'larla tanışır. Bu dönemde *Risaleler*'i okumak, yazmak, hatta bulundurmamak bile suç sayılmaktadır. Sungur'un *Risale-i Nur*'ları asıl okumaya başlaması, bir yıl öğretmenlik yaptıktan sonradır. 1947'de öğretmenliğinin ikinci yılında artık iyice *Risale-i Nur*'ların etkisine girmiştir. Önceden kendisinin enstrüman çalıp oyun oynattığı öğrencilerini bu sefer camiye namaz kılmaya götürür. Bu durum Sungur'daki değişimin önemli bir göstergesidir.²⁴⁰

Sungur, *Risale-i Nur*'un üzerindeki etkisini ifade ederken 16 yaşında *Risaleler*'i okumaya başladığında kendisindeki İslam'a aykırı olan ve Köy Enstitüsü'nden kalma kötülüklerin bir bir temizlendiğini ifade eder. Mustafa Osman, Sungur gibi Nur talebesidir. Sungur'daki bu durumu Said Nursi'ye bir mektupla bildirir. Kendisi de düşüncelerini yazıp

²³⁷ Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladı, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, s.32-33.

²³⁸ Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladı, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, s.36.

²³⁹ Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladı, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, s.36.

²⁴⁰ Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladı, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, .41-66.

iletir. Sungur bu yazısında eski zehirli fikirlerinden *Risale-i Nur* vasıtasıyla kurtulduğunu anlatır. Sungur'un Said Nursi ile ilk iletişimi bu şekilde başlar. 1946-1947 yılında *Risale-i Nur*'un ileri gelen talebelerini gerek lahikalardan gerekse gelen mektuplardan tanımaya başlar. Eflani, Safranbolu ve Kastamonu'ya giderek Said Nursi'nin talebeleri ile görüşür. Artık Said Nursi'yi ziyaret etme zamanı gelmiştir.²⁴¹

Sungur 1947'nin Eylül ayında henüz okullar açılmadan yola çıkar. O zamanın şartlarında bu uzun ve meşakkatli bir yolculuktur. Said Nursi'yi Emirdağ'da ziyaret eder. Bundan sonra bir ziyaret daha gerçekleştirir. Oradaki önemli Nur talebelerinden Hüsrev Altınbaşak ve Tahiri Mutlu'yu ziyaret ettikten sonra geri döner. Said Nursi'nin bir mektubunda kendisinden bahsetmesine çok sevinir ve "bin öğretmenlik feda olsun" diyerek sevincini dile getirir. Artık o da bir Nur talebesidir. Fakat bu durumdan babası rahatsız olur. Oğlunun bu meşguliyetleri bırakıp öğretmenliğine bakmasını ister.²⁴²

Bundan bir yıl sonra bazı Nur talebeleri tutuklanıp Afyon Hapishanesi'ne konulur.²⁴³ Said Nursi ve Türkiye'nin çeşitli illerinden Nur talebesi 1948'de Afyon Hapishanesi'ne girer. Sungur hapisteki Said Nursi'nin yanına gitmek ister. Daha sonra Afyon'dan gelen bir emirle Sungur'un evi aranır ve ardından savcının karşısına çıkar. Fakat daha sonra serbest bırakılır. 1948 yazında Sungur o sırada İzmir'de imam-hatiplik yapan babasını ziyaret etme bahanesiyle yola çıkar. Babasını ziyaret ettikten sonra Afyon'a gider. Said Nursi ve talebelerinin 18 Haziran 1948 günü duruşmaları vardır. Sungur bu fırsatı değerlendirir ve adliye yolunda Said Nursi'ye eşlik eder. Bu sivil polislerin dikkatini çeker ve kendisini savcıya teslim ederler. Fakat savcı onu serbest bırakır ve memleketine döner. Bir süre sonra Sungur tutuklanır ve böylece aslında istediğine ulaşır. O da Afyon Hapishanesi'ne konulur.²⁴⁴

Afyon Mahkemesi uzun duruşmalardan sonra sonuçlanır. Said Nursi'ye yirmi ay, Ceylan Çalışkan'a başka cezası da ilave olduğundan üç sene, Ahmet Feyzi'ye on sekiz ay, Mustafa Sungur'a da altı ay ceza gelir. Sungur yirmi yaşını doldurmadığı için cezasının beşte biri affedilir. Böylece hapiste kalma süresi beş aya iner. Otuz beş gününü Safranbolu'da geçirdiği için Afyon Hapishanesi'nde toplam dört ay yatar. Sungur 1949 senesinin Nisan ayında Afyon Hapishanesi'nden tahliye olur. Köyüne döndüğünde hüküm giydiği için öğretmenlikten de atılır. O da tekrar Afyona döner. 7 Eylül 1949'da Afyon'a varır.²⁴⁵

²⁴¹ Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladi, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, s.45-51.

²⁴² Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladi, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, s.53.

²⁴³ Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladi, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, s. 64-66 .

²⁴⁴ Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladi, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, s. 64-66.

²⁴⁵ Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladi, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, s.80.

Sungur öğretmenlikten de uzaklaştırılınca maddi sıkıntıya düşer. Yakınları buna çözüm bulmaya çalışır ve pazarda seyyar manifatura satarak geçimi sağlaması için sermaye verirler. Fakat o bunda başarısız olur. Sonrasında yakınları bundan vazgeçip Sungur'a destek olmaya devam ederler.

Sungur 1950 yılında üç yıllık hizmet hayatının ardından geri kalan ömrünü bu hizmete adanmak ister. Said Nursi'nin yanına gidişinde kalacak eşyalarını da alarak gider.²⁴⁶ Orada en az 15 yıl kalmayı planlamaktadır. Ankara'ya geçerken burada Diyanet İşleri Başkanı'nın istediği iki takım *Risale-i Nur Külliyyatı*'nı teslim eder. Daha sonra 1950 yılı baharında Emirdağ'a Said Nursi'nin yanına gider. Sungur, Zübeyir ve Ziya ile birlikte o bahar Emirdağ'da Said Nursi'nin hizmetinde kalırlar.²⁴⁷ Sungur bu yıllarda Said Nursi'nin yönlendirmesiyle bir çok kez Ankara'ya gitmiş ve temaslarda bulunmuştur.

1952 yılının sonunda Türkiye, Ahmet Emin Yalman suikastiyle çalkalanır. Bu olayı bahane ederek bir çok inançlı aydınla birlikte Nur talebeleri tutuklanarak Nur hareketine darbe vurulmak istenir.²⁴⁸ Fakat sadece on altı Nur talebesi tutuklanır ve bunlardan sadece Mustafa Sungur temyiz mahkemesinin bozma kararına uğrar bir buçuk sene ceza verilir. Fakat temyiz davayı esastan bozar. Yeniden görülen dava sonucunda on bir ay hapis yattıktan sonra beraat eder.²⁴⁹ 1954 yılının Ocak ayında Mustafa Sungur Samsun Hapishane'sinden tahliye olur. Eflani'ye gidip bir ay kaldıktan sonra Isparta'ya gelir. Bundan sonra Sungur, askerliği dışında Said Nursi'nin vefatına kadar onun yanından hiç ayrılmaz. Vefatının ardından ağabeyler heyeti oluşur, bu heyetin içinde Tahiri Mutlu, Zübeyir Gündüzalp, Bayram Çalışkan ve Mustafa Sungur'da vardır.

1953'ten sonra Said Nursi'nin hayatı Isparta'da geçer. Bundan sonraki dönem artık *Risaleler*'inin basımı, yayılması ve talebelerin eğitilmesi safhasıdır. 1956'da zamanın Başbakan'ı Adnan Menderes ile görüşülerek *Risale-i Nur Külliyyatı*'nın serbest bir şekilde basımı için girişimlerde bulunur. Bu uğraşlar sonunda izin çıkar. Artık *Risaleler* matbaalarda basılmaya başlanır. Bu bir dönüm noktasıdır. Bu basım izinin çıkmasında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın *Risaleler*'in yayınlanması ve basılması lehine verdiği raporun etkisi büyüktür.

Mustafa Sungur 1955-1956 yılları arasında askerliğini de Samsun'da yapar. İlk altı ayı Ankara'da yedek subay okulunda geçirdikten sonra geri kalanını Samsun'da tamamlar. Bu

²⁴⁶ Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladı, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, s.91.

²⁴⁷ Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladı, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, s.100.

²⁴⁸ Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladı, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, s. 111.

²⁴⁹ Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladı, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, s. 124.

dönemde Samsun'da da dershaneler vardır. Bu dershanelerde *Risale-i Nur* dersleri yapılır. İnsanlara dersler verilir. Sungur Samsun'daki askerliği süresinde de Nur hizmetinden geri kalmaz. Her gün bir evde Nur dersleri yapar ve geceleri de dershanede kalır.²⁵⁰

Said Nursi'nin hayatının son senesinde babasının Sungur'a ve Said Nursi'ye karşı kırgınlığı geçmiştir. "Üstadım, Mustafa'yı ebediyyen sana vakfettim, hiç bir hakkım yoktur!" diyerek Sungur'u hizmete vakfeder. Babasının Said Nursi'yi ziyaretinden Sungur büyük mutluluk duyar. Daha önce öğretmenliği bırakıp Said Nursi'nin yanına gitmesini eleştiren babasından bu şekilde bir izin çıkması Sungur için çok önemlidir.

Said Nursi'nin vefatıyla sarsılan Nur hareketi ağır bir darbe daha alır. 27 Mayıs 1960 ihtilaliyle Nur cemaatinde bir duraklama başlar. Bu duraklamanın talebeler üzerindeki etkisini kırmak için Sungur tüm Türkiye'deki talebeleri kapsayan bir seyahate çıkar. Böylece talebeleri motive etmek, umutsuzluğa kapılmalarını önlemek ister. Bu amaçla iki kez Türkiye'yi baştanbaşa dolaşır.

Sungur hizmet için her şeyini ortaya koysa da evinde geçindirmekle yükümlü olduğu maddi ihtiyaç sahibi çocukları vardır. Bazı dostları bunun için hizmetine engel olmayacak bir yol tavsiye ederler. Siirt'in meşhur Pervari balından her yıl kutular halinde Sungur adına getirtilip, bazı dostlarının dükkanlarında bulundurulur. Sungur'un bal ticareti, 60'lı yıllardan 1990 yılına kadar devam eder. Bu tarihten sonra çocuklarının yetişkinliğe ulaşması sebebiyle artık bal ticaretini de bırakır.

1966 yılında Mustafa Sungur'un da içinde bulunduğu Mersin davası Ankara'da başlar. Suçun nedeni *Risale-i Nur* okumalarıdır. Mustafa Sungur o sırada Eflani'de ikamet etmektedir. O da orada sebepsiz şekilde tutuklanır ve bütün tutuklular Ankara Ulucanlar Cezaevi'ne konulur. Sungur hapiste iken babası İzmir Torbalı'da vefat eder. Babasının cenazesine katılmak ister. Fakat izin verilmez. Duruşmalar Ankara'da yapılır. Her duruşma vaktinde Anafartalar Caddesi izdihamdan trafiğe tıkanır. Bunun üzerine hakimler mahkemeyi Mersin'e naklederler.²⁵¹

1980'li yıllarda Nur davaları büyük ölçüde gündemden düşse de takibatlar yine Mustafa Sungur'un peşini bırakmaz. *Risale-i Nur* 'ları resmen neşretmek üzere kurulan Sözler Yayınevi'nin sahibi sıfatıyla 12 Eylül sonrası, hakkında 163. maddeden dava açılır. Dava yeniden basılan *Tarihçe-i Hayat* yüzündendir. Halbuki daha önce aynı kitap defalarca

²⁵⁰ Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladı, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, s. 184.

²⁵¹ Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladı, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, s.215-216.

basılmış ve beraat etmiştir.²⁵² Kazıye-i muhakeme halini almış bir karar olmasına rağmen, kitabı bastırıldığından dolayı Mustafa Sungur mahkemeye verilir. Uzun duruşmalardan sonra kendisine iki buçuk yıl ceza verilir.

Bazı dostları Sungur'un ilerlemiş yaşta hapse girmesini uygun bulmazlar. Saklanarak polis takibinden uzak durmasını tavsiye ederler. Bu yüzden Mustafa Sungur, dört yıla yakın bir zaman evine gidip gelemmez. Her gece değişik yerlerde ve bazı yakınlarının evlerinde kalmak zorunda kalır. Hatta bazı geceleri arabada geçirdiği bile olur. Eve giremediğinden, evinin ihtiyaçlarını gençlerle gönderdiği gibi, evden kendi ihtiyaçlarını da bu yolla gidermek zorunda kalır. Mustafa Sungur'un *Tarihçe-i Hayat* cezası daha sonra Danıştay'a açılan tashihi kararlarla kaldırılır. Böylece Sungur'un üç buçuk yıllık gizlenme dönemi tamamlanmış olur.

Mustafa Sungur 1990'dan sonra faaliyetlerini Rusya'da ve Türki Cumhuriyetler'de yoğunlaştırır. Bu ülkelerde dersaneler açılması için girişimlerde bulunur. Oradaki hizmet girişimlerini teşvik eder. Türk dünyasına ve Rusya'ya yirmiye yakın seyahat yapar. 1 Aralık 2012 tarihinde vefat etmiştir.

2.3. NURCULUKTA BÖLÜNMELELER

Nurculuğun kurucusu olan Said Nursi'nin vefatından sonra yaşanan gelişmeleri karizmatik liderin vefatından sonra karizmanın rutinleşmesi çerçevesinde inceleyeceğiz. Said Nursi hayatta olduğu süre zarfında kendisinden çok eserlerini öne çıkarır. Kendisiyle imkanı olmayıp, görüşemediklerinden dolayı üzülen talebelerine eserleri okumalarını tavsiye eder. Eserlerinin yayılması ve basılması için büyük çaba sarfeder. Eserlerinin basılmasının yanında insanlara imani hakikatleri anlatma yolu olarak özetlenebilecek *Risale-i Nur*'ları okutmanın ve anlatmanın cemaat görevi olarak algılandığı bir modern cemaat sistemi kurar. Burada cemaat mensupları, Said Nursi'nin talebeleri bir yandan *Risale-i Nur*'ları yazarken bir yandan da insanlara anlatma-tebliğ görevine girerler. Bu görev cemaatin en önemli vazifesi haline gelir. Said Nursi vefatına kadar bunları organize etmeye çalışır.

Said Nursi'nin vefatından sonra bir süre cemaatte birlik sağlanamaz. Bu *Risale-i Nur* basımının ve insanlara anlatılmasının azalmasına sebep olur. Bu olaylardan sonra karizmatik cemaatin harekete geçerek *Risale-i Nur Eserlerini* karizmatik miras olarak görüp *Risale-i Nur* ekseninde cemaati devam ettirme çabasına girerler. Bu çabada aktif ve önemli roller alan Said Nursi'nin önde gelen talebeleridir. Önümüzdeki bölümde Said Nursi'nin talabeleri'nin

---

²⁵² Atasoy, *Üstad'ın Manevi Evladı, Fena fi'n-nur: Mustafa Sungur*, s. 226.

ekseninde geçen Said Nursi'nin karizmasının rutinleşmesini ve zamanla bölünerek yayılmasını işleyeceğiz.

Said Nursi'nin vefatı cemaat içerisinde bazı fikir ayrılıklarına sebep olur. Bu fikir ayrılıkları büyüyerek, cemaatten koparak ayrı bir grup oluşturma faaliyetlerine sebep olur. Farklılaşmalar gerek dini anlatma yöntemi gerek *Risale-i Nur Külliyyatı*'na yaklaşım gerekse siyasi fikir ayrılıklarından doğmuştur. Tarihi sırayı da gözeterek, tezimizin bu bölümünde bu ayrılıkları işlemeye çalıştık.

2.3.1. Ahmet Hüsrev ALTINBAŞAK ve Yazıcılar Grubu

Ahmet Hüsrev Altınbaşak *Risaleler*'in elle yazımı ve çoğaltılması döneminde çok büyük hizmetleri geçmiş önemli şahsiyet olarak bilinmektedir. Yazısının güzelliği ve kendini bu işe adanmasıyla öne çıkar. En önemlisi de Said Nursi'nin yakın talebelerindedir. *Risale-i Nur Külliyyatı*'nda en çok ismi geçen talebedir. Bu sebeple kendisine diğer talebeler de saygı ve hürmet gösterirler.

Hüsrev Altınbaşak *Risaleler*'in Latin harfleriyle yazılmasına şiddetle karşı çıkar. Bu olay Said Nursi daha hayattayken vuku bulur. 1956 yılında *Sözler* kitabı Ankara'da Latin harfleriyle basıldığında Said Nursi yakın talebelerinden Gündüzalp ve Çalışkan'la beraber Hüsrev Altınbaşak'a ziyarete giderler. Bu ziyarette Said Nursi bu olaydan sevincini dile getirirken Altınbaşak Said Nursi'nin izin vermesine tepki gösterir. Said Nursi ise Nur dairesinin genişlemesi adına bunların çok güzel ve önemli faaliyetler olduğunu ifade eder. Fakat Altınbaşak Latin harfleriyle basılmış bu *Sözler* kitabını kabul etmeyerek tepkisini devam ettirir.

Hüsrev Altınbaşak ve etrafındaki talebeleri, *Risaleler*'in kesinlikle elle çoğaltılması gerektiğini iddia ederler. Yoğun çaba ve dikkat sarf etmeyi gerektiren elle çoğaltmayı bu kitabı daha otantik ve insani kıldığına inanırlar. Talebeler tarafından elle yapılan istinsahın, psikolojik tatmin de sağladığını belirtirler. Bu şekilde yapılan teksir işleminin okuyucu ile yazar arasındaki boşluğu kapatarak onları bütünleştirdiğini öne sürerler. Osmanlıca *Risale* yazan Nur talebelerinden Said Nursi'nin Osmanlıca'yı muhafaza etmelerini istediğini hatırlatırlar. Fakat burada bazı kopukluklar vardır. Bizzat Said Nursi *Risaleler*'in Latin harfleriyle basımına izin vermiş ve her yeni kitap Latin harfleriyle basıldığında neredeyse bayram sevinci yaşamıştır. Hal böyle iken, bizzat *Risale-i Nur*'ların müellifi Latin harfleriyle basımını desteklerken bu şekilde davranmaları bu gurubu küçük bir çevreye sıkıştırmıştır.

Hüsrev Altınbaşak Said Nursi'nin vefatından sonra kendisini onun vekili olarak görür. Nur Cemaati'nin liderlik makamına kendisinin geçmesi gerektiği yönünde fikir beyan eder. *Risale-i Nur*'larda en çok adı geçen talebesi Hüsrev Altınbaşak'tır. Said Nursi'nin yaptığı hizmetler sonrası "bir küçük Hüsrev, Denizli'nin Hüsrev'i, Kastamonu Hüsrev'i" gibi sözleriyle diğer talebeleri için onu kıstas alması, onu örnek ve ölçü göstermesi Altınbaşak'ı bu iddiasında daha da cesaretlendirmiştir. Fakat bunları manevi taltifler olarak anlamak gerekir.

Hüsrev Altınbaşak diğer talebeleri hainlikle suçlamıştır.²⁵³ Onların kendisine tabi olmasını istemiştir. Bu durumu diğer ağabeyler tarafından endişeyle izlenir. Bir çok görüşme talebi Hüsrev Altınbaşak tarafından reddedilir. Sadece Mehmet Kırkinci ile görüşeceğini söyler ve onunla görüşür. Mehmet Kırkinci'ya "ben onların hepsini reddettim" diyerek onlardan ayrıldığını hissettirir. Bu ayrışma *Risale-i Nur* dersanelerinde(Risale-i Nur Külliyyatı'nın okunduğu-okutulduğu Nur Cemaatine Ait Evler) de hissedilir. Dolayısıyla dersanelerde de ayrışmalar yaşanır. Hüsrev Altınbaşak'ın etkin olduğu dersanelere Zübeyir Gündüzalp, Bekir Berk gibi Said Nursi'nin diğer önde gelen talebelerinin ziyaretlerinde tatsız olaylar çıkar. Bu olaylardan sonra "Yazıcılar" *Risale-i Nur* Hareketi'nin bir kolu olarak faaliyetlerine devam eder. Günümüzde de varlıklarını sürdürmektedirler. Gurubun faaliyetleri ve görüşleri www.ahmethusrevaltinbasak.com web sitesinden izlenebilmektedir. İstanbul'daki Hayrat Vakfı gurubun önemli merkezlerindedir.

2.3.2. Neşriyatçılar (İttihad-Yeni Asya- Ağabeyler) Grubu

Konumuz olan gurubu en uygun ve en iyi ifade eden isim "Ağabeyler"dir. Said Nursi'nin vasiyetlerinde isimlerini zikrettiği *Risale-i Nur* hareketine hayatını vakfetmiş önde gelen talebelerin oluşturduğu gruptur. Bu ağabeylere "Saff-ı Evvel Ağabeyler" de denir. Bunlar; Zübeyir Gündüzalp, Bekir Berk, Mehmet Feyzi Efendi, Mustafa Sungur, Ceylan Çalışkan, Bayram Yüksel, Tahiri Mutlu gibi ağabeylerdir. Said Nursi'nin vefatı *Risale-i Nur* Hareketi'nin en önemli kırılma noktalarındandır. O hem *Risale-i Nur*'ların müellifi hem de ne yapılacağına, nasıl hareket edileceğine karar veren bir lider konumundaydı. Bazen talebelerini yaptıkları hizmetler sebebiyle över, motive eder, bazen de kızar ve azarlar, onları kendi ikliminde biçimlendirir ve eğitirdi. Talebeleri *Risale-i Nur*'ların elle yazılması devresinde bizzat görev almışlardır. Bu dönemde *Risale* yazmak, okumak, bulundurmamak suçtur. İlk talebeler bütün bunları göze alarak Said Nursi'nin etrafından ayrılmamışlardır. Bu o dönem

²⁵³ Bülent Bengisu, "Risale-i Nur Şakirtleri" *Tarih ve Düşünce Dergisi*, 2001/1 Ocak, s.11.

şartlarında büyük bir fedakarlıktır. Sonrasında siyasi ortamında yumuşamasıyla birlikte *Risale’i Nur*’ların matbaalarda Latin harfleriyle basılması aşamasında Said Nursi’nin yönlendirmesiyle talebeleri gerek Diyanet İşleri Başkanlığı ile gerekse siyasiler ile çeşitli görüşmeler yapmışlardır. Bundan sonraki süreç Said Nursi’nin vefatı ile yeniden şekillenir. Said Nursi’nin vefatı sonrası gerçekleşen 27 Mayıs 1960 askeri darbesi Nur Hareketi’ni bir defa daha sarsar. Cemaat bir bocalama devresi geçirir. Tam bu noktada ağabeyler devreye girer.

Ağabeyler Zübeyir Gündüzalp ve yanındaki bir istişare heyeti ile cemaatteki lider boşluğunu doldurur. Bu oluşuma ilk itiraz Hüsrev Altınbaşak’tan gelir; fakat onun bu itirazı zamanla önemini kaybeder. Ağabeyler kendilerine merkez olarak İstanbul Süleymaniye’de Kirazlımescit Sokak’taki 46 numaralı evi seçerler. Cemaatin önemli kararları artık burada istişare edilir ve karara bağlanır. Burası cemaatin çekirdek ve yönetici kadrosu tarafından kullanılmaktadır. Burada Said Nursi’nin eserlerinin basılması, dersane açma ile ilgili kararlar alınır. Sürekli cemaatin buradan yönetilmesi “Kirazlı Mescit Cemaati” diye de anılmasına da sebep olur.²⁵⁴

Ağabeyler darbeden sonra “din ve dindarlara karşı hücumları karşılamak” amacıyla, basın alanında varlık göstermeye çalışırlar. Bu amaçla İzmir’de *Zülfikar* isimli dergi yayına girer. Fakat on bir sayısından sonra sıkıyönetim tarafından toplatılır. *Zülfikar* dergisinden kısa bir süre sonra *Uhuvvet* adında bir gazete girişimi daha olur.²⁵⁵

Merkezi yönetimin sağlanmasından sonra cemaatin geneline seslenecek bir yayına ihtiyaç duyulmaya başlanır. Cemaatin önde gelenleri de bunun farkına varırlar. O dönemde gazetelerin çoğu *Risale-i Nur Hareketi*’ni kötüleyen, menfi iddialarda bulunan, hareketi halkın gözünden düşürmeye çalışan yayınlar yapmaktadırlar. Bu yayınlardan etkilenen siyasi otorite de *Nur Hareketi*’nin üstüne gitmekte ve baskı yapmaktadır. İslami yayın yapan iki gazete bulunmaktadır. Fakat bunlar da *Nur Hareketi*’nin savunulmasında etkisiz veya yetersiz görülür. Bu gazeteler daha çok diğer İslami oluşumlara yer vermektedirler. Bu şartlar *Nur hareketi* içerisinde gazeteyi daha da önemli ve gerekli bir konuma getirir. O dönemde etkili iki gazetenin sahibi Mehmet Şevki Eygi ile görüşülür. Eygi baskı altında olduklarını ve *Nurcular* lehine yayın yapamadıklarını söyler. Ancak zararları karşılanırsa *Nur Hareketi* lehine yayın yapacağını ifade eder. Ancak yeterli destek sağlanamaz. *Nur Hareketi*

---

²⁵⁴ Bengisu, s 11

²⁵⁵ Murat Ergin, *Nurculuk Gerçeği*, Yeni Asya Neşriyat, s.174.

hakkındaki müsbet yazılara dahi sansür uygulanır. Bu durum sırf Nur Hareketi'ne ait bir gazeteyi elzem hale getirir.

Mehmet Fırınıcı'nın "ah lahana yaprağı kadar bir gazetemiz olsa" sözüyle gazete ihtiyacı dile getirmektedir. Ağabeyler kısıtlı imkanlara rağmen gazete çıkarma girişimlerine başlarlar. Bu konuda deneyimi olan Salih Özcan'la Zübeyir Gündüzalp görüşür. Haftalık bir gazete çıkartma konusunda anlaşma sağlanır. Daha önce *Zülfikar*, *Uhuvvet* gibi kısa süreli yayınlardan sonra Zübeyir Gündüzalp'in *İttihad* ismini verdiği gazete için ciddi bir yayın işine girilir. Mehmet Şevket Eyyi'nin Nur Hareketi ile ilgili yazı yazmasını engellediği Mustafa Polat, gazetenin genel yayın müdürü olur. Mehmet Kutlular da gazetenin sorumlu yetkilisi görevine getirilir.

24 Ekim 1967'de Mihrab Yayınevi'ni kurarak yayına başlayan *İttihad Gazetesi*'nde Hekimoğlu İsmail, Ahmet Şahin, Altan Deliorman, Necmeddin Şahiner, Tevfik Paksu, Ali Ulvi Kurucu, Abdürrahim Karakoç, Vehip Sinan, Gürbüz Azak gibi isimler yer alır. Gazete cemaatten büyük ilgi görür. Muvazzaf asker olan Ömer Okçu'nun, "Hekimoğlu İsmail" müstear adıyla yazdığı Türkiye'nin ilk İslami romanı olarak bilinen *Minyeli Abdullah* romanı *Sabah Gazetesi* tarafından "asrın romanı" sloganlarıyla duyurulur. Üst üste baskılar yapan romanın yazarının *İttihad*'da yazması, Ahmet Şahin'in sahabilerle ilgili menkıbeleri gazetenin trajını kırk binler seviyesine çıkartır. Gazete İslami kesimde geniş ilgi toplar. O döneme göre oldukça cesur çıkışlar yapar. Gazete cemaatin toparlanmasında ve cemaatin büyümesinde etkili olur. Her yerde ardı ardına "Nur Dershaneleri" evleri açılır. Pek çok genç bu evlerde yetişmeye başlar. Gazete 7 Haziran 1971 tarihinde sıkıyönetim tarafından süresiz olarak kapatılır. Fakat Ağabeyler'in bu gazete sevdası bitmez.²⁵⁶

Söz konusu dönemde siyasi ayrışmalar vuku bulur. Süleyman Demirel iktidara gelir. Nur Hareketi müntesipleri önceki CHP iktidarına nispetle daha rahattırlar. Bu dönemde yeni bir siyasi oluşum daha ortaya çıkar. Odalar birliğinden Demirel'in isteği üzerine zorla çıkartılan Erbakan siyaset sahnesine çıkar. Necmettin Erbakan dindar, inançlı bir profesör olarak popüler olur. Fakat Nur Hareketi mensupları bundan rahatsızlık duyarlar. Çünkü inançlı bir insanın siyaset yapmasının kötü neticelere sebep olabileceğini düşünürler. Yine bu dönemde İlahiyat fakültesine başörtüsüyle girdi diye Prof. Dr. Neşet Çağatay tarafından dersten atılan Hatice Babacan olayı gündeme gelir. Dindar çevrelerde "Adalet Partisi döneminde de Müslümanlara zulüm yapılıyor" kanaati yayılır. Hatice Babacan olayıyla ilgili,

---

²⁵⁶ Ergin, s.174

gençler Ankara’da çeşitli gösteriler yaparlar Fakat Adalet Partisi Hükümeti bu konuyla ilgilenmez. Bu da Adalet Partisi’ne olan güveni azaltır ve dindar kesimde yeni parti kurma görüşüne destekler artar. Bu parti Adalet Partisi’ne rakip olacak bir partidir. Bu dönemdeki diğer bir siyasi aktör de Milliyetçi Hareket Partisi’dir.

Neşriyatçı Ağabeyler Adalet Partisi varken yeni bir partinin kurulmasına karşıdır. “Said Nursi böyle bir hadiseye izin vermiyor” diyerek Nur talebelerinin bakış açısını ortaya koyarlar. Bazı ağabeyler ise sessiz kalır. Bayram Yüksel bunlardan biridir. Said Özdemir ise yeni kurulan Erbakan’ın partisini destekler. Ağabeyler parti kurulmasını destekleyenler, karşı çıkanlar ve tarafsız kalanlar şeklinde farklı tutumlara sahip olmuşlardır. Nurcuların bir kısmının yanı sıra diğer İslami cemaatler de yeni kurulacak partinin yanında yer alırlar. Böylece yeni kurulan parti ülkede geniş bir taban bulur.

Milliyetçi Hareket Partisi Hüsrev Altınbaşak’la görüşür ve onun desteğini alır. Zübeyir ağabey bu gelişmeleri duyunca hemen istişare heyetini toplar Türkeş ve MHP ile ilgili bir broşür hazırlar. Bekir Berk de bir araştırma yapar. Bu araştırmayı Mustafa Bolat “*Tarihi Vesikaların Işığında İslami Hareket Türkeş*” adlı bir kitapçık haline getirir. Bu yayının *İttihad*’ın eki olarak dağıtılır. Kitapçıkta Türkeş’in dindarları aldattığı tezi işlenmiştir.²⁵⁷

Bu siyasi fikir ayrılığı gazete yayınlarına da yansır. Ankara’daki Nur talebelerinin Necmettin Erbakan’ın yanında yer alması İstanbul’daki Neşriyatçılar gurubunu kızdırır. Onlar *İttihad Gazetesi*’nde Adalet Partisi yanlısı yayınlara ağırlık verirler. Yeni parti aleyhine yazılar yazarlar. Bu sebeple yeni parti kurucularının tepkisini çekerler. Necip Fazıl Kısakürek ve Mehmet Şevki Eygi bu tutumu kınayan yazılar yazarlar. *İttihad Gazetesi*’ne rakip olarak haftalık *Seher Vakti Dergisi*’ni çıkartılır.

Bu sırada Erbakan’ın Milli Nizam Partisi’ne kapatma davası açılır. Bu sebeple parti mağdur durumuna düşer. Bu olay o güne kadar partiye mesafeli duran Nurcuları da etkiler. Bu sebeple İslam’ın partisi edasıyla ortaya çıkan bu partiye Nurcular arasında destek verenler fazlaşır.²⁵⁸

Milli Nizam Partisi’nin kurulmasını önlemeye çalışan fakat başaramayan Nurcular tabanlarından partiye kaymaları önlemek için günlük bir gazete çıkarmaya karar veriler. Bekir Berk’in *Yeni Asya* adını koyduğu gazete 21 Şubat 1970 yılında yayına başlar. Gazetenin yanında Yeni Asya Yayınları da kurulur. Gazetenin başına Mehmet Kutlular, yayınevının

---

²⁵⁷ Bengisu, s.16

²⁵⁸Bengisu, s.17.

başına ise Mustafa Bolat getirilir. Gazetede Bekir Berk, Mustafa Bolat, Hekimoğlu İsmail, Ahmet Şahin artık yazılarını günlük olarak yazarlar. Cemaati de yanlış yola girmemesi için uyarırlar. *Yeni Asya* ismi zamanla cemaatle bütünleşir. Zübeyir Gündüzalp liderliğindeki cemaat, o zamandan itibaren Yeni Asya Cemaati adıyla anılmaya başlar.

Gazetenin etkinliğinin arttığı bu günlerde Mustafa Bolat 29 yaşında trafik kazası geçirerek vefat eder. Bolat gazeteciliği bilen ve bu işleri cemaat içerisinde yönlendiren birisidir. Vefatından sonra *Yeni Asya Gazetesi* bu anlamda en önemli yöneticisini kaybetmiş olur.

1970 yılında “sağ-sol” tartışmaları en uç noktaya gelir. Bu çatışmalarda bir çok insan hayatını kaybetmektedir. Bu olayları sebep göstererek 12 Mart 1971’de muhtıra verilir. Çatışmalar muhtıradan sonra bir anda kesilir. Bu muhtıra siyasi arenadaki partileri de etkiler. TİB ve Milli Nizam Parti’si kapatılır. Milli Nizam Partisi lideri Erbakan rahatsızlığını gerekçe göstererek İsviçre’ye gider. Mehmet Şevki Eygi’nin sahip olduğu *Sabah* ve *Bugün* gazeteleri kapatılır. Şule Yüksel Şenler, Necip Fazıl gibi İslamcı yazarlar ise yargılanır.

Yeni Asya Gazetesi 12 Mart Muhtırası’na ağır eleştiriler getiren yazılar yayınladı. Nihat Erim hükümeti bu gerekçeyle gazeteyi kapatmak ister. Fakat bu yetki İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Faik Türün’ün elindedir. Türün gazeteyi kapatmak istemez. Bekir Berk, Mehmet Kutlular, Servet Armağan, Hasan Yalçın ve Ali Demirel ile birlikte Faik Türün’ü ziyaret ederler. Türün Paşa “ Çok sert yazıyorsunuz” diye uyarır ve usluğunu yumuşatmalarını ister.

Yeni Asya Ağabeyler Heyeti’nin lideri konumundaki Zübeyir Gündüzalp 2 Nisan 1971 tarihinde vefat eder. Cenaze namazı Fatih Camii’nde binlerce kişiyle birlikte kılınır. Tahiri Mutlu, Mustafa Sungur, Bayram Yüksel, Mehmet Feyzi Efendi, Bekir Berk, Mehmet Kutlular gibi Nur Hareketi’nin önder isimleri cenazede hazır bulunurlar.

Zübeyir Gündüzalp’in vefatı en etkili ve en güçlü Nur Hareketi kolu olan Yeni Asya gurubunun geleceğini etkileyecektir. Otorite, kontrol ve yönetme yeteneğine sahip Zübeyir Gündüzalp’in boşluğunun doldurulması mümkün olmaz. Zübeyir Gündüzalp’ten sonra cemaatin başına geçecek olan Mehmet Kutlular bu konuyla ilgili Mustafa Bolat’ın ölümüyle gazetenin, Gündüzalp’in ölümüyle de Nur hizmetinin zorda kaldığını ifade eder.

Gündüzalp’ten sonra hizmetlerin nasıl yürütüleceği konusunda Bekir Berk, Mehmet Kutlular, Mehmet Birinci gibi ağabeyler bir araya gelerek istişareler gerçekleştirirler. Yine hizmetlerin yönlendirilmesini “meşveret” ile yani istişare ile devam ettirme kararı alınır. Bu

toplantılar sonucunda Mehmet Kutlular cemaatin lideri konumuna getirilir. Gazete, yayınevi ve toplumsal meselelerle ilgili bölümü onun yürütmesi kararı alınır. Mehmet Fıncı ise cemaat ve diğer gruplar arasındaki irtibatı sağlamakla görevlendirilir.

Yeni Asya Gazetesi Yavuz Bahadıroğlu, Mustafa Tuncel, Mümine Güneş, Mehmet Dikmen, Cemal Uşşak, İhsan Atasoy gibi isimlerle yazar kadrosunu genişletir. Yayınevi bölümü ise kitap yayımına hız verir. Böylece bütün ülkede dersane açma, kitap okuma kampları organize etme çalışmaları genişler.

Siyasi tercihler ve cemaat içindeki gruplaşmalar birbirine girmiş durumdadır. Yeni Asya gurubu ne olursa olsun Adalet Partisi'ne destek verme yanlısıdır. Onun karşısında Milli Nizam Partisi vardır. 1973 yılında yapılan seçimlerde üç parti meclise girer. Bunlar %33,3 oyla Ecevit başkanlığındaki CHP, Necmettin Erbakan başkanlığındaki Milli Selamet Partisi ve Adalet Partisi'ydı. Bütün İslami kesim Milli Selamet Partisi'yle Adalet Partisi'nin koalisyon hükümeti kurmalarını beklerken Milli Selamet Partisi CHP ile anlaşarak hükümet kurmuştur. Sağ seçmenin bir bölümü MSP ve CHP'nin birleşerek hükümet kurmasını "komünistlerle işbirliği yapıyorlar" şeklinde eleştirir. Bu dönemde *Tercüman* ve *Yeni Asya* gazeteleri dindar kesimin okuduğu en güçlü iki gazetedir.²⁵⁹

CHP ve MSP hükümetinin çıkarttıkları genel af kanunu büyük tartışmalara yol açar. MSP dindar çevrelerin büyük tepkisiyle karşılaşır. Bu olay bazı dini çevreleri *Yeni Asya* cemaatinin çizgisine yakınlaştırır. Adalet Parti'sinin MSP'ye tercih edilmesi görüşü kabul görür.

Yeni Asya Gazetesi CHP'yi eleştirdiği kadar MSP'yi de eleştirmektedir. Daha önce siyasi konulara açıkça girmeme duruşu sergileyen Yeni Asya cemaati bu dönemde AP yanlısı, CHP ve MSP karşıtı bir anlayışla yayın yapma eğilimi gösterir. Bu yayın anlayışı yeni bir bölünmenin sebebi olur.

Bazı ağabeyler bu siyasi tutumla yayını sürdüren gazetenin okunmamasını ve gazetelerin alınması ve dersanelere sokulmamasını telkin ederler. Bu ağabeyler: Abdullah Yeğin, Said Özdemir, Hüsnü Bayram ve onlarla birlikte hareket eden yeni kuşak vakıf ağabeylerdir. *Yeni Asya Gazetesi*'ne karşı uygulanan bu tavır Yeni Asya Yayınevi'nden çıkan kitaplara karşı da uygulanır. *Risale-i Nur Külliyyatı* dışında kalan kitapları dersanelere sokmama kararı alınır.

---

²⁵⁹ Bengisu, s.19.

Bu yayın politikasına karşı olanlar arasında Hekimoğlu İsmail ismiyle bilinen Ömer Okçu da vardır. Ona göre bazı yanlışları olsa bile Milli Selamet Partisi'nin aleyhine bu şekilde propaganda yapılması doğru değildir. MSP mensuplarının da Müslüman olduklarını ifade eder. Bu sebeple *Yeni Asya Gazetesi*'nden ayrılır. Türdav Yayınları'nı kurar. Ayrıca *Sur Dergisi*'ni yayınlamaya başlar.

Yeni Asya Gazetesi bu tepkilere rağmen yayınlarındaki söz konusu üsluptan ve içerikten vazgeçmez. CHP ile MSP'yi aynı kefeye koyan broşürler yayınlar. MSP'nin dine zarar verdiğini, sağ oyları ve dindarları böldüğünü, MSP'nin CHP ile aynı olduğunu ifade eden yayınlar yapar. Yeni Asya cemaati bütün tepkilere rağmen gazete yayınının da ötesinde gruplar halinde evlere, köylere gidip AP'yi öven, CHP ve MSP'yi yeren propagandalarda bulunurlar. Cemaat mensupları ise bu kadar siyasileşmeyi tasvip etmezler. Bu çalışmalar MSP'nin neredeyse %50 oy kaybetmesine sebep olur. 1977 seçimlerinde sadece 24 milletvekili kazanabilirler.

Yeni Asya gurubu siyasette taraf olduğu ve yanlı yayınlar yaptığı gerekçesiyle yoğun eleştiriler alır, cemaatten kopmalar olur. Fakat o dönemde her şeye rağmen Türkiye'nin en etkin Nurcu hareketi Yeni Asya cemaatidir. Ağabeylerin çoğunluğu Yeni Asya gurubundadır. Yayın evi tarafından basılan kitapları MSP'liler dahil bütün İslami kesim tarafından okunur. Yayınladıkları eserler o dönemde İslami kesimin kitap ihtiyacını ve İslami edebiyata susamışlığını karşılar. Sadece dini çevrelerde değil aynı zamanda Türkiye'nin genelinde de öne çıkan bir yayınevi haline gelir.

Yeni Asya cemaatinin oluşturduğu ve devam ettirdiği gazete, dergi, kitap basma faaliyetleri cemaatten ayrılan gruplar içinde ilham kaynağı olur. Ayrılan gruplar dergi, yayınevi gibi organlarla Yeni Asya cemaatinin uyguladığı yöntemi örnek alırlar. Bu sayede Yeni Asya cemaati, Hekimoğlu İsmail tarafından kurulan Türdav Yayınevi gibi bir çok yakın yayınevinin açılmasına örneklik teşkil eder.

Yeni Asya cemaatinin gazete ve yayınevi alanlarından başka bir de dergi basım faaliyeti mevcuttur. *Köprü* adında bir dergi çalışmaları bulunmaktadır. Bu dönemde Adapazarı'nda bir başka grup siyasetten uzak sadece dini konuları içeren *Zafer Dergisi*'ni çıkartmaya başlar. Bu dergi Adapazarı'nda basılmasına rağmen kayda değer bir talep görür ve tutulur. Yeni Asya cemaatinden ağabeyler bu derginin kapatılmasını isterler fakat bu grup buna karşı çıkar ve kendileri Yeni Asya cemaatinden koparak ayrı bir grup oluştururlar. Şu

anda da Yeni Asya cemaati çeşitli vakıflar, yayınevleri, dershaneler, medya, öğrenci yurtları gibi bir çok alanda yurt içinde ve yurt dışında faaliyet göstermektedir.

2.3.3. Yeni Asya'da Bölünme Nesil Grubu

12 Eylül 1980'den sonra devam eden siyasi farklılaşmaların sonucu olarak Yeni Asya içerisinde bir bölünme daha yaşanır. Grubun aşırı siyasallaşmasını eleştiren bazı ağabeyler, buna rağmen yayınlarda bir değişme görememişlerdir. Bu siyasallaşma neticesinde Yeni Asya grubu bir siyasi partiyi açıkça destekleyip propaganda yapması sebebiyle "Demirelci" ismiyle anılmaya başlamıştır. Bu olayı eleştiren Yeni Asya gurubundaki isimlerden bazıları şunlardır: Mehmet Emin Fırıncı, M. Emin Birinci ve Yavuz Bahadıroğlu. Bu dönemde Yeni Asya'nın liderliğini Mehmet Kutlular yapmaktadır. Bu sebeple de eleştirilerin odağında o yer almaktadır. Gazete, bina ve yayınevini Mehmet Fırıncı ve M. Emin Birinci'nin üzerine olmasından istifade ederek Mehmet Kutlular ve ekibini bu muhalifler Yeni Asya'nın yeni ismi olan Yeni Nesil'den tasfiye ederler. Yeni Nesil bünyesinde kalanlar ise İhsan Atasoy, Haluk İmamoğlu, Safa Mürsel, Mehmet Paksu, M. Emin Birinci ve Mehmet Fırıncı gibi isimlerdir.

Gazete ve yayınevinden tasfiye edilen Mehmet Kutlular on gün içinde *Yeni Asya* gazetesini tekrar yayına hazırlar. Yeni Asya Neşriyatı adıyla da yayınevi kurar. Yeni Asya cemaatinin çoğunluğu Mehmet Kutlular'a sahip çıkarak arkasında durdur. Tabanın Mehmet Kutlular'a sahip çıkması sebebiyle bir süre sonra *Yeni Nesil* gazetesi kapanır. Yeni Nesil gurubu ise şirketleşmeye ağırlık verir. Yayıncılık, otomotiv ve üniversiteye hazırlık alanlarına eğilirler. Nurcuların en güçlü yayınevi olan Yeni Asya Yayınları da onların yönetimine geçmiştir. Yayınevini adı Nesil Basım Yayın olarak değiştirilir. Ülkenin en çok kitap yayınlayan yayınevlerinden biri haline gelir. Bunun yanında Moral FM kurulur. Bu radyo hem Nurcu gruplar hem de dindar çevreler tarafından çokça dinlenen bir radyo olur. Bu grup da faaliyetlerine çeşitli alanlarda günümüzde devam etmektedir.

2.3.4. SONUÇ

Said Nursi'nin en yakınındaki talebeleri onun vefatından sonra da Nur Hareketi içerisinde etkin konumda olmuşlardır. Eğer bu isimler olmasaydı belki de Nur Hareketi Said Nursi'nin vefatından sonra devam edemeyecekti. Bu şahıslar Nurculuk içerisinde yer almalarından dolayı, Said Nursi hayattayken yaşadıkları gibi kanuni takibatlardan

kurtulamamışlar, çeşitli tutuklama ve hapis cezalarıyla yüz yüze kalmışlardır. Bu ilk talebelerden Avukat Bekir Berk bu davalarda savunmalarıyla çok önemli görevler üstlenmiştir.

Karizmatik lider olarak Said Nursi'nin vefatından sonra ilk talebelerin öncülüğündeki Nur Hareketi gruplarının başlıca faaliyet alanlarından ilki, hareketin organizasyonu sistemli hale getirmeleri ve bu süreçte çeşitli vakıflar ve dernekleri devreye sokmalarıdır. Bu kurumlarda Nur cemaati mensuplarının yönlendirilmesi, yeni ortaya çıkan meselelerle ilgili kararlar alınması gibi faaliyetler yapılmıştır. Diğer faaliyet alanı ise öğrenci evleri, öğrenci yurtları ve dershanelerden oluşan eğitim kurumu yapılarıdır. Bir diğer faaliyet alanı, ilk başta sadece *Risaleler*'in basım ve yayını için açılan daha sonra ise dini ve kültürel kitaplar da yayınlamaya başlayan yayınevi faaliyetleridir. Son olarak ağabeyler medya alanında gazete ve dergi yayını faaliyetleri bulunmuşlardır.

İlk talebelerin kendi aralarında tam anlamıyla görüş ve hareket birliği içinde olduğu söylenemez. Mesela Ahmet Hüsrev Altınbaşak *Risaleler*'in sadece yazılarak çoğaltılması gerektiğini iddia ederken, diğer ağabeyler bu görüşe karşı çıkmışlardır. Bu örnek, yöntem ayrılıklarının ciddiyeti hakkında bir fikir verebilir. Ayrıca siyasi partilerin desteklenmesi hususunda yine ağabeylerin kendi aralarında ihtilaflar yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu ihtilaflar, Nurculuğun günümüzdeki bölünmelerinin ana sebebi olarak görünmektedir. Bunların yanında Said Nursi'nin de kendi hayatında siyasetle ilişkisi karışıktır. Bazen siyasetin merkezinde yer almak için çaba göstermiş bazen de gerek mahkemeler gerek baskılarla geri çekilmiş ve siyasetin uzak durulması gereken bir kavram olarak sunmuştur. Bazı dönemler ise gri dönemlerdir.²⁶⁰ Bunun yanında Said Nursi'nin eserlerinde Hurufiliğe kaydığına dair eleştiriler mevcuttur.

Ancak tüm bu isimler, aralarındaki bütün ihtilaflara rağmen *Risale-i Nur*'ları İslam'ın eğitim-öğretimi ve yaşanmasında Kur'an ve Sünnet'in arkasından ana kaynak olarak görmüşler, düşünce ve eylemlerini bu esas üzerine kurmuşlar, ağabeylik yaptıkları Nurcu gruplara da bu fikri taşımışlardır. İlk ağabeyler döneminde yaşanmış olan olumlu, olumsuz tecrübelerin, karizmatik Nurcu liderlerin idaresindeki cemaatler olmak üzere günümüz Nur gruplarında ileriki dönemlerde tekrarlanabileceği öngörülebilir.

Max Weber tarafından ortaya koyulan karizmatik liderlik ve karizmatik liderin vefatından sonra karizmanın rutinleşme süreci Said Nursi ve Said Nursi'nin vefatından sonra

---

²⁶⁰ Ahmet ERKAN, *Nur Hareketi Sosyolojik Bir Çözümleme*, Çıra Yayınları, İstanbul, 2012, s 217-218

Nurculuk hareketinin rutinleşme süreci “Ağabeyler” (Said Nursi’nin gözde talebeleri) merkeze alınarak liderlik tartışmaları ve ayrışmaları incelenmeye çalışılmıştır. Said Nursi’nin vefatından sonra Said Nursi’nin eserleri ve eserlerinde yazan fikirler merkeze alınarak Said Nursi’nin karizması eserlerine aktarılmıştır. Bu karizmanın eserler nezninde rutinleşmesiyle farklı görüşler sebebiyle karizma parçalanarak rutinleşmiştir.

Aslında incelemeye çalıştığımız bu konu çok daha geniş ve detaylı bir şekilde ele alınabilir. Ancak yüksek lisans tezi sınırlarını aşmamak adına konu bütünlüğü açısından ele alınan konu sınırlandırılmaya çalışılmıştır.

Bu araştırma göstermiştir ki Weber’in ortaya koymuş olduğu karizmanın rutinleşmesi süreci Nurculuk hareketinde de yaşanmıştır. Bunun anlaşılması için Said Nursi’nin hayatı, eserleri ve yakın talebelerinin Said Nursi’nin vefatından sonraki liderlik sorunları ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmamız sayesinde Nur Hareketi’nin gelişimi ve rutinleşme süreci daha iyi izah edilebilecektir. Nur Hareketi Türkiye Cumhuriyeti’nde yaşayan vatandaşların içerisinde aktif bir şekilde faaliyetlerine devam etmektedirler. Bu faaliyetlerin amaçlarının anlamlandırılması anlamında katkı sunmaya çalıştık.

Araştırmamız sınırlılıklarımız sebebiyle Said Nursi’nin önde gelen talebelerinin fiil ve hareketleri, liderlik tercihleri temel alınarak hazırlanmıştır. Bu talebelerin de yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde de Nur Hareketi’nin içinde bölünmeler meydana gelmeye devam etmiştir. Bu alan araştırılmaya ve açıklanmaya muhtaçtır. Bunun yanında Nur Hareketi mensuplarının oluşturmuş olduğu dernek ve vakıfların faaliyetleri de çok kapsamlı araştırmalar yapmaya müsaittir. Hem Nurculuk hareketinin hem de Türkiye’nin doğru anlaşılabilmesi ve tahlil edilebilmesi için bu hareket içerisinde ortaya çıkan karizmalarının rutinleşme süreçleri incelenmeye muhtaçtır.

Kaynakça

Açıkgenç, A. (2008). Said Nursi. *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 35, s. 571). içinde Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ahmet Hüsrev Altınbaşak. (2014, 09 23). <http://www.ahmethusrevaltınbasak.com> :
<http://www.ahmethusrevaltınbasak.com> adresinden alındı

AHMETOĞLU, Ş. (tarih yok). "*İslam Mezhepleri Tarihi'nde Karizmatik Liderlik Anlayışı: Hz. Ali Örneği*" (Cilt Cilt 7). Milet ve Nihal Dergisi.

Amman, Z. A. (2001). *Sosyoloj, Kavramlar- Kurumlar Süreçler-Teoriler* (4. Baskı b.). İstanbul: Çamlıca Yayınları.

- ARKLAN, Ü. (tarih yok). , *Siyasal Liderlikte Karizma Olgusu: Recep Tayyip ERDOĞAN Örneğinde Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma, (Basılmamış yüksek lisans tezi)*. Selçuk Üniversitesi SBE.
- Arslan, F. (2015, 02 01). *Uzun Biyografi*. <http://www.bediuzzamansaidnursi.org>:
<http://www.bediuzzamansaidnursi.org/hakkinda/uzun-biyografisi-0> adresinden alındı
- Arslan, H. (2011). *Dini Gruplar ve Siyaset Yeni Asya Örneği, (basılmamış doktora tezi)* . Ankara: Gazi Üniversitesi SBE .
- Aykanat, Z. (tarih yok). *Karizmatik Liderlik ve Örgüt Kültürü İlişkisi Üzerine Bir Uygulama, (Basılmamış yüksek lisans tezi.)*. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi.
- Cinel, M. Ö. (tarih yok). *Karizmatik Liderlik Özelliklerinin Örgütsel Bağlılık Unsurları Üzerindeki Etkileri ve Bir Araştırma, (Basılmamış yüksek lisans tezi)*,. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kocaeli.
- Dabaşı, H. (1995). *İslamda Otorite*. (S. Gündüz, Çev.) İnsan Yayınları.
- Demirbilek, T. (2003). *Liderlik Tipleri Açısından İşçi Sendikası Yöneticileri Üzerine Bir Araştırma* (Cilt 5-1). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Efe, A. (2013). *Dini Gruplar Sosyolojisi (Isparta Örneği)* (1. Baskı b.). İstanbul: Dönem Yayıncılık.
- Ekşi. (tarih yok).
- Enstitüsü, R. N. (2007, 02 23). *Bediüzzaman'a göre dünya birliği (Evrensel Birlik)-3*.
<http://www.risaleinurenstitusu.org>:
<http://www.risaleinurenstitusu.org/index.asp?Section=Enstitu&SubSection=EnstituSayfasi&Date=2/23/2007&TextID=1168> adresinden alındı
- Ergin, M. (tarih yok). *Nurculuk Gerçeği*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat.
- ERKAN, A. (2015). *Nur Hareketi Sosyolojik Bir Çözümleme*. İstanbul: Çıra Yayınları.
- Freyer, H. (2013). *Din Sosyolojisi*. (T. KALPSÜZ, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Gül, D. H. (tarih yok). *Karizmatik Liderlik ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma, (Basılmamış doktora tezi)*. Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü SBE.
- Işık, İ. (1995). *Bediüzzaman Said Nursi ve Nurculuk*. İstanbul : Beyan Yayınları.
- Kılıncı, T. (2015, 01 01). *Liderlik;Karizmatik Liderlik : Tanımları ve Olumlu-Olumsuz Yönleri*.
<http://www.merih.net/>: <http://www.merih.net/m2/lid/karizmatik.htm> adresinden alındı
- Kırkinci, M. (2004). *Hayatım-Hatıralarım*. İstanbul : Zafer Yayınları.
- Mardin, Ş. (1983). *Din ve İdeoloji*. İstanbul : İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2001). *Türkiye'de Din ve Siyaset*. İstanbul : İletişim Yayınları.
- Marshall, G. (2003). *Sosyoloji Sözlüğü (Çev. Osman Akinhay-Derya Kömürcü)*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Nursi, B. S. (1995). *Mektubat*. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursi, B. S. (1998). *Beyânât ve Tenvirler*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat.
- Nursi, B. S. (1998). *Beyânât ve Tenvirler*. İstanbul : Yeni Asya Neşriyat.
- Nursi, B. S. (1998). *Münâzârât*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat.
- Nursi, B. S. (2006). *Kastamonu Lâhikası*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat.
- Nursi, B. S. (2006). *Şualar*. İstanbul : Yeni Asya Neşriyat.
- Nursi, B. S. (2007). *Emirdağ Lâhikası I-II*. İstanbul : Yeni Asya Neşriyat.
- Nursi, B. S. (2008). *Mektûbât*. İstanbul : Yeni Asya Neşriyat.
- Nursi, B. S. (2009). *Hutbe-i Şamiye*. İstanbul : Yeni Asya Neşriyat.
- Nursi, B. S. (2012). *Sikke-i Tasdik-i Gaybi*. İstanbul: Sözler Neşriyat.
- Nursi, S. (2019, 01 01). *Birinci Kısım İlk Hayatı*. <http://www.risaleinurenstitusu.org>:
<http://www.risaleinurenstitusu.org/kulliyat/tarihce-i-hayat/birinci-kisim-ilk-hayati/29>
adresinden alındı
- Nursi, S. (2019, 01 01). *İlk Hayatı*. <http://www.hizmetvakfi.org>:
<http://www.hizmetvakfi.org/risaleinur/573-2/> adresinden alındı
- Salih, M. (2009, 10 19). *“Ey Sevgili Üstad’ım, Ey Kıymetli Hocam”*. <http://www.irfanmektebi.com>:
<http://www.irfanmektebi.com/YaziDetay.php?Yazild=386&AnaDergiNo=21&AileDergiNo=21&Baslik=Ey%20sevgili%20%C3%BCst%C3%A2d%C4%B1m!%20Ey%20k%C4%B1ymett%C3%A2r%20hocam!%20...> adresinden alındı
- Şahiner, N. (2013). *Bilinmeyen Yönleriyle Bediüzzaman Said Nursi (61 b.)*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Şimşek, M. Ş. (1999). *Yönetim ve Organizasyon*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ulukan, M. (tarih yok). *Futbolcuların Kulübe Bağlılıklarında Antrenörün Liderlik Özelliklerinin Rolü (Basılmamış doktora tezi)*. Selçuk Üniversitesi SBE.
- Wach, J. (1995). *Din Sosyolojisi*. (P. D. GÜNAY, Çev.) İstanbul: Marmara Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları,.
- Weber, M. (2011). *Sosyoloji Yazıları*. İstanbul: Deniz Yayınları.
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve Toplum (Cilt 1)*. İstanbul: Yarı Yayinevi.